

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Socialinio darbo institutas

Nijolė BERNATONIENĖ

UŽIMTUMO PROGRAMOS BOTANIKOS SODE VERTINIMAS

Socialinio darbo magistro darbas

Vadovas: doc.dr. S. Saulėnienė

Apginta:

KAUNAS 2007

SUMMARY

Bernatoniene N. Evaluation of Employment Programs in Botanical Garden. Master's Work in Social Worker/ supervisor dr. doc. S. Saulėnienė; Department of Social Work, Institute of Social Work, University of Vytautas Magnus. – Kaunas, 2007. 91 p.

In order to increase youth employment in Lithuania since 1996 there are pursued several youth employment programs. One of them is student public works.

Aim of the work – evaluate goals of the program “Public works of Kaunas city students” pursued in Kaunas Botanical Garden of Vytautas Magnus University. Students taking part in a program were interviewed. Main results of the research are introduced in tables and pictures.

After finishing the work we can draw conclusions:

1. Institution (Kaunas Botanical Garden of Vytautas Magnus University) is ready to pursue a social program of students' employment.
2. According to data of respondents' questionnaire – the program is effective to reach the goals.

This program has helped to find imperfections to prepare better to pursue social programs of students' employment. The author will use research results to pursue social programs of employment in Kaunas Botanical Garden of Vytautas Magnus University.

Key word: young people, public works, social programme, social services, social worker, socialization.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Jaunimas (young people) – asmenys nuo 14 iki 29 metų (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004).

Socialinis darbuotojas (social worker) – asmuo galintis padėti ir patarti žmonėms turintiems socialinių problemų (Barker, 1995).

Socializacija (socialization) – procesas kurio metu žmonės, ypač jauni žmonės, mokosi visuomenei priimtino elgesio (Barker, 1995).

Socialinė paslauga (social service) – socialinio darbo organizavimas konkrečioje įstaigoje, bendruomenėje, su tam tikromis klientų grupėmis (Žalimienė, 2003).

Socialinė programa (social programme) – suplanuoti ir patvirtinti veiksmai, kuriais numatoma gerinti socialines sąlygas (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 1999).

Viešieji darbai (public works) – visiems prieinama veiklos forma, nereikalaujanti profesionalaus pasirengimo, teikiant asmeniui socialinę naudą (Leliūgienė, 2002).

TURINYS

IŽANGA	6
1. UŽIMTUMO SFEROS POREIKIS PAAUGLIO SOCIALIZACIJAI	9
1.1. Psichosocialiniai paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumai užimtumo aspektu	10
1.1.1. Emocijų ir jausmų reikšmė paauglio savijautai	14
1.1.2. Paauglio moralinis išsivystymas ir vertybinis imlumas	15
1.2. Užimtumo poveikis paauglio statusui ir pasirinktam vaidmeniui	20
1.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo didinant paauglių užimtumą	22
1.4. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo panaudojimo galimybės didinant paauglių užimtumą	24
1.4.1. VDU Kauno botanikos sodo charakteristika	25
1.4.2. Personalas	26
1.4.3. Kauno botanikos sodo edukacinė ir sociokultūrinė veikla	27
1.4.4. VDU Kauno botanikos sodo dalyvavimas projektinėje veikloje	28
1.4.5. VDU Kauno botanikos sodas - socialinės paslaugos teikėjas	29
2. VDU KAUNO BOTANIKOS SODE VYKDYTOS UŽIMTUMO PROGRAMOS “KAUNO MIESTO MOKSLEIVIŲ VIEŠIEJI DARBAI” VERTINIMAS	33
2.1. VDU Kauno botanikos sode dirbusių moksleivių požiūrio į viešųjų darbų programą tyrimo metodika	33
2.2. Tyrimo rezultatų apibendrinimas	35
2.2.1. Kiekybinių rezultatų apibendrinimas	35
2.2.2. Kokybinių rezultatų apibendrinimas	50
3. PROGRAMOS ORGANIZAVIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS	59
IŠVADOS	61
LITERATŪRA	63
PRIEDAI	68

LENTELĖS

1	lentelė	Paauglių terminalinių ir instrumentinių vertybių vertinimas (sudaryta remiantis Martišauskienės (2004) atlikto tyrimo duomenimis)	19
2	lentelė	Respondentų charakteristika	35
3	lentelė	Labiausiai patikusios draugų savybės	47
4	lentelė	Neigiamos savybės	47
5	lentelė	Moksleivių dalyvavusių programoje kokybinės kategorijos	50
6	lentelė	Asmenybės bruožų raiška	51
7	lentelė	Profesinių savybių raiška	52
8	lentelė	Savęs įgalinimo raiška	52
9	lentelė	Bendravimas-tarpasmeninių vertybių raiška	53
10	lentelė	Etiškos elgsenos raiška	53
11	lentelė	Neigiamų asmenybės bruožų raiška	54
12	lentelė	Darbinė veikla	55
13	lentelė	Darbo užmokesčio raiška	55
14	lentelė	Aplinkos veiksniai	56
15	lentelė	Profesinė raiška	56
16	lentelė	Neigiama bendravimo-tarpasmeninių vertybių raiška	57
17	lentelė	Neigiamų etinių vertybių erdvė	58

PAVEIKSLAI

1 pav.	Dalyvavimo viešųjų darbų programoje motyvas	36
2 pav.	Moksleivių paskirstymas į padalinius	37
3 pav.	Informacijos apie darbų saugą ir pareigas klausymasis	38
4 pav.	Suteiktos informacijos apie darbų saugą ir pareigas vertinimas	39
5 pav.	Darbo vietos vertinimas	40
6 pav.	Aprūpinimas darbo įrankiais	41
7 pav.	Tiesioginio darbo vadovo supažindinimo su specifinio adaptavimo sąlygomis vertinimas	42
8 pav.	Darbo organizavimo darbo vietoje vertinimas	43
9 pav.	Moksleivių bendravimo su darbuotojais vertinimas	44
10 pav.	Moksleivių nuomonė apie seminarus	45
11 pav.	Pasiskirstymas pagal įgytą draugų skaičių	46
12 pav.	Moksleiviai pasirinkę ateinančiais metais darbo vietą Kauno botanikos sode	48
13 pav.	Laikotarpis kurį moksleiviai norėtų dirbti	49

IŽANGA

Sudėtinga socialinė ir ekonominė situacija Lietuvoje vienas iš veiksnių įtakojantis socialinės rizikos šeimų atsiradimą, kuriose auga per 40 tūkstančių vaikų. Labiausiai pažeidžiama vaikų grupė paaugliai, kadangi paauglystė sunkus permainų metas, kada jaunimas siekia savarankiškumo, savirealizacijos, nepriklausomybės nuo tėvų, ieško savojo Aš. Esant finansinių lėšų trūkumui jiems sunku patenkinti savo interesus bei norus, rasti tinkamą užsiėmimą. Paauglių užimtumas viena iš skaudžiausių problemų įtakojančių nepilnamečių polinkį nusikalsti. Lietuvoje net 14,3 proc. visų nusikaltimų priskiriama nepilnamečiams. Užimtumas ypač aktualus vasaros atostogų metu, pasibaigus mokslo metams paaugliams atsiranda daug laisvo laiko. Nors Lietuvoje yra nemažai jaunimo organizacijų, kurios vykdo aktyvią veiklą jaunimo užimtumui didinti, tačiau norint dalyvauti jaunimo organizacijų organizuojamose stovyklose būtinos materialinės lėšos, todėl ne visi paaugliai gali jose dalyvauti.

Vasaros atostogos skirtos tam, kad moksleiviai po sunkių mokslo metų atgautų jėgas, pailsėtų. Sakoma, kad viena iš svarbiausių žmonijos vertybių yra darbas. Šinkūnienė (2005) teigia, kad būtų galima nuo ko nors pailsėti, reikia turėti darbą. Siekiant didinti jaunimo užimtumą Lietuvoje nuo 1996 metų vykdomos įvairios jaunimo užimtumo programos, viena iš jų moksleivių viešieji darbai.

Sutton (1999) nurodo, kad paauglystei artėjant į pabaigą, pats didžiausias rūpestis darbas. Paauglystė tai perėjimas iš vaikystės į suaugusio žmogaus gyvenimą, tai metas kada jaunuolis ieško savęs ir anksčiau ar vėliau atranda. Paaugliai ir jaunuoliai jau nori ir gali geriau pažinti gyvenimą, žmones, patys save, rasti savo vietą gyvenime (Vaitkevičius, 1995).

Anot Jarvio P. (2001) “švietimas tik viena socialinės gyvensenos dalis; gyvendami visuomenėje vaikai ir suaugusieji susiduria su daugeliu žmonių. Labai svarbu ir darbas, nes čia plėtojasi ir kitos žmogaus savybės. Darbinėje veikloje jaunimas įgyja pirminę ir antrinę patirtį.

➤ Pirminė – tai betarpiška žmonių patirtis konkrečioje situacijoje; svarbi formuojantis žmonių tapatumui.

➤ Antrinė patirtis įgyjama tarpusavio sąveikoje ar mokymesi, atsirandančiuose dėl pirminės patirties ar šalia jos” (Jarvis, 2001).

Socialinės gėrovės valstybių patyrimas plėtojant paramą šeimai rodo, kad didžiausias efektas sprendžiant šeimų gyvenimo bei demografijos raidos problemas yra sąlygų kūrimas jų

savarankiškam (autonomiškam) funkcionavimui (Stankūnienė ir kt., 2001). Pozityvaus savarankiškumo funkcionavimo viena iš sąlygų yra tinkama pirminė darbinė patirtis.

VDU Kauno botanikos sode puoselėjamas kraštovaizdis, natūrali gamtinė aplinka, kuri panaudojama ne tik mokslo tyrimams, bet ir kaip rekreacinė aplinka. Žmogus - neatsiejama gamtos dalelė, kiekvienas gyvas organizmas egzistuoja dėl ryšių su aplinka. Gyvos būtybės egzistenciją sąlygoja nuolatinis energijos pasipildymas iš aplinkos. Per metus į įstaigą atvyksta per 60 tūkst. lankytojų ne tik susipažinti su Lietuvos ir įvairių pasaulio šalių augmenija, bet ir atgauti jėgas, pasisemti energijos. Siekiant patenkinti įvairių socialinių grupių poreikius Kauno botanikos sode organizuojamos ne tik moksliniai-pažintiniai renginiai, bet ir sociokultūriniai.

Kauno botanikos sode dirbantys specialistai, turintys ilgametę patirtį ir žinių apie augalų priežiūrą ir auginimą, neabejingi jaunimo užimtumo problemai. Yra žinoma, kad mokslininkai darbo aplinką skirsto į fizinę, psichologinę ir rekreacijos, kuri turi kompensuoti pirmųjų aplinkų neigiamą poveikį žmogaus psichoemociinei būsenai. VDU Kauno botanikos sodas - kaip tik ta vieta, kur moksleiviams, po mokslo metų įtampos, suteikiama galimybė susipažinti su nauja mezosistema, ugdyti gebėjimus puoselėti gamtą ir gražioje, natūralioje gamtinėje aplinkoje, atgauti dvasinę pusiausvyrą, bei emociškai atsipalaiduoti.

Pastaraisiais metais globaliu mastu keliama klausimai, kaip išsaugoti ekologinę aplinką, kurioje mes gyvename. Paauglystė – laikotarpis, kai žmogus imlus žinioms, todėl įgyti įgūdžiai moksleiviams bus naudingi ateityje. Be to, ekologiškai išprusęs moksleivis niekada nežalos gamtos, supras, kad būtina saugoti gyvenamąją aplinką. Kauno botanikos sodas ideali vieta organizuoti jaunimo užimtumo projektus tiek sociokultūrinius, tiek ir viešųjų darbų. Moksleivių viešieji darbai įgalina jauną žmogų įgyti pozityvią pirminę darbinę patirtį, realizuoti save darbinėje aplinkoje, ugdo bendravimo įgūdžius ir kitus gebėjimus. Moksleiviai ne tik išmoks prižiūrėti augalus, tvarkyti aplinką, puoselėti gamtą, bet ir užsidirba finansinių lėšų.

Naujumas. Pirmą kartą analizuojamos Kauno botanikos sodo panaudojimo galimybės socialinio darbo aspektu.

Tyrimo tikslas – įvertinti VDU Kauno botanikos sode vykdytos “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” programos tikslų pasiekimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti užimtumo vaidmenį paauglio socializacijai.
2. Nustatyti VDU Kauno botanikos sodo panaudojimo galimybių plėtrą didinant paauglių užimtumą.

3. Įvertinti programos “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” efektyvumą tikslų pasiekimo aspektu.

Tyrimo objektas. Botanikos sodo paauglių užimtumo programa.

Darbo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.

2. Anketinė apklausa.

3. Lyginamoji ir kokybinė analizė. Duomenys apdoroti SPSS 13 (Statistical Package for the Social Sciences 13) statistinės informacijos apdorojimo programa ir EXCEL 2003 programa.

Darbo rezultatai.

Darbą sudaro teorinė ir praktinė dalis. Teorinėje dalyje pateikta užimtumo svarba paauglystės amžiaus tarpsnyje. Remiantis anketinės apklausos duomenimis praktinėje dalyje pateiktas Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sode vykdytos programos “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” darbo organizavimo ir dalyvių (moksleivių) vertinimas.

1. UŽIMTUMO SFEROS POREIKIS PAAUGLIO SOCIALIZACIJAI

Lietuvoje sudėtinga socialinė ir ekonominė būklė, sąlygojanti ne tik visuomenės kultūrinių, dvasinių, bet ir dorovinių vertybių nuosmukį. Per pastaruosius ketverius metus penkis kartus padidėjo narkotinių medžiagų vartojimas, alkoholį vartoja 10-31 proc. moksleivių. 14,3 procento bendro nusikaltimus padariusių asmenų skaičiaus, padaro nepilnamečiai.

Šio amžiaus jaunimas labai trokšta kam nors priklausyti ir būti priimtas, bendraamžių grupės įtaka paauglystės metais galinga. Nes paauglių galvoseną, įsitikinimus, elgesį labiausiai veikia bendraamžiai (Černius, 2006). Dėl to kartais imama rūkyti, užmezgami nenorimi seksualiniai ryšiai, geriami svaigalai, vartojami narkotikai, vagiliaujama parduotuvėse ar plėšikaujama (Sutton, 1999).

Žmogaus pasaulėžiūros formavimasis ir jo socializavimasis – nenutrūkstamas procesas, kuris vyksta visą gyvenimą. Žmogus – ne tik asmenybė, jam būtina socializacija, bendravimas su kitais, socialinė jungtis su panašiais į save (Kvieskienė, 2003). Socializacija – istoriškai sąlygotas, tam tikrų kultūros tinkamų požiūrių, vertybių, įsitikinimų, elgesio būdų perėmimas ir pritaikymas veiklos ir bendravimo procese (Vaitekonienė, 2001, Vyčiniene, 2001, Leliūgienė, 2002), visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas kryptingu ugdymu ir aplinkos veiksniais (Jovaiša, 2007), kuris reiškiasi tuo, kad žmogus, gyvendamas žmonių bendrijoje, pasisavina ir papročius, patirtį, kalbą ir t. t. ir tampa tos bendrijos narys, pritampa prie visuomenės, gyvena ir dirba savo ir visuomenės labui (Andrašiūnienė, 2007). Asmenybės formavimąsi sąlygoja tiek mikrosistema (kokie žmonės jį supa, kokias vertybes jie pripažįsta), tiek ir mezosistema (veikla). Asmenybės socializacija – tai sudėtingas jos tarpusavio sąveikos su socialine aplinka procesas, kurio išdavoje formuojasi žmogaus, kaip originalaus visuomeninių santykių objekto savybės (Luobikienė, 2000). Berger'is ir Lucman'as (1999) išskiria pirminę – patiriamą vaikystėje, kuri yra ne tik kognityvinis mokymasis, bet ir kupinas didelės emocinės įtampos, ir antrinę – padedančią socializuotam individui įsitraukti į naujas visuomenės sritis socializaciją.

Pastaruoju metu vykdoma aktyvi politika vaikų ir jaunimo socializacijos procese, kurioje išskiriami šie uždaviniai:

- plėtoti aktyvią socialinę paramą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams, sudaryti jiems socialinės integracijos visuomenėje galimybes;
- sudaryti vaikams ir jaunimui socialiai teisingas saviraiškos ir laisvalaikio užimtumo galimybes;

- skatinti vaikų ir jaunimo užimtumą mokinių atostogų metu.

Žmogaus „Aš“ formuojasi vykstant socialiniai sąveikai. Žmogus tampa žmogumi sąveikaudamas su aplinka (Berger, Luc'kmann, 1999). Vadinasi, iš socialinės aplinkos galima spręsti apie žmogų, kaip tos aplinkos sudedamąją dalį ir atvirkščiai – pagal žmogų spręsti apie jo socialinę padėtį (Vaitkevičius, 1995).

Pirmoji jaunystė – žmogaus socializavimosi procese naujas žingsnis pasižymintis savitais šiam amžiaus tarpsniui būdingais bruožais. Pasirodo pirmosios suaugusiojo savasties užuominos susijusios su suaugusio žmogaus vaidmenimis ir pareigomis (Lemme, 2003). Jis jau stovi ant apsisprendimo į savarankišką gyvenimą slenksčio (Vaitkevičius, 1995). Tai ypač svarbus apsisprendimų metas, kada žmogus ieško savo gyvenimo kelio, savo tapatybės, kuriam būdinga: sparti pažintinių gebėjimų raida, kai konkretų mąstymą papildo formalaus mastymo gebėjimas suvokti abstrakčias sąvokas; emocijų ir jausmų sumaištis. Šiame žmogaus raidos laikotarpyje išryškėja iš mikro- ir mezo- aplinkų įgyti įgūdžiai ir vertybės. Paauglys turi apsispręsti kuo jis nori būti, kokia darbine veikla užsiimti. Nes darbu galima patenkinti įvairius poreikius: garantuoti finansinį saugumą, savigarbą, pelnyti socialinį palankumą, užsitikrinti visuomeninę pagarbą, plėtoti socialinius kontaktus, siekti asmeninės raidos ir gyvenimo kokybės (Valeckienė, 2007).

Paauglystės raidos laikotarpiu, pereinant iš vaikystės į suaugusiojo amžių, siekiama emocinės ir ekonominės nepriklausomybės, įgyjami socialiniai įgūdžiai. Kadangi sėkmingą socializacijos procesą sąlygoja tiek bendraamžiai, tiek ir socialinė aplinka labai svarbu, kad būtų sudarytos galimybės pasirinkti socialiai teisingas saviraiškos, laisvalaikio ir užimtumo formas. Kaip vyks paauglio socializacijos procesas priklauso ne tik nuo socialinės aplinkos, bet ir nuo daugelio procesų sąveikos, tokių kaip: fizinis brendimas, socialinis patyrimas, psichosocialinė ir kognityvinė raida.

1.1. Psichosocialiniai paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumai užimtumo aspektu

Ruso teigia, kad žmogų ugdo trys veiksniai: aplinka, gamta, žmogus. Žmogaus raida procesas besitęsianti visą jo gyvenimą, suprantamas kaip biologinis, visuomeninis ir organizmas, kurią sąlygoja tiek biologija, tiek ir kultūra. Laužikas (1933) rašė, kad žmogaus ir aplinkos santykius sąlygoja du veiksniai – aplinka ir žmogus. Aplinką išskyrė į dvi dalis – natūrą (gamtą) ir kultūrą, kurias sudaro sudėtinga struktūra, savitai veikianti žmogų, kurio prigimčiai priskyrė biologinę žmogaus pusę, socialinei – visuomeninę pusę, sudarančios

vidines sąlygas reagavimui į aplinkos poveikius (Vaitkevičius, 1993). Jei gamtoje žmogus reiškiasi kaip individas, tai socialiniame gyvenime – kaip asmuo ir asmenybė (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

16-19 m. amžiaus tarpsnis mokslininkų vadinamas skirtingai, pavyzdžiui: K. Trimakas (1997) 16-19 m. vėlyvąja jaunyste; Eriksonas (1950) – vėlyvąja paauglyste; Levinson (1996) – 17-22 gyvenimo metus ankstyvojo brandaus amžiaus laikotarpiu; Jovaiša (2002) – paauglystei priskiria 12-16 metus, o jaunystei – 17-21 metus; Europos komisijos dokumentuose 15-25 metų amžiaus žmonės vadinami jaunimu; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose 14-29 metų žmonės – jaunais žmonėmis; Birreno periodizacijoje nurodoma, kad jaunystė 12-17 metų, o ankstyvoji branda 17-25-ieji metais (Ananjevas, 1999); Kvieskienė (2003) nepilnamečius asmenis iki 18 metų vadina vaikais.

Freudas (1956-1939) paauglystę priskyrė genitalinei stadijai, kuri prasideda 12-aisiais gyvenimo metais, šiai asmenybės raidos stadijai priskiriama: uždaviniai - intymumas ir santykių užmezgimas, įsimylėjimas, įnašas į visuomenę (Perminas ir kt., 2004); gynimosi mechanizmai - intelektualizacija ir asketizmas (Černius, 2006). Prasidėjęs lytinis brendimas paauglystėje sukelia jausmų sumaištį, individui sunku išsilaivinti iš edipinių santykių ir susirasti partnerių tarp bendraamžių. Jeigu krizė išsprendžiama nutraukiant emocinius santykius su tėvais, kaltės jausmas suformuoja menkavertiškumo jausmą, tačiau jei paauglys maištaudamas įtvirtina savarankiškumą ir nukreipia seksualinius interesus į aplinką, esančią už šeimos ribų, jam pavyksta atsiriboti nuo priešiško jausmų, jis nemaištuoja ir yra paklusnus (Žukauskienė, 2002).

Eriksonas (1950) psichosocialinę raidą išskyrė į 8 pakopas. Paauglystę pavadino tapatybės arba vaidmenų painiava, kurios metu pasinaudodami naujais pažintiniais sugebėjimais paaugliai formuoja nuoseklų savasties jausmą, integruodami praeities patirtį ir ateities vaidmenų siekį. Paauglystė tai audringas ir pilnas įtampos laikotarpis, kai jaunas žmogus ieško savojo „Aš“ tarp įvairių gyvenimo vaidmenų (Černius, 2006), formuoja savo nuostatas, kurios ne visada sutinka su suaugusiųjų. Nors raidos pakopos yra genetiškai numatytos, unikali žmogaus patirtis kiekvieno žmogaus gyvenimui suteikia nepakartojamus bruožus ir duoda unikalių rezultatų.

Marcia (1993) išskyrė du svarbiausius tapatumo kriterijus: įsipareigojimą tam tikrai sričiai ir tapatumo alternatyvų tyrinėjimą. Pagal šių kriterijų buvimą ar nebuvimą skiria keturis asmens tapatumo lygmenis:

Neaiškus tapatumas – kai asmuo nėra įsipareigojęs kokiai nors sričiai, nemasto apie esminius tikslus, vertybes, nepriima sprendimų savo pasirinkimų įgyvendinimui.

Užsisklendimas – kai asmuo įsipareigoja kokiai nors sričiai nesvarstęs alternatyvų (Antinienė, 2001).

Moratoriumas – tai pereinamoji būsena, būdinga žmonėms, aktyviai kuriantiems savo tapatumą. Šią būseną išgyvenantys žmonės aktyviai tyrinėja alternatyvas, mėgindami rinktis kurią nors iš jų (Antinienė, 2001). Eriksonas nustatė, kad tik paauglystei būdingas moratoriumas paauglystei suteikė ypatingą reikšmę, o ir pati visuomenė pripažįsta, kad ši raidos stadija unikali, ir leidžia pasirinkti ilgą psichosocialinį moratoriumą, kurio metu paaugliui suteikiama laisvė įveikti savo tapatumo krizę (Žukauskienė, 2002). Moratoriumas leidžia paaugliui svarstyti šias problemas:

1. Laiko perspektyva arba laiko difuzija.
2. Pasitikėjimas savimi arba abejingumas.
3. Eksperimentavimas vaidmenimis arba neigiamas tapatumas.
4. Sėkmės nustatymas arba darbinis paralyžius.
5. Seksualinis tapatumas arba biseksualinė difuzija.
6. Lyderiavimo poliarizacija arba autoriteto difuzija.
7. Idealoginė poliarizacija arba autoriteto difuzija (Žukauskienė, 2002).

Tačiau ne visada paaugliai moratoriumu pasinaudoja sėkmingai, kartais jie pernelyg anksti pereina į suaugusių gyvenimą, taip prisiimdami ankstesnius savo vaidmenis arba tėvų vertybes, neišbandę alternatyvų.

Pasiektas tapatumas – tai būsena, būdinga žmonėms, išgyvenusiems kritinį periodą ir po tam tikrų apmastytų bei tyrinėjimų tvirtai apsisprendusiems (Antinienė, 2001).

Rogerso nurodomi tapimo asmenybe procesai gali būti lengvai įžiūrimi kiekvienam paaugliui ieškant prasmės tapatumui, siekiant prisiimti vertinamą vaidmenį suaugusiųjų visuomenėje. Išskiriamos šios sėkmingai funkcionuojančio žmogaus ypatybės: atvirumas patyrimui, pasitikėjimas savo organizmu, vidinė orientacija vertinant, orientacija į procesą, o ne į produktą (Virbalienė, 2003), pasitikėjimas savo paties patirtimi (Žukauskienė, 2002).

Kaip nustatė Bandura, elgtis daugiausia išmokstama arba sąlygojimo dėka, arba stebint kitus ir sekant jų pavyzdžiu (Myers, 2000), tačiau vienaip ar kitaip elgdamasis žmogus keičia aplinką (Perminas ir kt., 2004), tai yra asmenybės formavimuisi didelę įtaką daro sąveikavimas su aplinka. Šio sąveikavimo metu vyksta abipusis determinizmas. Bandura išskiria tris būdus, kuriais žmonės ir aplinka sąveikauja:

1. Skirtingi žmonės pasirenka skirtingą aplinką.
2. Asmenybė formuoja reiškinių supratimą ir reakcijas juos.
3. Asmenybė padeda sukurti situacijas (Myers, 2000).

Socialinio išmokymo teoretikai mano, kad paauglio elgesiui turi įtakos kitų asmenų įtakos modeliavimas (Žukauskienė, 2002). Ch. Bühler teigia, kad keturioliktieji-devynioliktieji metai – būdingi tuo, kad jaunuolis intencionalių atsidavimų, „pirmą kartą pasisuką į antrąjį asmenį, o realių dalykų srityje pakyla aukščiau realiojo pasaulio į tiesos pažinimo sritį“ (Laužikas, 1993).

Socialumas – asmenybės bruožas, apimantis gebėjimą lengvai bendrauti, būti draugiškam, padėti rūpintis bendra veikla ir visų reikalais užsiimti naudinga visuomenine veikla (Jovaiša, 2007).

Dabartinė jaunimo padėtis yra ypač prieštaringa. Viena vertus, ilgiau trunka, kol pradeda dalyvauti darbo procese, taigi tenka ilgiau laukti ekonominės nepriklausomybės; antra vertus, iš jaunimo tikimasi, kad jie jau ankstyvajame amžiuje taps savarankiški ir įgis identitetą. Tapatybės formavimosi metu ypač reikia paramos (Virbalienė, 2004). Paauglys pasaulyje yra tarp kitų asmenų, jo tapatumo krizės išsprendimas labai priklauso nuo tėvų auklėjimo stiliaus, bendraamžių elgsenos. Kaip pavyks susiformuoti paauglio tapatumui labai priklauso nuo jo užimtumo, visuomeninės ir saviraiškos veiklos. Vienas iš teigiamų veiksnių yra darbas, kurio metu paaugliui ne tik įgyja savarankiškumo, bet ir užsidirba materialinių lėšų.

Visuomenė tapatumui ieškoti pateikia du būdus: pateikdama vertybes, kurios ilgą laiką išlaikė išbandymus ir vis dar atlieka savo funkcijas, taip pat socialines struktūras arba papročius, kurie palengvina pereiti nuo vaikystės į suaugusio žmogaus amžių (Žukauskienė, 2002).

Šiais laikais jaunam žmogui, sparčiai vystantis įvairioms technologijoms, per kurias pateikiama skirtinga informacija, skirtingi požiūriai į vertybes, sunku iš daugelio konfliktuojančių vertybių pasirinkti tinkamas. Vertybių ir nuostatų pasirinkimą įtakoja šeimos papročiai susiformavę religiniu papročiu, socialinio pobūdžio arba pagrįsti teisiniais aktais, taip pat ir ritualai būdingi gatvių gaujoms. Siekdami nepriklausomybės paaugliai šliejasi prie bendraamžių, kur bendraamžių grupė vadovauja paauglio socializacijai. Atsiranda noras perimti vis daugiau vertybių iš draugų, neigiant šeimos papročius ir požiūrį. Todėl, kaip teigia Bergeri's su Luc'kmannu (1999) susiformavęs tapatumas, įtakojamas socialinių ryšių, gali kisti ar net iš naujo susiformuoti. Ir tik nuo santykių šeimoje priklausys ar sugebės paauglys atsispirti asocialaus elgesio formoms ir pasirinks teigiamas vertybes

Paauglystei priskiriami uždaviniai: intymumas, santykių užmezgimas, įsimylėjimas, naudojantis pažintiniais sugebėjimais formavimasis nuoseklus savasties jausmo, kur praeities patirtis integruojama į ateities vaidmenų siekį. Tapatumo formavimasis įtakoja ne tik santykiai šeimoje, bet ir socialiniai ryšiai, atsirandantys dalyvaujant įvairiose užimtumo

veikose, kurių įtakojamas tapatumas ne tik kinta, bet ir gali susiformuoti iš naujo. Moratoriumo metu įveikiama tapatumo krizė, kurios įveikimo sėkmingumas sąlygojamas ne tik socialinės aplinkos, bet ir emocijų bei jausmų.

1.1.1. Emocijų ir jausmų reikšmė paauglio savijautai

Emocijų požiūriu paauglystė – netikrumo laikotarpis, susijęs ne vien su perdėtu domėjimusi savimi, bet ir su nerimu dėl ateities (Sutton, 1999). Paauglystėje išryškėja tam tikri emociniai poreikiai nuo kurių patenkinimas sąlygoja paauglio savijautą, tai yra ar jis patenkintas, piktas prislėgtas ar neklusnus, verkšlenantis, įžūlus, žaismingas, užsidaręs (Cambell, 1998).

Paauglio emocijų apibūdinimui Cambell (1998) vartoja metaforinę ir kartu realią sąvoką “emocinis rezervuaras”. Paaugliams reikia:

- Didžiulio emocinio maitinimo, kad jie gyventų kaip galima geriau ir būtų geresni.
- Pilno emocinio rezervuaro, kad jaustųsi saugūs ir savimi pasitikintys.
- Emocinis papildymas yra lemiamas, nes kol vyksta įmanoma palaikyti atvirą kontaktą tarp tėvų ir paauglių. Kai paauglio rezervuaras tuščias ir paauglys siekia tėvų meilės, bendrauti daug lengviau. (Cambell, 1998)

Kuo pilnesnis emocinis rezervuaras, tuo pozityvesni jausmai, tuo geresnis elgesys.

Paauglystėje ypač suaktyvėja fizinis bendravimas, kurio metu mergaitės bręsta greičiau, berniukai lėčiau. Pradedama domėtis kitos lyties asmenimis, o kartais ir tos pačios, kas jaunam žmogui kelia nerimą ir baimę, dėl visuomenės požiūrio (Sutton, 1999). Iš jaunimo reikalaujama išmokti susidoroti su atsirandančiu seksualumu, kurį komplikuoja rūpesčiai dėl galimo nėštumo ir AIDS; didėjantis noras atsikratyti tėvų kontrolės; daugeliui kylančių rūpesčių dėl bedarbystės; dėl pinigų (Sutton, 1999). Čia išryškėja tėvų meilės poreikis, kuri paaugliui - labai svarbi, kad tėvai priimtų tokį, koks jis yra, nepriklausomai ar jaunuolis atitinka tėvų lūkesčius, tėvų laiko ir dėmesio labiau nei bet kada, nes tik besąlygiška tėvų meilė, jiems skiriamas dėmesys padeda išsiugdyti savivertę ir pozityvų požiūrį į pasaulį (Kuorienė, 2002). Netinkami emociniai tėvų ir vaikų santykiai, per didelė arba per maža tėvų meilė, pagal Russelą, yra vienu ir kitu nelaimingumo šaltinis (Kuzmickas, 2001). Emocinis dalyvavimas seksualiniuose santykiuose priklauso nuo tėvų nuostatų, kultūrinių normų ir santykių rezultatų (Sutton, 1999). Emocinio rezervuaro papildymas kontaktuojant su tėvais,

padeda įveikti bendraamžių spaudimą ir kitus jaunimo draugijos reikalavimus, atsiriboti nuo bendraamžių įtakos.

Jaunuolio dvasiniame gyvenime vyrauja polinkis pažinti ir suprasti save patį, analizuoti ir vertinti savo poelgius, jausmus ir nuotaikas (Kuzmickas, 2001). Jausmai yra gyvenimo šerdis. Pyktis, gėda, baimė, džiaugsmas ir meilė – tai nepaprastai stiprios dvasinės būsenos. Tie patirti jausmai paauglius stipriai veikia. Jų nepasirenkant, veikiau patenka į jų gniaužtus. Jausmai yra svarbūs todėl, kad skatina bei kursto ir kad per sąsajas su visuomenės normomis stabilizuoja visuomenės gyvenimą. Be to, jie įsiterpia į mąstymo procesą ir daro jį ne tokį racionalų, žadina nerealias viltis, dėl to, ką mes galėtume nuveikti bei pasiekti, ir skatina nerealiai įsivaizduoti ką kiti apie mus mano. Pats savaime toks poveikis apgailėtinas. Būtų gerai, jeigu mes pajėgtume savo aistras kaip nors atskirti nuo gyvenimo galių; iš dalies tai pajėgiame (Eloter, 2000).

Paauglystė emocijų ir jausmų sumaišties metas, kurių sėkmingas atskyrimas vienu nuo kitų, sąlygojamas ne tik besąlygiškos tėvų meilės, emocinio papildymo, bet ir moralinio išsivystymo, bei vertybinio imlumas.

1.1.2. Paauglio moralinis išsivystymas ir vertybinis imlumas

Pagal Piaget pažintinės raidos modelį, ketvirtoji pakopa – formalaus mąstymo – pasiekama paauglystėje. 12 metų vaikas pasiekia formaliųjų operacijų intelekto stadiją, būdingą ir suaugusiems. Paauglys sugeba kelti hipotezes ir abstrakčiai mąstyti bei prognozuoti.

Piaget (1896-1980) aprašė šiuos tris psichinę raidą lemiančius veiksnius:

- 1) brendimas (genetiškai apibrėžtas smegenų ir nervų sistemos augimas, pažintinių procesų pagrindas);
- 2) patirtis, gaunama iš aplinkos ir objektų pasaulio;
- 3) sąveika su kitais, ypač tokia, kuri meta iššūkį žmogaus sampratai apie pasaulį (Lemme, 2000).

Paaugliai jau sugeba svarstyti abstrakčias idėjas, racionaliai nagrinėti sąvokas, kritiškai vertinti idėjas. Vyksta savojo identiteto paieška. Nežiūrint kokių elgesio būdų juos išmokė socializacija, paauglys ieško savo elgesio ar kultūros modelių, kurie jiems priimtinesni. Pasak Eriksono, paauglystė dažnai esti savęs tyrinėjimo, savęs atradimo ir galimo vaidmens nustatymo metas (Sutton, 1999).

Kognityvinės raidos teorija teigia, kad moralinis samprotavimas yra svarbus moralinės motyvacijos aspektas ir pagal moralinio samprotavimo stadijas galima numatyti individo moralinį elgesį. Čia pasireiškia moralinio mąstymo ir moralinio įvertinimo sugebėjimai, kurie, pagal Žukauskienę (2002) atsilieka nuo paauglių kognityvinių sugebėjimų. Sekdamas Piaget, Kohlbergas (1984) skyrė moralinio mąstymo raidos stadijas: pirmąją – moralės, pagrįstos savais interesais; antrąją – moralės, susijusios su gaunamu kitų žmonių pritarimu, savo pareigos atlikimu; trečiąją – moralės (būdingos kai kuriems žmonėms), grindžiamos sutartinėmis teisėmis arba bendrais etiniais principais (Myers, 2000).

Ketvirtajame etape individas supranta, kad jo teisės ir jo grupės teisės turi būti suderintos su visuomenės siekiais bei galiojančiomis taisyklėmis.

Penktajame etape individas siekia darnos pliuralistinėje visuomenėje. Teisingi veiksmai – tai kitų teisių pripažinimas, remiantis visos visuomenės išdiskutuotais standartais.

Šeštajame etape individas gyvena pagal savo sąžinę (Vyšniauskienė, Kundrotas, 2002).

Moralinės vertybės, suponuoja tą terpę, kuri realiai būtina skleisti gerąsias žmogaus savybes (Vasiljevienė, 2004). Nuo moralės priklauso ir veiksmai, kuriems įtaką daro ne tik moralinis mąstymas, bet ir socialinė situacija bei vidinės nuostatos (Myers, 2000). Vertybių realizavimas, kaip pažymi Maslowas žmogaus gėrovei ir sveikatai būtinas lygiai taip pat, kaip biologinių poreikių tenkinimas (Čiuladienė, 2006). Spenceris (1820-1903) nurodo, kad moraliai žmogus bręsta tuomet, kai altruistiškais veiksmais ieško egoistinio malonumo (Lileikis, 2004). H. Erne-Chateau (2003) požiūriu altruizmą sudaro: tolerancija, kantrybė, paslaugumas, atlaidumas, artimo meilė (Lileikis, 2004).

Svarbiausiomis moralinėmis vertybėmis laikomos pagarba ir atsakomybė, kurios reiškiasi įvairiomis formomis: sąžiningumu, tolerancija, atsargumu, užuojauta, kur pareigos vidinis vertintojas – sąžinė (Martišauskienė, 2004, Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Moralės dėsno reikalavimo prielaida yra tai, kad realiai egzistuoja kiti žmonės, kurių atžvilgiu sąžinė mums nurodo pareigas (Juškaitė, 2006).

Vertinga yra tat, kas arba teisinga, arba gražu, arba dora (Laužikas, 1993). Teisingumą, dorumą, pagarbą žmogui Jucevičienė (1996) priskiria žmogaus charakteriui. Socialinis teisingumas gali reikštis keliais lygiais:

- 1) santykiais su kitais žmonėmis;
- 2) santykiais su grupe arba didesne bendrija;
- 3) santykiais su žmogaus nevaldomomis jėgomis – gamta, likimu ir pan. (Suslavičius, Valickas, 1999).

Vertybinis imlumas priklauso nuo tam tikrų vaiko vystymosi ir ugdymo sąlygų. Šiomis sąlygomis laikytina: 1) bendravimo poreikio ypatumai, 2) emocinis savęs tapatinimas su kitu žmogumi, tai yra pavyzdžio reikšmingumas, 3) gimtųjų namų (motinos) įvaizdis, 4) asmeninės ateities įvaizdis (Bitinas, 2004).

Poreikiai yra tam tikra asmenybės būseną, sudaranti prielaidas veiksams, nukreiptiems tuos poreikius patenkinti (Jacikevičius, 1995). Maslowas skiria šešias poreikių pakopas: pirmoje fiziologiniai poreikiai ir tik juos patenkinus galima pasiekti saugumo poreikį, kurį patenkinus atsiranda meilės ir saugumo poreikis, po to noras būti įvertintam ir tik tada atsiranda saviraiškos poreikis. Saugumo poreikiui jis priskiria veikimą nepavojingoje aplinkoje, tai noras turėti pastovų darbą ir būti ramiam dėl ateities. Ir tik patenkinęs saugumo poreikį jis trokšta būti mylimas ir mylėti kitus. Alderferis suskirstė visus poreikius į tris kategorijas: egzistencijos poreikiai (fundamentalieji Maslovo poreikiai); bendravimo poreikiai (tarpasmeninių santykių poreikiai) ir augimo poreikiai (kūrybiškumo rezultatyvios įtakos poreikis) (Stoner ir kt., 1999).

Bendravimas – viena iš svarbiausių paauglių vertybių (Virbalienė, 2003). Paaugliams būdingas beveik instinktyvus bendravimas su bendraamžiais siekimas (Vyčnienė, 2001). Jungtis individus į grupes, anot V. Šutso (1958) interpersonalinės trijų dimensijų elgsenos teorijos, skatina trys tarpasmeniniai poreikiai:

1. Įsijungimo poreikis pasireiškia siekiniu nustatyti ir palaikyti pasitenkinimą teikiančius santykius su kitais asmenimis.

2. Kontrolės poreikis. Jau šeimoje tokia kontrolė yra įprasta grupinės elgsenos norma, tačiau tos kontrolės lygiai gali būti skirtingi. Ir per didelė ir per maža kontrolė daro neigiamą įtaką asmenybės savireguliacijai.

3. Meilės poreikis. Tai teigiamų emocinių santykių su kitais žmonėmis poreikis ir kartu poreikis patikti kitiems (Jacikevičius, 1995).

Grupei veikiant formuojasi paauglio pasaulėžiūra, charakterio ypatybės (Virbalienė, 2003), be to, vienmečiai pagreitina paauglio tapatumo ieškojimą (Vyčnienė, 2001). Bendraudami paaugliai perima elgesio normas, įgyja įgūdžius reikalingus gyvenimo problemų išsprendimui.

Jaunuolis tiesiogiai susiduria su vertybių įvairove ir jų pasirinkimo problema. Vertybių supratimą ir pasirinkimą palengvina tiesioginis jų išgyvenimas konkrečios veiklos metu. Šeima, mokykla, bažnyčia, vaikų ir jaunimo organizacijos, klubai, kitos institucijos sudaro galimybes bręstančiai asmenybei imtis veiklos, kurios metu įmanoma atrinkti ir susidaryti vertybių sistemą. Didelį poveikį jaunimo vertybėms daro neformali vaikų ir jaunimo veikla,

įvairialypė papildomojo ugdymo veikla. Virbalienė (2003) išskiria ketveriopą įtaką: šeimos, mokyklos, valstybės, bažnyčios. Laužikas priskiria dar ir kultūrą, kuri siekia ir kuria mokslą, meną, tiesą, laisvę, meilę, socialines sugyvenimo formas, techniką ir kitas ant gamtinio proceso išskylančias apraiškas.

Lukšienės M. žodžiais, ir žmogus ir jo kultūra yra bent turi būti vertybės, abi vienodai brangintinos (Aramavičiūtė V., 1998). Paauglystėje ypač svarbios vertybės, kuriomis jaunuolis vadovaujasi, nes vertybių realizavimas, kaip pažymi Maslowas, žmogaus gerovei ir sveikatai būtinas lygiai taip pat, kaip biologinių poreikių tenkinimas (Čiuladienė G., 2006).

Bendriausios ir iš senovės filosofijos (Platono, Aristotelio) žinomos trys vertybių rūšys: tiesos, grožio ir gėrio, o nuo Tomo Akviniečio įvedama aukščiausia, kitas apimanti ir sau subordinuojanti šventumo vertybė, kurią išreiškia religija per krikščionišką meilę, apimančią gerus darbus kitų labai ir pagarbą kitiems žmonėms. Nes meilė yra veikimas, aprėpiantis visą pasaulį (Buber, 1998), o darbas - būtinybė, visuomenių ir kultūrų pagrindas, kūryba, sveikata, gėris, pašaukimas, žmogaus savikūra (Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Išskiriami gerieji darbai, kaip: patirtis - išbandanti dvasines vertybes; patikrinimas - kaip žmogus geba sugyventi bendruomenėje (Zulumskytė, 2000). Nes tinginys nekuria pats savęs (Kučinskas, Kučinskienė, 2000), o tinginystė tai – vengimas bei neatlikimas darbo be aiškių priežasčių ir patraukimas dykinėti (Vabalas-Gudaitis, 1998). Arendt (2005) teigia, kad darbo palaima yra kai pastangos ir pasitenkinimas eina vienas po kito taip glaudžiai, kaip pragyvenimo priemonių gamyba ir vartojimas, todėl laimė lydi patį procesą, kaip malonumas lydi sveiko kūno funkcionavimą. Nors darbe kartais išryškėja kartojimasis, vienodumas ir monotonija, kas gali sukelti nuobodulį, tačiau be to nebūtų įmanomas asmenybės tapatumas, veiklos tęstinumas, nuolatiniai ryšiai su kitais asmenimis (Kuzmickas, 2001).

Pareiga išreiškia dorovinę žmogaus atsakomybę žmonijai, visuomenei, kitiems žmonėms, gamtai, veiklai, darbui ir sau pačiam (Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Gamta sukūrė biologinius organizmo savisaugos ir normalios egzistencijos mechanizmus. Visuomenė sukūrė moralinius ir socialinius mechanizmus - moralės bei teisės normas, ginančias biologinę ir moralinę socialinę žmonių egzistenciją (Plečkaitis, 1998). Gamtoje esamos santykių normos, naudingumo lygis, paskirties tikslingumas kalba apie objektyvias vertybes, kurių laikosi gamta, o pati sąveika su gamta ir žmonėmis stiprina intelekto galias (Jovaiša, 2001).

Dorovinė pozicija gali reikštis ir per individo santykį su gyvybe apskritai: gyvūnijos, augmenijos, žmogaus (Aramavičiūtė, 1998). Tinkamo asmens santykio su gamta, arba ekologinės pozicijos išskiriami šie aspektai:

- 1) emocinį vertybinį (emociniai išgyvenimai bei nusiteikimai gamtos atžvilgiu);

2) pažintinį (žinios apie gamtą);

3) praktinį (ekologiniai įgūdžiai bei įpročiai) (Aramavičiūtė V., 1998).

Sociokultūrinio požiūriu vertybės skirstomos į terminalines ir instrumentines, kurias Milton Rokeach (1973) apibūdino, taip:

1. Terminalinės vertybės akcentuojamos kaip individo pasiekimų galutiniai rezultatai; jos yra tikslai, kuriuos individas siekia realizuoti per savo gyvenimą.

2. Instrumentinės vertybės išryškėja priemonėse, naudojamose realizuoti terminalines vertybes. (Jucevičienė, 1996).

Terminalinėms vertybėms priskiriama: aktyvus gyvenimas, brandi meilė, grožis, išmintis, įdomus darbas, kūryba, laiminga šeima, laisvė, malonumas, nacionalinis saugumas, patogus gyvenimas, pažinimas, savigarba, socialinis pripažinimas, sveikata, tikra draugystė, vidinė harmonija; o **instrumentinėms vertybėms**: užuojauta, nesavanaudiškas rūpinimasis, pagarba sau ir kitiems, dvasinė vienybė, intelektualumas, linksmumas, ištikimybė, išorinis bei vidinis grožis, nenuolaidžiavimas aplaidumui, tikėjimas Dievu, tiesos sakymas, sąžiningumas, atsakingumas, mandagumas, jautrumas, išprusimas, drąsa, atlaidumas, nepriklausomumas, tvarkingumas, altruizmas, savikontrolė, pajėgumas, paklusnumas, požiūrių platumas, išdidumas, orumas, veiklumas.

Svarbiausiomis moralinėmis vertybėmis siūloma laikyti pagarbą ir atsakomybę, kurios konkrečiose situacijose reiškiasi įvairiomis formomis: sąžiningumu, tolerancija, užuojauta, pagalba ir t. t. (Martišauskienė, 2004). Kiekvienam žmogui individualiai suteikta teisė pasirinkti tinkamas vertybes, kurios vertinamos skirtingai. Kaip paaugliai vertina vertybes pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė

Paauglių terminalinių ir instrumentinių vertybių vertinimas (sudaryta remiantis Martišauskienės (2004) atlikto tyrimo duomenimis)

Terminalinės vertybės	Instrumentinės vertybės
Teigiamai vertinamos	
Sveikata, draugystė, meilė	Atsakingumas, mandagumas, išprusimas
Nelabai teigiamai vertinamos	
Laisvė, lygybė,	Drąsa, atlaidumas
Neigiamai vertinamos	
Malonumai	Klusnumas

Paaugliai su jiems būdingu žingeidumu, formalaus mąstymo pakopoje, siekia išbandyti įvairias vertybes, vienas prisiima, kitas atmeta, kaip matome pateiktoje 1 lentelėje, jas vertina skirtingai, tačiau vertybinis imlumas priklauso ne tik nuo ugdymo sąlygų, bet ir nuo aplinkos su kuria jis sąveikauja.

Bendraudamas su bendraamžiais paauglys atsirenka vertybes būdingas grupei, kurių pasirinkimą dažniausiai lemia jaunuolio statusas ir prisiimtas vaidmuo.

Paauglystei priskiriami uždaviniai: intymumas, santykių užmezgimas, įsimylėjimas, naudojantis pažintiniais sugebėjimais formavimasis nuoseklaus savasties jausmo, kur integruojama praeities patirtis į ateities vaidmenų siekį. Tapatumo formavimąsi įtakoja ne tik santykiai šeimoje, bet ir socialiniai ryšiai, atsirandantys dalyvaujant įvairiose užimtumo veikose, kurių įtakojamas tapatumas ne tik kinta, bet ir gali susiformuoti iš naujo. Moratoriumo metu įveikiama tapatumo krizė, kurios įveikimą sąlygoja ne tik emocijos ir jausmai, bet ir moralinio vystymosi laikotarpiu prisiimtos vertybės.

1.2. Užimtumo poveikis paauglio statusui ir pasirinktam vaidmeniui

Socialiniam lygmenį paauglystė – naujas savo santykių su pasauliu įvertinimas (Perminas ir kt., 2004). Paauglio vystymuisi didelę įtaką daro bendraamžių ir šeimos vertybės, kurias jis peržiūri ir bando susikurti savo sistemą. Naujų technologijų įtakoje, o ypač televizijos, kartais paaugliai susižavi filmų herojais, perima jų elgesio būdus, taip prarasdami savo identiškumą. Identiškumas – tai nesąmoningas žmogaus susitapatinimas su kitu žmogumi ar žmonių grupe (Vaitiekonienė, 2001).

Pagal Eriksoną (1902-1994) paauglystės laikotarpiui būdingas identiškumas ir vaidmenų sumaišymas, nes šiuo laikotarpiu asmuo mokosi naujų rolių. Eriksonas išskiria tris identiškumo formavimosi komponentus:

- Savęs vaizdo sudarymas.
- Supratimas, kad vaiko asmenybė bus priimta jam svarbių žmonių.
- Supratimas, kad vaiko asmenybės dalys yra tarpusavyje suderintos (“ar neatrodau per daug keistas”) (Perminas ir kt., 2004).

Nesugebėjimas surasti savo identiškumo sudaro sunkumus pasirenkant specialybę, paauglys nežino ko jis nori. Tačiau paauglystė yra tas metas, kai jaunas žmogus gali išbandyti

įvairius suaugusiems būdingus vaidmenis, neprisiimant asmeninių įsipareigojimų (Žukauskienė, 2002).

Shaw (1981) išskyrė tris skirtingus vaidmens aspektus: laukiamą vaidmenį – tokį vaidmens atlikimą, kurio iš mūsų tikisi kiti; suvoktą vaidmenį – kuriame atspindi mūsų pačių požiūris į tai, kas dera šiam vaidmeniui; ir atliktą vaidmenį – žmogaus faktinį elgesį šiame vaidmenyje. Jeigu šie vaidmenys suderinti, konfliktas tarp vaidmens atlikėjo ir aplinkos mažai tikėtinas. Tačiau jeigu šie vaidmens aspektai skiriasi, gali kilti įvairūs nesklandumai (Antinienė, 2001).

Socialinis vaidmuo – žmogaus elgesio visuma, būdinga kuriai nors veiklos sričiai, jo atlikimas formuoja skirtingą asmens savimone, kuri lemia elgesį (Andrašūnienė, 2007). Psichologas Allport išvėlgė keturias socialinio vaidmens stadijas: 1) su vaidmeniu susiję lūkesčiai; 2) vaidmens supratimas; 3) jo priėmimas; 4) vykdymas (Suslavičius, 2006). Pagal Bronfenbrenner (1979), socialinis vaidmuo – tai tokia veikla ir santykiai, kokių tikimasi iš žmogaus, užimančio tam tikrą socialinę padėtį, ir iš su juo bendraujančių žmonių (Lemme, 2003). Čia socialinis vaidmuo - suvokiamas pagal individo statusą.

Socialinis statusas – 1) individo arba grupės tarpusavio santykių pozicija, apibrėžiama pagal socialinius (ekonominę padėtį, profesiją, kvalifikaciją, išsilavinimą ir t. t.) arba įgimtus požymius (lytį, amžių ir pan.), taip pat atsižvelgiant į prestižą ir vietą valdžios struktūroje; 2) individo arba socialinės grupės teisių ir pareigų visuma, susijusi su atitinkamu socialiniu vaidmeniu (Bagdonavičius, 2005).

Rotter pripažinimą/statusą apibūdina, kaip poreikį jausti save kompetentingu įvairiose veiklose, pvz., mokykloje, darbe, visuomeninėje veikloje (Perminas ir kt., 2004). Statusas – kitų grupės narių požiūriu vieno nario padėtis organizacijos sistemoje (Andrašūnienė, 2007) arba kurią užiima grupėje (Jacikevičius, 1995).

Teigiamo statuso asmenys grupėje yra populiariausi. Kontraversiško statuso grupei priklausantys vaikai turi ir populiariųjų, ir atstumtųjų savybių – labai didelį socialumą bei padidėjusį agresyvumą. Kitame poliuje – grupės atstumtieji ir izoliuotieji. Atstumtasis yra daugumos grupėje nemėgiamas ir atstumiamas: izoliuotasis – nepopuliarus asmuo, bet grupėje gali būti ir jį remiančių moksleivių (Vyšniauskienė-Rimkienė, Kardelis, 2005).

Paauglystėje socialinį statusą lemia labai platus kontekstas: šeima, mokykla, kultūrinė aplinka kuriai paauglys priklauso, bendraamžiai. Paaugliai gyvenantys šeimose kur vyrauja supratimas ir pagarba, žino savo vertę. Jie noriai dalyvauja sporto būreliuose, užklasinėje ir visuomeninėje veikloje, gerai mokinasi. Be to, ir jų statusas tarp bendraamžių yra aukštesnis nei paauglių iš asocialių šeimų, kurie blogai save vertina. Neišugdytas savo “Aš” įtakoja

paauglių atsiskyrimą nuo pozityvaus elgesio bendraamžių ir įtakoja poreikį bendrauti su asocialaus elgesio jaunimu. Užimamas statusas sąlygoja kokius socialinius vaidmenis įgis paauglys. Nes socialiniam vaidmeniui priskiriama elgesio būdų visuma, būdinga kuriai nors sričiai, kuris suvokiamas pagal individo statusą (Andrašiūnienė, 2007, Antinienė, 2001).

Žmogus pasaulyje nėra vienas jį supa kiti žmonės. Jaunas žmogus yra apsuptyje daugelio sistemų, tokių kaip mokslo įstaigos, sporto būreliai, įvairūs klubai. Kadangi dauguma sporto klubų ir būrelių yra mokami, o tai išgali ne kiekvieno paauglio šeima, ne visi paaugliai gali juos lankyti. 2004-jų metų jaunimo situacijos tyrimo ataskaitoje nurodoma, kad net 26,4 proc. jaunimas laisvalaikį ir užimtumą mini kaip problemą, Lietuvoje vis dar pasigendama jaunimui patrauklių formų ir būdų. Formalios laisvalaikio organizavimo formos jaunimui nepatrauklios. 15-os metų paaugliai norėtų eiti į klubus, tačiau jų ten niekas neįleidžia. Tada ieškoma savojo vaidmens kitur, pvz., televizijoje, bendraamžių grupėse.

Neįgijus teigiamo statuso paaugliai ne visada tinkamai pasirenka: karjerą, bendraamžių grupes. Per mažas užimtumas yra vienas iš veiksnių įtraukiančių paauglius į asocialias bendraamžių grupes, kuriose įgyjamas potraukis alkoholiui ir narkotikams, taip pat ir nusikalstamumui.

Socialinis vaidmuo apibrėžiamas kaip elgesio visuma, sąlygojama šeimos, mokyklos, kultūros, bendraamžių, ir suvokiamas pagal individo statusą - jo kompetenciją įvairioje veikloje, kurią įtakoja užimtumas. Socialinio vaidmens prisiėmimas ir statuso įgijimas labai svarbus paauglystėje, tačiau ne visada jaunuolis sugeba atskirti kuris yra vaidmuo pozityvus, kuris - negatyvus. Čia išryškėja socialinio darbo poreikis, kur socialinis darbuotojas, kaip tarpininkas, organizuotų paauglių užimtumą, įgalindamas juos prisiimti pozityvius vaidmenis ir įgyti pozityvų statusą.

1.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo didinant paauglių užimtumą

Pasibaigus mokslo metams paaugliams, o ypač iš socialinės atskirties šeimų, atsiranda daug laisvo laiko. Neužimtumas ypač dažnai pasitaikantis reiškinys apimantis ir nepilnamečių įdarbinimo, ir laisvo laiko organizavimo problemą (Leliūgienė, 2002). Dauguma formalių sporto, meno būrelių, vasaros stovyklų veikla yra mokama, todėl ne visi paaugliai gali joje dalyvauti. Užimtumo problema labiausiai paliečia paauglius nepriklausančius jokioms organizacijoms.

Vienintelė vieta kur paauglys prigludžiamas neatsižvelgiant į jo socialinę padėtį ir lėšų turėjimą yra bažnyčia. Bažnyčia sudaro vaikams ir paaugliams sąlygas kūrybiškai pasireikšti ir visapusiškai ugdytis, remiantis religiniais įsitikinimais (Virbalienė, 2003). Gyvendami šeimoje kur nėra tikėjimo ir meilės artimui, jokia religija nepripažįstama, jaunuoliai neturi galimybės dalyvauti bažnyčios bendruomenės veikloje, kur rastų tinkamą užsiėmimą. Kaip teigia Levinsonas "...užsiėmimas yra pirminis būdas, kuriuo jauno žmogaus ateities svajonė apibrėžiama, ir kartu priemonė tos svajonės siekti" (Urmonienė, 2003).

Dabartinė jaunimo padėtis yra ypač prieštaringa. Viena vertus, ilgiau trunka, kol pradeda dalyvauti darbo procese, taigi tenka ilgiau laukti ekonominės nepriklausomybės; antra vertus, iš jaunimo tikimasi, kad jie jau ankstyvajame amžiuje taps savarankiški ir įgis identitetą (Spierts, 2003). Paaugliui savarankiškumas – vienas iš svarbiausių, tačiau jis priklauso ir nuo materialinių išteklių, o tam įtakos turi užimtumas. Tačiau mūsų visuomenė taip sutvarkyta, kad paaugliams sunku susirasti prasmingą darbą, nes jie dar nėra įgiję jokios kvalifikacijos, be to, darbdaviams atsakomybė už nepilnametį didesnė, privalo sudaryti išskirtinai saugias darbo sąlygas, suteikti papildomas (mokamas) poilsio pertraukas (kas privataus sektoriaus įmonėms yra ekonomiškai nenaudinga). Darbas – pagrindinis dalykas, kuris padeda jaunimui rasti savo vietą visuomenėje, įgyti savarankiškumą ir realizuoti savo siekius (Europos Komisijos Baltoji knyga). Darbo tikslas – ne tik idealus veiklos rezultato vaizdinys, bet ir darbo socialinės svarbos, auklėtinių vietos tarp suaugusiųjų vaizdinys (Bitinas, 2004). Kaip teigia Urmonienė (2003), be aprūpinimo atlyginimu darbas, taip pat prisideda formuojant asmenybės tapatybę. Be to, turėti darbą reiškia turėti suaugusiojo statusą, savigarbą, savarankiškumą ir galimybę savo kontaktus visuomenėje (Europos Komisijos Baltoji knyga).

Lietuvoje jau nuo 1996 metų vykdomos įvairios vaikų ir jaunimo užimtumo programos. Nors užimtumas - socialinė problema, tačiau Lietuvoje paauglių užimtumo programų kuravimas ir vykdymas priskirtas švietimo įstaigų darbuotojams, nors pagal problemos pobūdį šios problemos sprendimas - priskirtinas socialinėms tarnyboms.

Socialinis darbas – veikla, kurios paskirtis yra stiprinti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos sugebėjimus, atstatyti ryšį su bendruomene, padedant jam integruotis į visuomenę ir skatinant kuo pilnavertiškesnį žmogaus socialinį funkcionavimą (Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Šiuolaikinis socialinis darbas vis labiau orientuojamas į paties kliento aktyvumo didinimą, ir jo įtraukimą į socialinių problemų sprendimą (LDRMT, 2006).

Socialinio darbo sritis – socialinių problemų išryškėjimas ir sprendimas, šiuo atveju, socialinio darbuotojo veikla – padėti paaugliams vasaros atostogų metu susirasti darbą. Socialinis darbuotojas dalyvauja dvejopoje veikloje: 1) kuriant pagalbos santykius ir 2)

teikiant pagalbą (Johnson, 2003). Socialinis darbuotojas taptų vadovu – kliento socialinės situacijos kitimo procese, optimizuotų kliento santykius su aplinka (Kavaliauskienė, 2005). Schwartz apibūdino socialinio darbuotojo, kaip tarpininko vaidmenį, kuris sustiprina ir remia individų ir sistemų pastangas abiem šalis naudingai (Johnson, 2003).

Spierts (2003) išskiria šias socialinio darbuotojo funkcijas siekiant padėti paaugliui sėkmingai integruotis darbinėje veikloje:

- Skatinti jaunimą galvoti apie savo ateitį darbo ir profesinio mokymo atžvilgiu;
- Tarpininkauti tarp darbo biržos, mokymo institucijų ir jaunimo. Institucijos ir jaunimas raginami įveikti “slenksčius” bei prireikus paremiami;
- Organizuoti kelių lygių ir pakopų kursus, kuriuose jaunuoliai išmoktų naudotis reikalinga technika ir įgytų pasitikėjimo savimi (pavyzdžiui socialinių įgūdžių kursuose).

Socialinis darbuotojas tarpininkaudamas tarp darbo biržos, mokymo įstaigų ir darbdavio galėtų organizuoti paauglių užimtumo didinimo veiklą. Jis galėtų rengti socialinius projektus ir vykdyti programas, organizuodamas vasaros darbo ir poilsio stovyklas, kur paaugliai, dirbdami drauge su suaugusiais, galėtų kaupti socialinę patirtį ir formuoti socialinius santykius.

Moksleivių vasaros atostogų metu socialinis darbuotojas galėtų užsiimti formalia veikla, kuria siektų tenkinti individualius paauglių poreikius, būtinus visaverčiam gyvenimui visuomenėje. Socialinio darbuotojo padedami paaugliai galėtų realizuoti save darbinėje veikloje, kur atsiskleistų jų talentas, gebėjimas ir išgyvenimai. Jaunimo vasaros poilsio ir darbo stovyklose paaugliai ne tik įgytų socialinių įgūdžių, išsiugdytų bendravimo įgūdžius su suaugusiais ir bendraamžiais darbinėje aplinkoje, bet ir užsidirbtų lėšų, būtinų asmeninių poreikių tenkinimui.

1. 4. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo panaudojimo galimybės didinant paauglių užimtumą

Tarptautinės muziejų tarybos Statuto 2 straipsnio 1 skirsnyje Botanikos sodai prilyginami muziejams, kuriuose kaupiami ir eksponuojami gyvieji augmenijos pavyzdžiai.

Remiantis muziejaus apibrėžimu Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodą (toliau – VDU Kauno botanikos sodą) galima apibūdinti, kaip: mokslo nesiekiančią pelno, nuolat tarnaujančią visuomenei bei jos tobulėjimui įstaiga, kur kaupiami augalai, jie tyrinėjami, populiarinami ir eksponuojami gamtos mokslų, studijų ir laisvalaikio tikslais.

VDU Kauno botanikos sodą per metus aplanko per 60 tūkst. lankytojų iš Lietuvos ir kitų šalių. Iš kurių per 50 grupių socialiai remtinų asmenų, pvz. Plungės bendrija „Viltis“, VĮ Kelmės r. Psichikos sveikatos centras, Varėnos r. „Pilnų namų bendrija“, Telšių r. Neįgaliųjų draugija” ir kt., kuriems leidžiama lankytis nemokamai.

Įstaigos darbuotojai vykdo ne tik mokslinius tyrimus, bet ir edukacinę, sociokultūrinę bei socialinę veiklą. Gėlininkystės mokslo sektoriaus Informacijos grupės darbo sritis organizuoti pažintines ekskursijas, įvairių augalų žydėjimo savaites bei sociokultūrinius renginius.

1.4.1. VDU Kauno botanikos sodo charakteristika

1922 m. dar prieš oficialiai įsteigiant Lietuvos universitetą Botanikos sodui buvo parinkta vieta Auštosios Fredos dvaro teritorijoje, kur prieš porą metų jau buvo įsikūrusi žemesnioji sodininkystės ir daržininkystės mokykla. Čia universiteto botanikos sodui buvo priskirta per 70 ha plotas, į kurį pateko ir buvusio J.Godliausko dvaro parkas su tvenkiniais, dalis Kauno tvirtovės gynybinių įrengimų, vadinamųjų „volų“, pagyvinančių lyguminį kraštovaizdį.

Aukštosios Fredos dvaro senasis parkas 1958 m. buvo paskelbtas saugomu valstybės, o 1986 m. – priskirtas prie respublikinės reikšmės paminklų. 2000 m. VDU Kauno botanikos sodo Dendrologinėms kolekcijoms užimančioms 300 arų plotą, kuriame auga 300 augalų, iš kurių ypač vertingi 800, suteiktas saugomo objekto statusas.

VDU Kauno botanikos sodo kolekcijose, siekiant išsaugoti ateities kartoms, auginama ir saugoma virš 8000 augalų rūšių: iš kurių 83 rūšys priskiriamos saugotinoms ir įrašytos Lietuvos raudonąją knygą.

Brownas yra vaizdžiai išreiškęs: jei mes neišsaugosime biologinių sistemų, savo gyvybiniai syvais maitinančių pasaulinę ekonomiką, visos mūsų ekonominės sistemos yra pasmerktos žlugti (Čiegis, 2006).

Gamtos išteklių apsauga – veiksmai ir priemonės, kurių tikslas – apsaugoti gamtos išteklių vertingąsias savybes nuo fizinio, cheminio ir biologinio ar kitokio neigiamo poveikio, atsirandančio dėl gamtinių procesų ar žmogaus veiklos, ir tų savybių visiškas ar dalinis atkūrimas (Valstybės Žinios, 2007.06.23, Nr.: 69. Vilnius)

Dabartiniu laikotarpiu Vytauto Didžiojo Universiteto Kauno botanikos sodas yra mokslo įstaiga atliekanti mokslo tiriamuosius darbus ir finansuojama iš Valstybės biudžeto. Kauno botanikos sodo struktūrą sudaro: 4 mokslo sektoriai, Aptarnavimo sektorius, kurio sudėtyje yra Eksperimentinis-gamybinis medelynas ir Ūkio grupė.

Augalų patologijos mokslo sektoriuje atliekami augalų būklės tyrimai Kauno botanikos sodo kolekcijose. Jo tikslas – ištirti želdynų ir Botanikos sode auginamų augalų kenkėjus bei ligų sukėlėjus.

Vaistinių mokslo sektoriuje atliekama: vaistinių augalų introdukcija, jų biologijos tyrimai ir žaliavos kokybės įvertinimas; įvairūs fiziologinius veikimu pasižyminčių svarbių maisto ir farmacijos pramonei vaistinių augalų tyrimas, kaupiami skirtingos kilmės pavyzdžiai, atrenkamos vertingos formos pagal atsparumą nepalankiems aplinkos veiksniams, produktyvumą, žaliavos kokybę. Botanikos sodo vaistinių augalų kolekcijos – vienintelės tarp Baltijos šalių.

Pomologijos mokslo sektorius atlieka augalų introdukciją ir aklimatizaciją. Vykdomi tyrimai įvertinant auginamus kolekcijoje retų uoginių augalų (spanguolių, šilauogių, bruknių, aktinidijų ir kt.) pavyzdžius, atrenkant ir rekomenduojant tinkamas auginti Lietuvoje svetimžiemės veisles.

Gėlininkystės mokslo sektorius užsiima augalų introdukcija ir eksponavimu Botanikos sode. Šie darbai vykdomi Kauno botanikos sode nuo 1923 m. Ekspozicijų ir kolekcijų augalų pavyzdžiai vertinami pagal dekoratyvines, morfologines bei bioekologines savybes, dauginimosi intensyvumą, ūkinį naudingumą, atrenkamas Lietuvos dekoratyviųjų žolinių augalų sortimentas. Augalų stebėjimų ir matavimų duomenys unifikuojami pagal tarptautinio augalų banko reikalavimus.

Dendrologijos mokslo sektorius užsiima sumedėjusių augalų introdukcija ir aklimatizacija.

Aptarnavimo sektoriaus ūkio grupė atlieka įvairius pastatų ir aplinkos priežiūros darbus. Administratorius rengia projektus „Moksleivių viešieji darbai“ ir juos vykdo.

Eksperimentinis gamybinis medelynas užsiimantis komercine veikla. Pardavimui auginantis dekoratyvius medžius ir krūmus.

Galima teigti, kad VDU Kauno botanikos sodas yra įstaiga kurioje kaupiami ir saugomi Lietuvos augalų genetiniai ištekliai, taip prisidedant prie ekonominės ir socialinės sistemų išlikimo.

1.4.2. Personalas

VDU Kauno botanikos sode pastoviai dirba 67 darbuotojai. Sezono metu, tai yra balandžio-gruodžio mėnesiai, papildomai priimami 19-22 sezoniniai darbininkai.

Personalą sudaro: 8 mokslo darbuotojai, biomedicinos mokslų daktarai 1 jaunesn. mokslo darbuotojas, 26 specialistai, kurie prižiūri ir gausina kolekcijas, bei kaupia herbarą, iš jų: 16 įgiję aukštąjį išsilavinimą, 7 – aukštesnįjį ir tik 3 – vidurinį, tačiau ilgamečiai darbuotojai, dirbantys 15-35 metus; aptarnaujantis personalas - 32.

VDU Kauno botanikos sodo specialistai yra įgiję pakankamą išsilavinimą ir kvalifikaciją, būtiną dalyvaujant švietėjiškoje bei socialinėje veikloje.

1.4.3. Kauno botanikos sodo edukacinė ir sociokultūrinė veikla

Žmogus ir gamta vientisa visuma, nes pats žmogus – gamtos dalelė. Žmogaus priklausomumas nuo gamtos yra tiek aiškus, kad net sunku neigti (Šalkauskis, 1986). Kauno botanikos sodas įsikūręs rekreacinėje aplinkoje. Teritorijos landšaftas, kaip teigia lankytojai, vienas iš gražiausių Europoje. Gėlynai nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens pasipuošia įvairiaspalviais žiedais, dendrologinėse kolekcijose sužaliuoja medžiai, kurių lapija išsiskiria savo formomis ir spalvomis. Oranžerijose gausu šilumamėgių augalų iš įvairių pasaulio šalių, jos atviros lankytojams ištisus metus.

Botanikos sodo želdynai, vadovaujantis Dringelio L. (2005) želdynų klasifikacija, priskirtini pirmosios grupės želdynams ir skirstomi į poilsiui skirtus bei mokslinės-kultūrinės paskirties želdynus. Kauno botanikos sodas yra rekreacinė zona, esanti miesto teritorijoje.

Rekreacija – tai žmogaus sveikatos atgavimas, fizinių jėgų atkūrimas (susigražinimas, teigiamos emocinės dvasinės, kultūrinės psichoemocinės būsenos, malonių pojūčių, išgyvenimų atkūrimas, atnaujinimo procesas. Rekreacijos tikslas – asmenybės socializacija. (Vitkienė E., 2002). Rekreacinė veikla stimuliuoja neformalių tinklų kaimynijose ir kvartaluose kūrimąsi, o tai labai svarbu kovojant su socialine atskirtimi bei sprendžiant konfliktus tarp įvairių gyventojų grupių (Spierts M., 2003).

Siekiant suteikti lankytojams ne tik jaukią aplinką atsipalaiduoti, pamiršti rūpesčius gražioje aplinkoje, bet ir patenkinti jų pažintinius poreikius ištisus metus organizuojamos augalų žydėjimo savaitės, pvz. “Klivijų, žemuoginio medžio savaitė”, “Rožių žydėjimo dienos” ir kt. Jų metu lankytojams suteikiama informacija apie augalus bei jų priežiūrą.

Botanikos sode drauge su partneriais organizuojami nemokami renginiai visuomenei: su Kauno kolegijos Vienožinskio menų fakulteto studentais birželio pirmą sekmadienį, jau šešerius metus, “Vaikų dienos šventė”, kur pagal studentų parengtą projektą vaikai konstruoja įvairias konstrukcijas (pvz., augalus, vabaliukus). Drauge su Aleksoto

bendruomenės centru ir Aleksoto seniūnija organizuotos šventės visuomenei: “Užgavėnių šventė”, “Kauno dienos Botanikos sode”, “Aleksotas istorijos kryžkelėje”, “Mylim savo Aleksotą”. Renginių programos kūrime aktyviai dalyvauja Aleksoto seniūnijos teritorijoje esančių vidurinių mokyklų, vaikų darželių auklėtiniai, bei meniniai kolektyvai iš įvairių Lietuvos miestų, o kartais ir iš užsienio.

Programos “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” vienas iš uždavinių “pasitelkus kvalifikuotus specialistus suteikti moksleiviams žinių apie augalų ir aplinkos priežiūrą, bei augalų bioįvairovę”. Siekiant įvykdyti išsikeltą užduotį buvo organizuoti keturi seminarai:

1. Dekoratyvieji žoliniai augalai jų auginimo specifika.
2. Oranžerijose auginami subtropiniai ir tropiniai augalai.
3. Vaistiniai ir prieskoniniai augalai jų auginimas ir panaudojimo galimybės.
4. Dendrologinės kolekcijos ir jų priežiūros specifika.

Žmogaus gyvenimo kokybė priklauso ne tik nuo aplinkos jį sąveikauja, bet ir nuo gyvenimo gėrovės, kuriai priskiriama: ekonominis ir socialinis saugumas, bei gamtinės aplinkos priežiūra. Todėl seminarų metu moksleiviams buvo aiškinama žinios apie gamtinės aplinkos priežiūrą, jos naudą žmogaus savijautai, augalų biologines savybes, jų panaudojimo galimybes ir naudingumą žmogaus sveikatai.

Autorės nuomone, VDU Kauno botanikos sodo, kaip mokslo įstaiga pakankamai aktyviai dalyvauja edukacinėje, sociokultūrinėje ir socialinėje veikloje. Moksleiviams buvo sudaryta galimybė gražioje rekreacinėje aplinkoje ne tik įgyti pirminę darbinę patirtį, bet ir pagilinti savo biologines žinias.

1.4.4. VDU Kauno botanikos sodo dalyvavimas projektinėje veikloje

VDU Kauno botanikos sodas atvira lankytojams pilnus metus, tarnaujanti visuomenei įstaiga, skleidžianti žinias ikimokyklinių įstaigų, pagrindinių mokyklų, kolegijų ir Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams.

VDU Kauno botanikos sode ne tik kaupiami ir eksponuojami augalai, bet ir dalyvaujama projektuose:

1. 7-us metus iš eilės rengiama dailės akcijos – “Muzikos spalvų ir vėjo”, kurioje dalyvauja apie 400 vaikų, organizuojamas seminaras – vaikų kūrybinės parodos “Pavasaris eina gėlių takais”. 2006 metais dalyvauta drauge su partneriais projekte “Žydinčių medžių, krūmų ir gėlių šneka”.

2. 2004 m. pasirašyta bendradarbiavimo įgyvendinti projektą „Retų ir nykstančių augalų bei vaistingųjų augalų apsauga, jų auginimas apleistose žemėse bendruomenės pastangomis“ sutartis su Plungės rajono seniūnijos šeimų bendruomene „Tėviškė“. Įgyvendinant projektą VDU Kauno botanikos sodo mokslo darbuotojai ir specialistai organizuoja seminarus „Vaistinių, prieskoninių augalų auginimas ir jų žaliavos ruošimo ypatumai“; konsultuoja bendruomenės narius kaip parinkti vaistinių augalų asortimentą, paruošti projektą ir sodinamąją medžiagą, Babrungo seniūnijoje numatomom sukurti prarodomajai, etnografiniai vaistinių ir prieskoninių augalų kolekcijai.

3. Pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Kauno informaciniu turizmo centru.

4. Pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su LŽŪU, VPU, VGTU, VU GMF, ŠU, KMAIK, KK ir kitomis mokslo įstaigomis, kurių tikslas suteikti studentams galimybę nemokamai susipažinti su augalų įvairove, įgyti žinių apie jų auginimą bei priežiūrą.

5. Nuo 1992 metų vykdoma valstybinė „Nacionalinių genetinių išteklių apsaugos“ programa. 2006 metais organizuoti Phare projekto „Nykstančių floros ir faunos rūšių bei jų apsauga įgyvendinant CITES, Berno ir Bonos konvencijas bei susijusius ES teisės aktus“ mokymai „CITES ir augalai“ dalyviams.

6. Ketverius metus vykdyta programa „Kauno miesto moksleivių viešieji darbai“. 2004-2006 metais projektas buvo skirtas jaunimui iš socialinės rizikos šeimų, o nuo 2007 metų projekte dalyvavo ne tik socialinės rizikos šeimų jaunuoliai, bet visi norintys dalyvauti programoje 16-19 m. Kauno miesto vidurinių mokyklų moksleiviai.

Kauno botanikos sode įgyti aplinkos tvarkymo ir augalų priežiūros įgūdžių buvo įdarbinti: 2004 metais – 23 moksleiviai; 2005 metais – 44 moksleiviai; 2006 metais – 37 moksleiviai; 2007 metais – 43 moksleiviai iki programos pabaigos dirbo 40 moksleivių, nes trys moksleivės, dėl suplanuotų atostogų su tėvais, nutraukė darbo santykius įpusėjęs programai.

VDU Kauno botanikos sodo darbuotojai pakankamai aktyviai dalyvauja projektinėje veikloje, kas patvirtina teiginį, kad darbuotojai yra pakankamo išsilavinimo ir kvalifikacijos.

1.4.5. VDU Kauno botanikos sodas – socialinės paslaugos teikėjas

VDU Kauno botanikos sode dirbantys kvalifikuoti specialistai neabejingi tokiai socialinei problemai, kaip paauglių užimtumas vasaros atostogų metu. Siekiant padėti spręsti socialinę užimtumo problemą, įstaigoje ketverius metus moksleivių vasaros atostogų laikotarpiu

vykdoma programa – “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai”, tai yra teikiama socialinė paauglių užimtumo paslauga.

Socialinė paslauga yra socialinio darbo organizavimas konkrečioje įstaigoje, bendruomenėje, su tam tikromis klientų grupėmis. (Žalimienė, 2003).

2007 m. balandžio mėnesį “Socialinio darbo raidos” praktikos metu, vadovaujant dėstytojai Snieguolei Aleliūnei, buvo parengtas projektas “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” (1 priedas), kur teikiamą paslaugą, remiantis Žalimienės (2003) klasifikacija, tikslinga klasifikuoti pagal tris pagrindinius požymius:

1) paslauga skirta Kauno miesto vidurinių mokyklų moksleiviams – 16-19 m. paaugliams;

2) paslaugos teikėjas - VDU Kauno botanikos sodas, valstybinė mokslo įstaiga;

3) paslaugos pobūdis – paauglių užimtumas vasaros atostogų metu.

Kur bendroji socialinė paslauga – užimtumo didinimas, pagal teikimo vietą – institucinė paslauga, pagal klientų grupes - 16-19 metų paaugliai.

Programa pagal socialinių paslaugų infrastruktūros vertinimo kriterijus, apibūdinama:

➤ Atitiktis – pagal savo apimtį ir struktūrą atitinka Kauno miesto vidurinių mokyklų 16-19 metų moksleivių-paauglių poreikius.

➤ Efektyvumas – VDU Kauno botanikos sodo suteikta paslauga ekonomiškai, nes visas teikimo išlaidas padengė Kauno miesto Savivaldybės administracijos Švietimo ir ugdymo skyrius bei Kauno darbo birža, specialistai vadovavę moksleiviams dirbo neatlygintinai, galima priskirti savanoriškai veiklai, darbas nebuvo apmokėtas, tačiau paauglių poreikis užsidirbti lėšų patenkinamas.

➤ Prevencija – suteikta paslauga susijusi ne tik su negatyvių socialinių reiškinių (jaunimo nusikalstamumas, neužimtumas) mažinimu, bet ir siekiama neleisti jiems atsirasti.

➤ Vidinių rezervų įtraukimas – paslaugos teikimas remiasi vidiniais įstaigos ištekliais, o tai sustiprina VDU Kauno botanikos sodo bendruomenę, joje didėja pilietinė savimonė, supratimas kiekvienam specialistai prisidėti prie paauglių socializacijos darbinėje aplinkoje.

Darbinėje aplinkoje socializaciją sąlygoja adaptacija. Bakanauskienė (2000) išskiria dvi adaptavimo veiklos sudėtinės dalis:

- *techninis orientavimas*, kai darbuotojas supažindinamas su atliekamomis funkcijomis, darbo vieta ir darbo sąlygomis;

- *socializacija*, kai darbuotojas supažindinamas su nauju kolektyvu ir savo tiesioginiu vadovu, jam padedama prisitaikyti, suprasti ir priimti kolektyvo vertybes, elgesio normas ir nuomones.

Adaptavimo programas dažniausiai sudarytos iš dviejų dalių:

- *bendrosios*, kuri taikoma visiems naujai priimtiems darbuotojams. Jos metu trumpai supažindinama su organizacijos istorija, veikla, jos produktais, statistiniais rodikliais, drausmės reikalavimais, skatinimo ir nuobaudų sistema, atlyginimo mokėjimo tvarka, rečiau – su pagrindinių vadovų titulais ar valdymo struktūra;
- *specifinės*, kuri sudaroma atskirai kiekvienam darbuotojui. Čia žmogus supažindinamas su darbo vieta, užduotimis, funkcijomis ir saugumo reikalavimais, o taip pat pristatomas tiesioginiam vadovui, bendradarbiams, rečiau – kitiems organizacijos darbuotojams, su kuriais ateityje reikės tiesiogiai bendrauti, atliekant darbinės užduotis (Bakanauskienė, 2000).

➤ Kooperacija - Kauno miesto Savivaldybės administracijos Švietimo ir ugdymo skyrius, Kauno darbo birža ir Vytauto Didžiojo universitetas siekiant didinti paslaugos efektyvumą, paaugliams perteikė ne tik darbinius įgūdžius, bet ir sudarė galimybę rekreacinėje aplinkoje atsipalaiduoti bei seminarų metu specialistai suteikė žinių apie augalų bioįvairovę, jų paskirti ir svarbą žmogaus gyvenime.

Realus socialinės paslaugos tinklas – patenkinti Kauno miesto vidurinių mokyklų 16-19 metų moksleivių-paauglių poreikius, kur:

1. Programos tikslas – didinti socialiai remtinų šeimų paauglių užimtumą vasaros atostogų metu, sudarant sąlygas pozityviai socializacijai darbinėje veikloje.

2. Uždaviniai:

- skatinti moksleivių saviraiškos galimybes darbinėje aplinkoje, ugdant pirminius darbinius įgūdžius;
- sudaryti sąlygas moksleiviams dirbant kartu su suaugusiais įgyti pakankamą socialinę patirtį darbinių santykių aplinkoje;
- pasitelkus kvalifikuotus specialistus suteikti moksleiviams žinių apie augalų ir aplinkos priežiūrą, bei augalų įvairovę;
- ugdyti moksleivių įgūdžius prižiūrėti augalus, tvarkyti aplinką, praplečiant moksleivių požiūrį apie ekologiją ir rekreacinę aplinkos poveikį žmogaus gyvenimo kokybei.

3. Laukiami rezultatai:

Vyresnių klasių moksleiviai, gyvenantys socialiai remtinose šeimose:

- išmoks prižiūrėti augalus ir tvarkyti aplinką;
- gražioje rekreacinėje aplinkoje susipažins su augalų įvairove;
- įgis pozityvią pirminę darbinę patirtį;
- užsidirbs asmeninių lėšų, būtinų poreikių patenkinimui;

➤ įgis naujos bendravimo patirties, kuri sąlygos mažesnę jų atskirtį ir delinkventinį elgesį.

Autorės nuomone, VDU Kauno botanikos sodo teikiama socialinė paslauga – papildoma paslauga, priskiriama prie darbo terapijos, užimtumo paslaugų, kuria siekiama pagerinti paauglių gyvenimo kokybę bei sudaryti visapusiškos socialinės integracijos darbinėje aplinkoje prielaidas, jos pobūdis aplinkos tvarkymo ir augalų priežiūros įgūdžių ugdymas.

2. VDU KAUNO BOTANIKOS SODE VYKDYTOS PROGRAMOS “KAUNO MIESTO MOKSLEIVIŲ VIEŠIEJI DARBAI” VERTINIMAS

Viešaisiais darbais laikoma visiems prieinama veiklos forma, dažniausiai nereikalaujanti profesionalaus pasirengimo ir teikiant asmeniui socialinę naudą (Leliūgienė, 2002). VDU Kauno botanikos sodo vykdyta programa, pagal Kolkovo nurodytas formas, priskirtina antrajai - “teritorijų apželdinimo darbai, poilsio zonų, parko, turizmo bazių tvarkymo” formai (Leliūgienė, 2002).

Ši programa skirta paauglių užimtumo didinimui. Vyksta socializacijos darbinėje aplinkoje procesas. Socializacijos (adaptacijos) paskirtis – padėti atrinktiems žmonėms prisitaikyti organizacijoje (Stoner ir kt., 1999). Organizuojant viešuosius darbus labai svarbi personalo vadyba, pagal Grigą, apimanti visa tai, kas susiję su darbo organizavimo kultūra, formomis bei metodais, darbuotojų telkimu, jų profesiniu sąveikavimu, jų savaveiksmiškumu bei personalinės atsakomybės formavimu, jų pasitenkinimu savo veikla ir pan. (Bakanauskienė, 2000).

2.1. VDU Kauno botanikos sode dirbusių moksleivių požiūrio į viešųjų darbų programą tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – nustatyti Kauno botanikos sode dirbusių moksleivių požiūrį į viešųjų darbų programą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti paauglių dalyvavimo programoje motyvą.
2. Nustatyti VDU Kauno botanikos sodo pasirengimą vykdyti programą darbo organizavimo aspektu.
3. Įvertinti programos “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” efektyvumą tikslų pasiekimo aspektu.

Tyrimo objektas. Moksleiviai, dalyvavę VDU Kauno botanikos sode vykdytoje viešųjų darbų programoje.

Tikslinė atranka. Visi Lietuvos 16-19 metų moksleiviai 2007 metais dalyvavę moksleivių viešųjų darbų programoje.

Tiriamųjų populiacijų populiaciją sudaro Kauno miesto 16-19 metų moksleiviai dalyvavę viešųjų darbų programoje, viso 602.

Imties dydis.

Yra žinomas populiacijos skaičius $N = 602$, imties dydžiui nustatyti pasirinkau Schwarze (1993) formulę (Rudzkienė V., 2005):

$$n = \frac{N * 1.96^2 * p * q}{\varepsilon^2 * (N - 1) + 1.96^2 * p * q};$$

čia: N – populiacijos dydis;

p - numatoma baigmės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamojoje populiacijoje, paimta blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, $p=0,5$;

q yra tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamojoje populiacijoje ($q=1-p=0,5$);

$\varepsilon = 0,05$, pageidautinas tikslumas.

$n=235$

Jeigu $N = 602$ (N – tai Kauno miesto moksleivių dalyvavusių viešųjų darbų programoje skaičius), tai reikiamų apklausti respondentų skaičius yra 235. Buvo pasirinktas žvalgomasis tyrimas ir tirta neatsitiktinė grupė, tai yra moksleiviai dirbę pagal viešųjų darbų programą VDU Kauno botanikos sode. Kiekybinę tyrimo imtį sudarantys moksleiviai reprezentuoja populiaciją, tai yra visi VDU Kauno botanikos sode dalyvavę moksleiviai.

Buvo atlikta dvipakopė apklausa. Pirmajame etape pagal tyrimo tikslą neatsitiktinai pasirinktas VDU Kauno botanikos sodas, o antrajame – neatsitiktinai parenkami apklausiamieji moksleiviai dirbę VDU Kauno botanikos sode.

Siekiant išsiaiškinti moksleivių požiūrį į moksleivių viešųjų programos organizavimą, pasirinkta anketinė apklausa, nes tyrimų tikslingumas ir efektyvumas priklauso nuo tinkamo metodo pasirinkimo. Apklausoje dalyvavo moksleiviai, kurie dirbo VDU KBS, juos apklausiau darbo vietoje.

Siekiant išsiaiškinti ar buvo pasiektas programos tikslas ir įvykdyti išsikelti uždaviniai paskutinę darbo dieną 2007 m. liepos 31 d. buvo atlikta anketinė apklausa. Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis atlikta “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” programos vertinimo analizė. Siekiant įvertinti įstaigos pasirengimą priimti moksleivius, edukacinės veiklos (seminarų) naudingumą moksleiviams. Nustatyti kokias savybes įgijo moksleiviai. Nustatyti neigiamus veiksnius programos vykdymo laikotarpiu (moksleivių požiūriu).

Klausimų pagrindimas (2 ir 3 priedai). Kiekybinio socialinio tyrimo diagnostikai realizuoti pasirinktas struktūruotas formalus instrumentas, kurį sudaro 20 klausimų. Klausimų tipas:

5 – dichotominiai,

6 – priverstinės atrankos klausimai;

7 – daugiartinio pasirinkimo klausimai. Kai yra daugiau atsakymų, tyrėjui atsiranda galimybė gauti išsamesnę informaciją, o tiriamajam išreikšti požiūrius (Žydzūnaitė, 2006).

Kokybinio socialinio tyrimo diagnostikai realizuoti pasirinkti du nestruktūruoti klausimai, naudojant žodinės projekcijos metodą.

Pvz., 1. Moksleivių viešieji darbai man leido išsiugdyti šias savybes...

2. Darbo metu man labiausiai nepatiko...(vertinimas).

2.2. TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

2.2.1. Kiekybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas

Tyrimo dalyvavo neatsitiktinai pasirinkti moksleiviai dirbę VDU Kauno botanikos sode, pagal programą “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai”. Respondentų charakteristika pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė

Respondentų charakteristika

Požymis ir respondentų grupės	Moksleivių skaičius	Dalis (proc.)
Lytis		
- Vyras	6	15
- Moteris	34	85
Respondentų amžiaus grupės		
- 16-17 metų	14	35
- 17-18 metų	22	55
- 18-19 metų	4	10
Respondentų darbo patirtis		
- pirminė	27	67,5
- antrinė	13	32,5
Respondentams dirbantiems ne pirmus metus, pirmoji darbo vieta buvo		
- VDU Kauno botanikos sodas	5	12,5
- Mokykla	1	2,5
- Kita įstaiga	10	25,0
- Niekur nedirbę	24	60

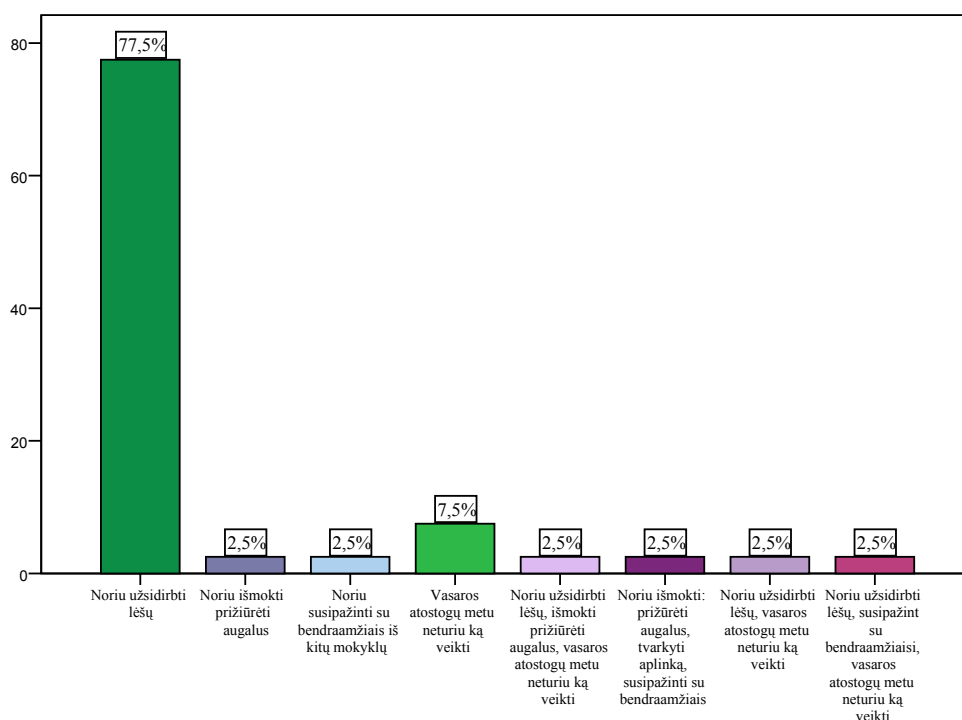
Respondentai dalyvavę tyrime daugiausia moterys – 85 proc., pagal amžiaus grupes didžiausius skaičius 17-18 metų – 55 proc.

Daugiau nei pusei respondentų tai buvo pirmoji darbo vieta (67,5 proc.), iš kurių: 12,5 proc. yra dirbę VDU Kauno botanikos sode, mokykloje - 2,5 proc. kitoje įstaigoje – 25 proc. Apklausoje gauti duomenys yra netikslūs, nes gauti atsakymai nesutampa, daugiau respondentų teigia, kad tai pirmoji darbo vieta, o mažiau, kad yra niekur nedirbę (60 proc.)

Remiantis apklausos metu gautais duomenimis galima teigti, kad daugiau nei pusei moksleivių tai pirmoji socializacija darbinėje aplinkoje.

Dalyvavimo programoje motyvas. Kai žmogus jaučia poreikį, tai šis skatina (motyvuoja) jį veikti ir siekti tikslo. Motyvai - vidiniai veiksniai, skatinantys kokį nors individo elgesį (Bagdonas, Bagdonienė, 2000).

Analizuojant respondentų anketinės apklausos duomenis paaiškėjo, kad paaugliams svarbiausias poreikis nuosavų lėšų įgijimas, nes dauguma (75,5 proc.) moksleivių kaip pagrindinį motyvą įvardino - užsidirbti lėšų.

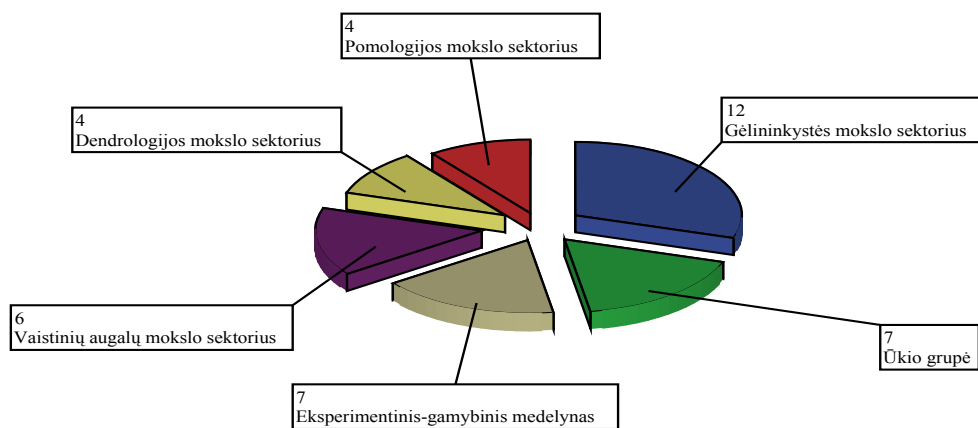
1 pav. Dalyvavimo viešųjų darbų programoje motyvas

Vasaros atostogų metu tik mažai daliai moksleivių trūksta užimtumo (7,5 proc.), poreikis susipažinti su bendraamžiais iš kitų mokyklų, taip pat, nedidelis (7,5 proc.), darbinių įgūdžių įgijimo poreikis mažas (5 proc.), o aplinkos tvarkymo įgūdžių įgijimas pats mažiausias (2,5 proc.).

Galima teigti, kad darbinių įgūdžių įgijimas nėra pagrindinis motyvas dalyvauti programoje. Pagrindinis moksleivių dalyvavimo programoje poreikis – asmeninių lėšų turėjimas, o motyvas - lėšų įgijimas.

Moksleivių paskirstymas. Vienas iš išsikeltų uždavinių – skatinti moksleivių saviraiškos galimybes darbinėje aplinkoje, ugdant pirminius darbinius įgūdžius. Visą programos laikotarpį išdirbo 40 moksleivių. Siekiant kokybiškiau perteikti darbinius įgūdžius ir sudaryti sąlygas moksleivių saviraiškai, jie buvo paskirstyti grupėmis į padalinius, atsižvelgiant į moksleivių pasirinkimą kur ir kokį darbą norėtų dirbti.

Gėlininkystės mokslo sektoriuje daugiausia ekspozicijų ir kolekcijų, kurias prižiūri per 16 specialistų, todėl buvo paskirta 12 moksleivių, kuriems vadovavo 6 specialistai.

2 pav. Moksleivių paskirstymas į padalinius

Į kitus padalinius, atsižvelgiant į tai, kad juose mažesnės darbų apimtys, buvo paskirta po mažiau moksleivių 2 pav.

Socializacija darbo aplinkoje. Paprastai socializacija naudoja trijų tipų informaciją:

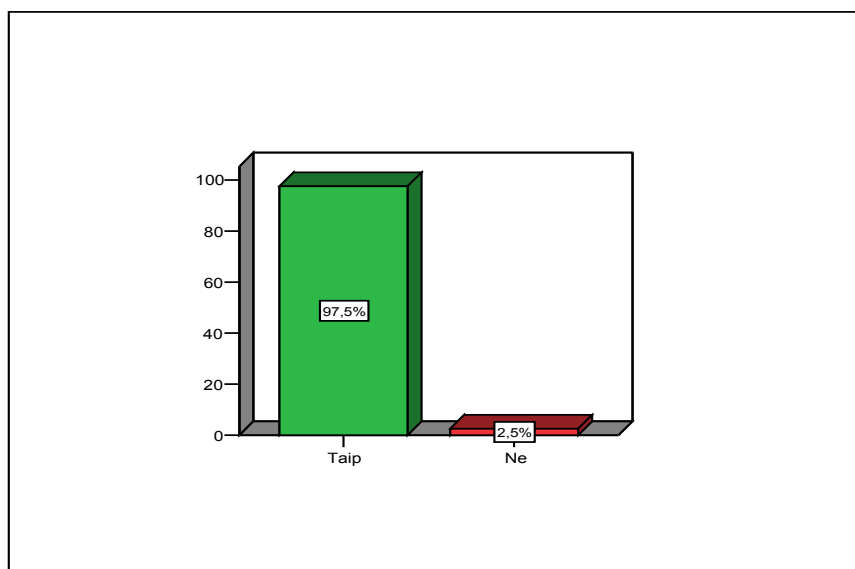
- 1) bendrą informaciją apie kasdienę tvarką;

2) organizacijos istorijos, tikslų, operacijų ir gaminių ar paslaugų apžvalgą, taip pat kaip darbuotojas prisideda prie porganizacijos tikslų įgyvendinimo;

3) detalų organizacijos politikos darbo taisyklių ir pristatymą (Stoner ir kt., 1999).

Orientavimo programos gali būti trumpas neoficialus supažindinimas ir ilgos formalizuotos programos. Paprastai pirmąją dalį veda Personalo tarnybos specialistas, kuris paaiškina tokius dalykus kaip darbo valandos, papildomos poilsio pertraukos. Paskui darbuotojas supažindinamas su naujuoju viršininku, kolegomis bei naująją darbo vietą (Dessler. 2001). Darbų saugos instruktažo metu darbuotojas supažindinamas su įvairiomis taisyklėmis, tai yra kaip ir su kokiais įrenginiais turi elgtis, kad išvengtų nelaimingo atsitikimo.

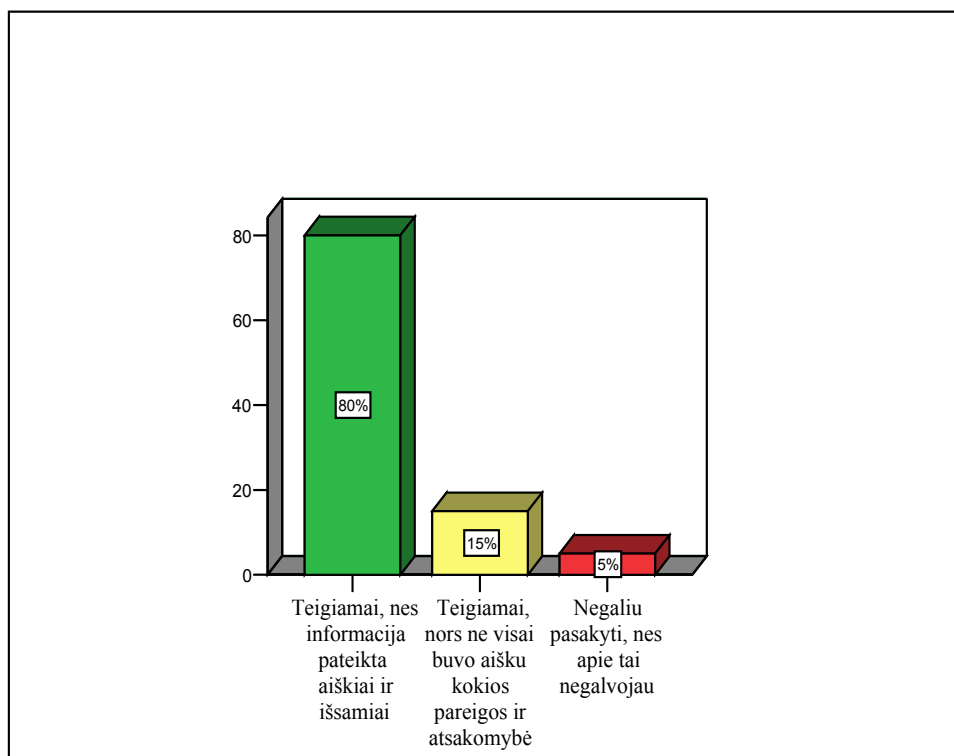
Analizuojant kaip apklausoje dalyvavę respondentai klausėsi informacijos apie darbo saugą ir pareigas. Nustatyta, kad dauguma (97,5 proc.) moksleivių klausėsi instruktažo apie darbo saugą ir pareigas.

3 pav. Informacijos apie darbų saugą ir pareigas klausymasis

Remiantis apklausos duomenimis galima teigti, kad moksleivius domino kokios bus jų pareigos ir kaip saugiai jie dirbs.

Respondentų dalyvavusių anketinėje apklausoje, informacijos apie darbų saugą ir pareigas vertinimas pateiktas 4 pav.

4 pav. Suteiktos informacijos apie darbų saugą ir pareigas vertinimas

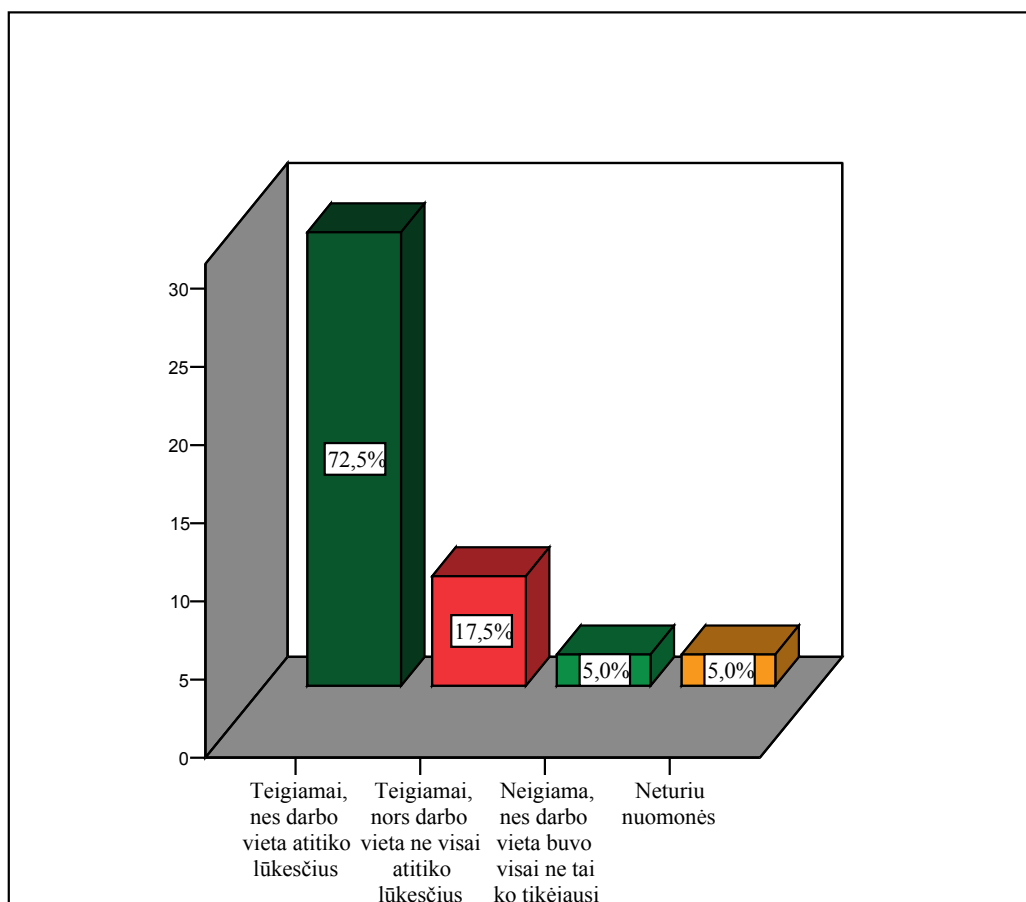
Nustatyta, kad informacija pateikta pakankamai aiškiai ir išsamiai (80 proc.), tik nedidelė dalis moksleivių ne visai suprato kokios bus jų pareigos (15 proc.).

Galima teigti, kad VDU Kauno botanikos specialistai pakankamai gerai pasiruošę tinkamai pateikti bendrąsias adaptavimosi sąlygas moksleiviams.

Darbo organizavimo aspektai. Darbo organizavime labia svarbūs tokie aspektai, kaip darbo krūvis, įranga ir medžiagos, reikalingos darbo atlikimui, bei atlyginimas už darbą, kuris veikia kaip motyvacija.

Remiantis respondentų apklausos duomenimis nustatyta, kad pagrindinis poreikis moksleiviams yra lėšų įgijimas, todėl galima teigti, kad darbas reikalingas (užsidirbti lėšas) yra vertybinė priemonė, o darbo vieta, įrankiai, kurių pagalba užsidirbamos lėšos yra vertybinės sąlygos, kurios sąlygoja pozityvią darbuotojų adaptaciją.

Analizuojant respondentų anketinės apklausos duomenis nustatyta, penktadaliui moksleivių darbo vieta ne visai atitiko lūkesčius (17,5 proc.), tačiau dauguma (72,5 proc.) darbo vietą įvertino teigiamai.

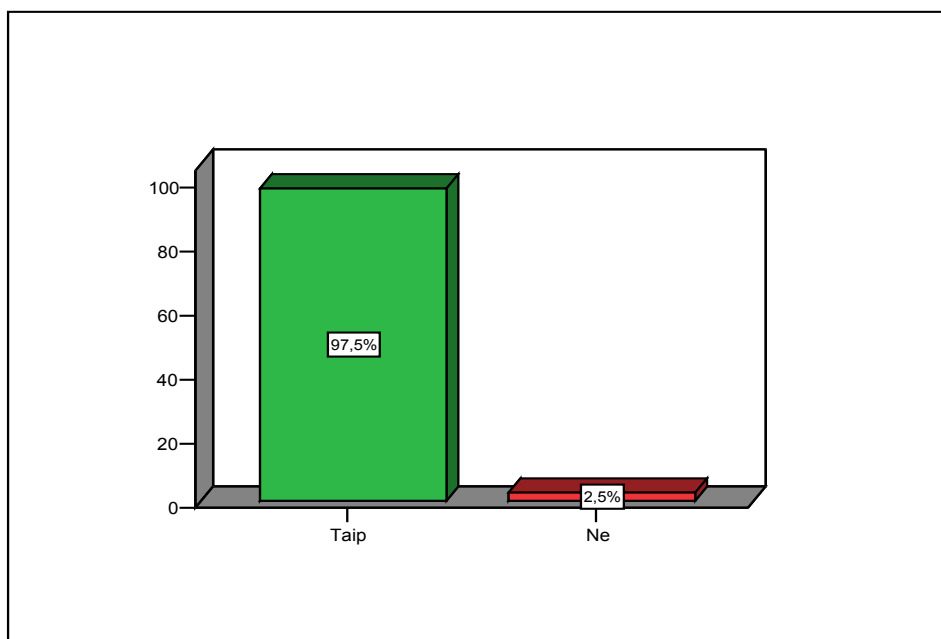

5 pav. Darbo vietos vertinimas

Autorės nuomone, įstaiga pakankamai gerai pasirengusi priimti moksleivius, nes tik dešimtadalio moksleivių lūkesčiai nebuvo patenkinti.

Darbo įrankiai. 16-19 metų paaugliai dar nėra įgiję jokios kvalifikacijos, todėl jiems galima skirti tik nekvalifikuotus darbus, tačiau ir nekvalifikuotų darbų atlikimui būtini darbo įrankiai. Ravint naudojami kauptukai, kasant ir sodinant augalus – kastuvai, laistant – guminė žarna, pjaunant žolę (šį darbą atliko du vaikinai) – savaeigė žoliapjovė.

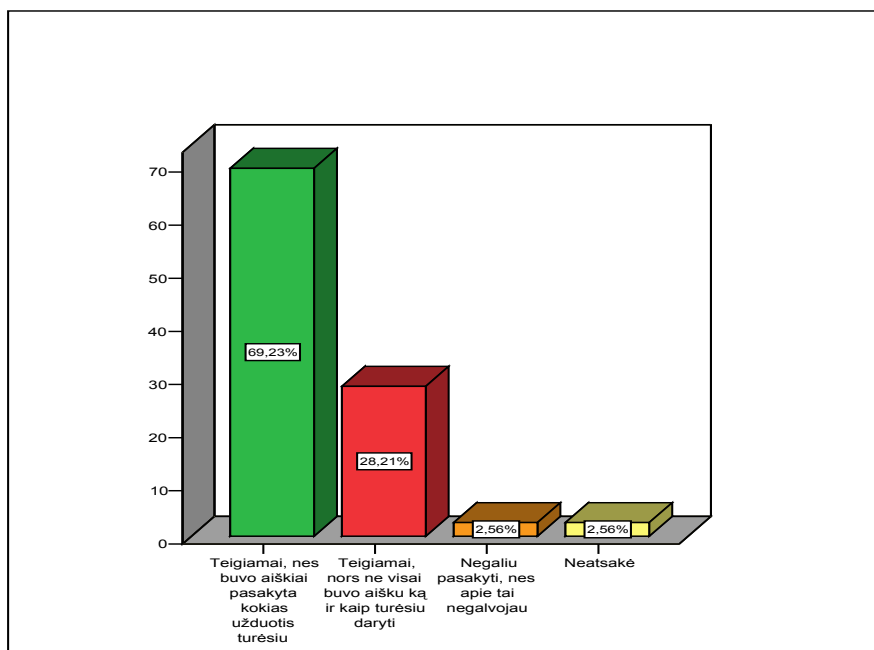
Remiantis respondentų apklausos duomenimis, nustatyta, kad darbo įrankiais buvo aprūpinta pakankamai (97,5 proc.).

6 pav. Aprūpinimas darbo įrankiais

Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis moksleiviai teigiamai vertina darbo vietą ir aprūpinimą darbo įrankiais. Įstaigoje moksleivių pozityviai darbinei adaptacijai buvo sudarytos tinkamos vertybinės sąlygos, pagal darbo pobūdį duoti darbo įrankiai žolei pjauti – žoliapjovės, augalams prižiūrėti – kauptukai, kibirai, laistymo žarnos.

Techninis orientavimas. Kurio metu darbuotojas supažindinamas su atliekamomis funkcijomis, darbo vieta ir darbo sąlygomis. Jauno žmogaus socializaciją darbinėje aplinkoje įtakoja ne tik vertybinės sąlygos, bet specifinių adaptacijos sąlygos, kada tiesioginis vadovas supažindinamas su darbo vieta, užduotimis, su kitais padalinio darbuotojais.

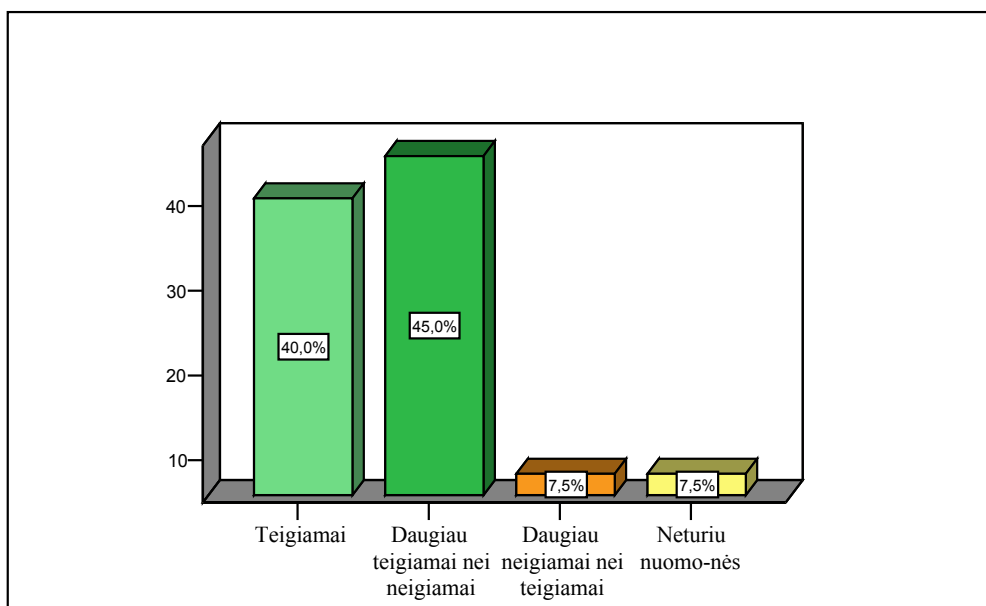

7 pav. Tiesioginio darbo vadovo supažindinimo su specifinio adaptavimo sąlygomis vertinimas

Analizuojant apklausos duomenis paaiškėjo, kad dauguma moksleivių suprato kokias užduotis jie turės atlikti (69,23 proc.), nors beveik trečdaliui informacija pateikta nepakankamai aiškiai (28,21 proc.).

Remiantis apklausos duomenimis, galima teigti, kad padalinių ne visų padalinių vadovai tinkamai išaiškino moksleiviams koks bus darbo pobūdis ir kokias užduotis jie turės atlikti.

Darbo organizavimo vertinimas. Darbo organizavimas tai funkcija, kuria vadovai paskirsto darbus, atsakomybę, išteklius organizacijos nariams, kad jie efektyviai siektų tikslų (Sakalas, Šilingienė, 2000). Darbo organizavimas vienas iš pagrindinių veiksnių sąlygojančių darbo kokybę.

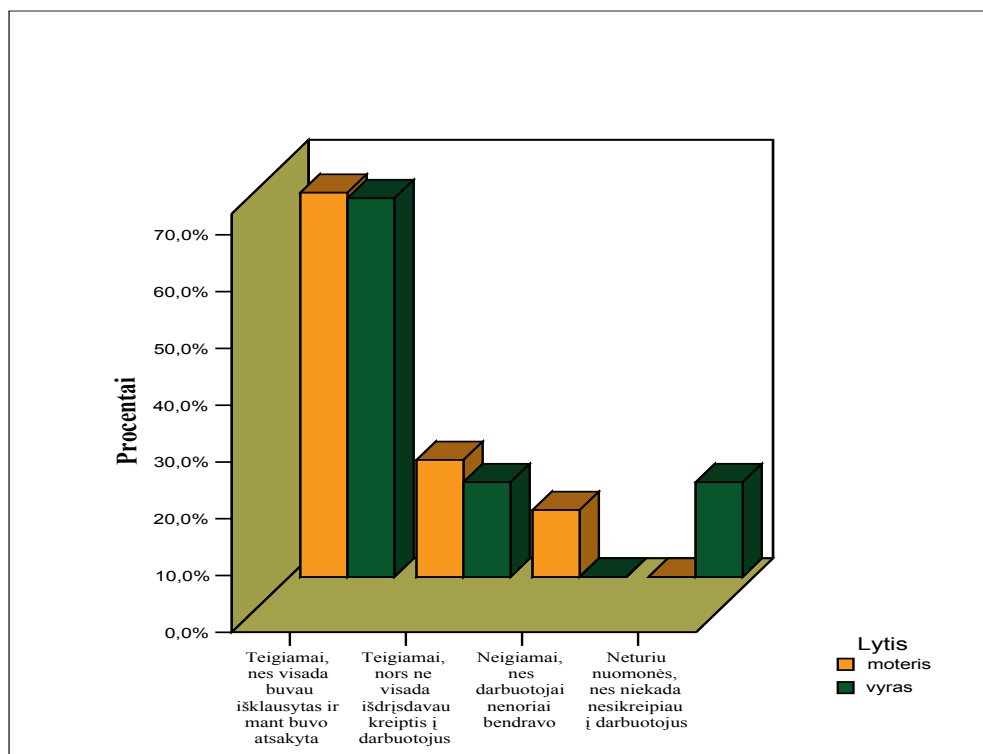

8 pav. Darbo organizavimo darbo vietoje vertinimas

Remiantis respondentų apklausos duomenimis, nustatyta, kad darbo organizavimas VDU Kauno botanikos sode vykdomas pakankamai gerai, nes dauguma atsakė teigiamai (40 proc. ir 45 proc.) ir tik maža dalis darbo organizavimą įvertino neigiamai (7,5 proc.).

Autorės nuomone, darbo organizavimas vienas iš veiksnių sąlygojančių darbinių įgūdžių įgijimo kokybę. Galima teigti, kad įstaigos specialistai pakankamai gerai pasirengę perteikti žinias ir įgūdžius moksleiviams.

Bendravimo aspektai. Pagal Sheiną (1985), organizacijos kultūra yra aiškinama kaip filosofija, idealogija, vertybės, tikėjimas, normos, lūkesčiai, požiūriai (Šimanskienė, 2000). Tačiau organizacijos vystymąsi sąlygoja ne tik kultūra, bet ir socializacija, kai tinkamai orientavus naujai priimtą darbuotoją atsiranda tarpusavio bendravimas. Organizacijoje dirbama ne individualiai, o komandoje ir tik nuo komandos narių tarpusavio bendravimo priklauso kaip bus atliekamos darbo užduotys. Padalinio vadovo pareiga tinkamai orientuoti darbuotojus bendram darbui. Paaugliams bendravimas – viena iš svarbiausių vertybių (Virbalienė, 2003). Bendravimo dėka keičiamasi informacija, patirtimi; realizuojami bendri pergyvenimai, užuojauta, simpatijos; daromas vienas kitam poveikis (Marcinkevičiūtė, 2000). Bendravimo poreikio patenkinimas leidžia paaugliui perimti elgesio normas, įgyti įgūdžius. Tiriamuoju atveju paaugliai dirbo drauge su suaugusiais, todėl įstaigos darbuotojų bendravimas su paaugliais priskirtinas prie pagrindinių veiksnių sąlygojančių pozityvią patirtį darbinėje aplinkoje.

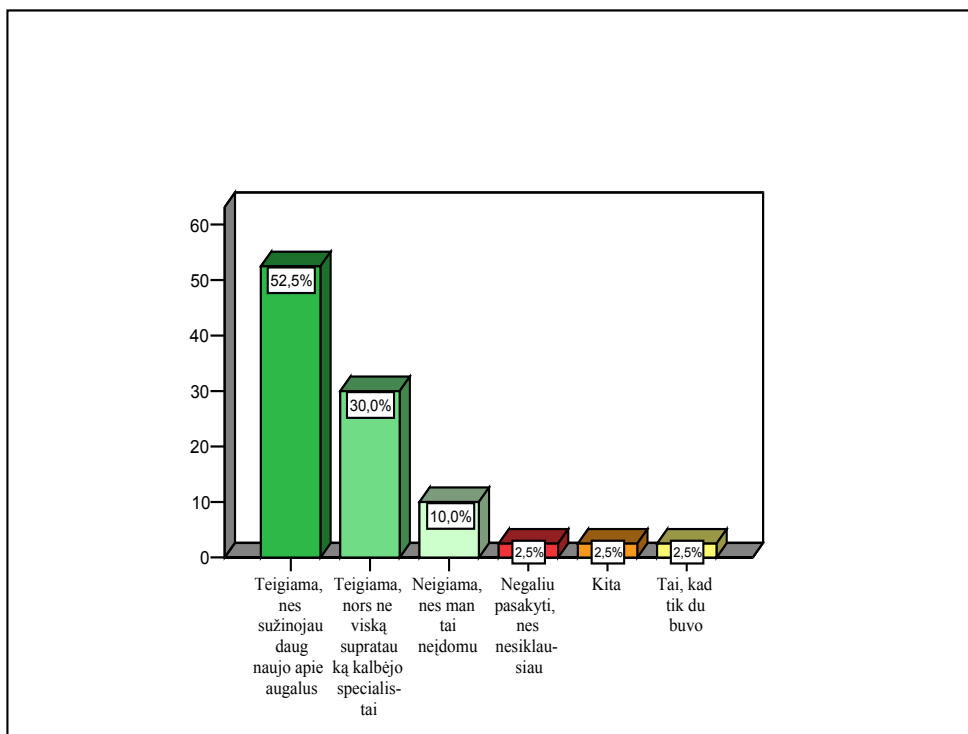
9 pav. Moksleivių bendravimo su darbuotojais vertinimas

Remiantis respondentų apklausos duomenimis išaiškėjo, kad darbuotojai dauguma atvejų noriai bendravo su moksleiviais (67,4 proc.), tačiau dalis moksleivių buvo nedrąsūs ir nesikreipė (20 proc.) į darbuotojus bendravimą įvertino teigiamai, nors dešimtadalis moksleivių liko nepatenkinti bendravimu (10 proc.).

Autorės nuomone, daugumai moksleivių bendravimo su suaugusiais poreikis buvo patenkintas.

Žinių įgijimas. Vienas iš projekto išsikeltų uždavinių – pasitelkus kvalifikuotus specialistus suteikti moksleiviams žinių apie augalų ir aplinkos priežiūrą, bei augalų bioįvairovę. Siekiant įvykdyti išsikeltą užduotį buvo organizuoti keturi seminarai.

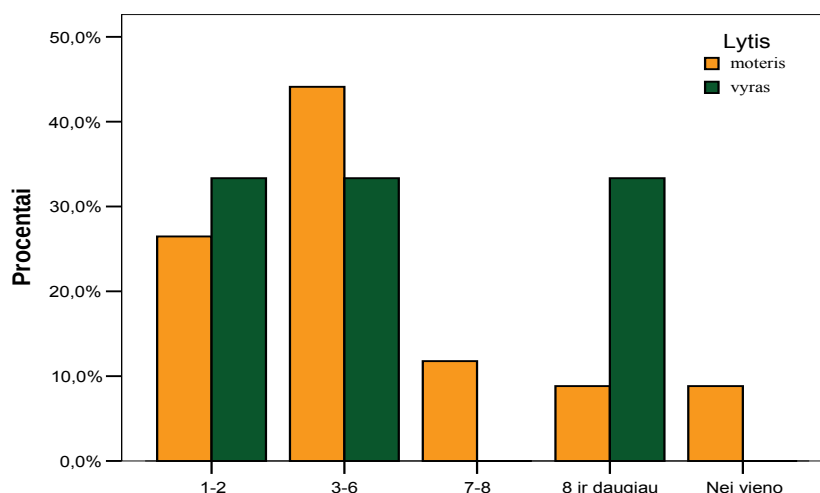
Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis: pusės moksleivių (52,5 proc.) požiūris į seminarus yra teigiamas ir jie sužinojo daug naujo; trečdalis (30 proc.) – teigiamas nors ne viską suprato ką kalbėjo specialistai; dešimtadalis (10 proc.) respondentų neturi nuomonės, nes jiems tai neįdomu, o likusieji visai nesiklausė.

10 pav. Moksleivių nuomonė apie seminarus

Organizuotų seminarų metu dauguma moksleivių patenkino žinių apie augalus įgijimo poreikį, nors kai kurie iš jų ne viską suprato, tačiau nedrįso specialistų paprašyti, kad paaiškintų neaiškią informaciją. Galima teigti, kad dauguma moksleivių motyvuoti ne tik užsidirbti lėšų, bet ir įgyti žinių apie augalų bioįvairovę.

Draugų įgijimas. Anketos apklausos pradžioje tik maža dalis (5 proc.) respondentų dalyvavimą programoje motyvavo, kaip norą susirasti draugų, tačiau pagal gautus atsakymus tik maža dalis (8,8 proc.) nesusirado draugų tarp bendraamžių.

11 pav. Pasiskirstymas pagal įgytą draugų skaičių

Vaikiniai teigė, kad įgijo 1-2, 3-6 ir 8 ir daugiau draugų, pasiskirstymas vienodas (33,33 proc.), daugiausia merginų nurodė, kad įgijo 3-6 draugus (41 proc.), nei vieno draugo neįgijo (8,8 proc) merginų.

Remiantis anketinės apklausos duomenimis nustatyta, kad pagal susirastų draugų skaičių draugų įgijimas vienas paaugliams iš svarbesnių poreikių, kaip ir nurodoma mokslinėje literatūroje bendravimas su bendraamžiais vienas iš svarbiausių paauglių poreikių, nors respondantai susipažinimo su bendraamžiais ir neišskyrė, kaip pagrindinio motyvo dalyvauti programoje.

Draugų savybių vertinimas. Paauglystėje raidos laikotarpiu pasireiškia moralinis mąstymas, kuris sąlygoja ne tik vertybių, bet ir draugų pasirinkimą. Respondentų anketinės apklausos metu nustatyta, kokios draugų savybės lėmė jų pasirinkimą (3 lentelė).

3 lentelė

Labiausiai patikusios draugų savybės

	N	Range	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pareigingumas	6	0	1	1	1,00	,000
Sąžiningumas	8	0	2	2	2,00	,000
Tolerancija	14	0	3	3	3,00	,000
Komunikabilumas	20	0	4	4	4,00	,000
Nuoširdumas	24	0	5	5	5,00	,000
Mandagumas	14	0	6	6	6,00	,000
Teisingumas	13	0	7	7	7,00	,000
Protingumas	12	0	8	8	8,00	,000
Pagarba žmogui	19	0	9	9	9,00	,000
Žinias	5	0	10	10	10,00	,000
Draugiškumas	33	0	11	11	11,00	,000
Gerumas	22	0	12	12	12,00	,000
Valid N (listwise)	2					

Remiantis apklausos duomenimis, galima teigti, kad paauglių labiausiai vertinamas draugiškumas; prie labiausiai vertinamų dar priskiriama savybės: nuoširdumas, gerumas, komunikabilumas, pagarba žmogui; vidutiniškai - tolerancija, mandagumas, teisingumas, protingumas; mažiausiai – sąžiningumas, pareigingumas ir žinios.

Neigiamos kolegų savybės. Respondentai nesusiradę draugų išskyrė šias bendraamžių jiems nepatikusias savybes: apkalbas, išdidumą, įžulumą, neteisingumą, tingumą. Tik viena respondentė savikritiškai kaip “nedraugiška aš įvertino” save (4 lentelė).

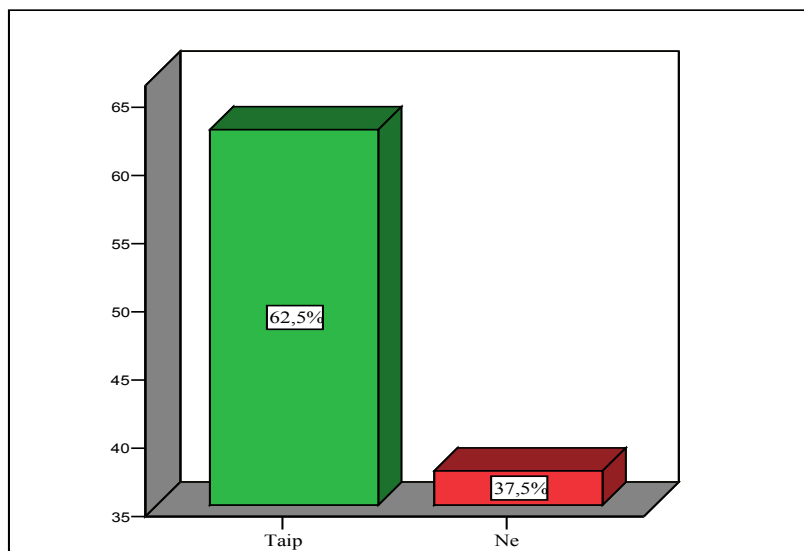
4 lentelė

Neigiamos savybės

	N	Range	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Išdidumas	3	0	1	1	1,00	,000
Šiurkštumas	0					
Neteisingumas	1	0	3	3	3,00	.
Tingumas	1	0	4	4	4,00	.
Apsileidimas	0					
Įžulumas	1	0	6	6	6,00	.
Apkalbos	1	0	8	8	8,00	.
Nedraugiška aš	1	0	9	9	9,00	.
Valid N (listwise)	0					

Remiantis apklausos duomenimis, galima teigti, kad tarp paauglių yra ir savikritiškų asmenų, kas priskirtina teigimai savybei.

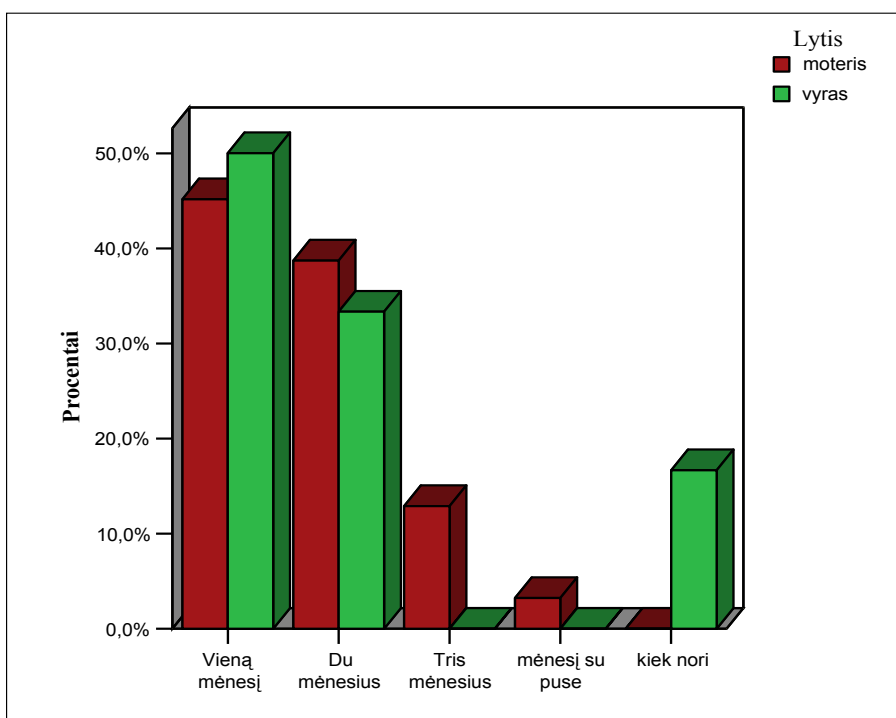
Kauno botanikos sodo pasirinkimas darbo vieta ateityje. Respondentų anketinės apklausos duomenimis, paaugliai kaip darbo vietą Kauno botanikos sodą vertina daugiau teigiamai (62,5 proc.), nei neigiamai, nes tik šiek tiek daugiau nei trečdalis (37,5 proc.) ateityje nenorėtų dirbti Kauno botanikos sode.

12 pav. Moksleiviai pasirinktų ateinančiais metais darbo vietą Kauno botanikos sode

Galima teigti, kad daugiau nei pusė moksleivių patiko darbas gražioje rekreacinėje aplinkoje.

Darbo laikotarpis. Programoje moksleivių viešųjų darbų programa numatyta vykdyti vieną mėnesį. Respondentų apklausos duomenimis daugiausia paauglių norėtų dirbti vieną mėnesį (45,9 proc.) trečdalis - du mėnesius (37,8 proc.), dešimtadalis – tris mėnesius (10,8 proc.), vieną su puse mažą dalis ir kiek kas nori tik mažą dalis (2,7 proc.).

13 pav. Laikotarpis kurį moksleiviai norėtų dirbti

Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis nustatyta, kad daugiausia jų pasisakė už vieno mėnesio darbo laikotarpį, tačiau kiti nurodė du ir tris mėnesius. Autorės nuomone, programa galėtų vykti tris mėnesius, paliekant moksleiviams teisę patiems nuspręsti kokį laikotarpį jie norėtų dirbti.

2.2.2. Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas

Kokybiniu tyrimu siekiama diagnozuoti: kokias savybes įgijo moksleiviai dalyvaudami “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” programoje ir kas jiems labiausiai nepatiko.

5 lentelė

Moksleivių dalyvavusių programoje kokybinės kategorijos

Eil. Nr.	Kokybinė kategorija: moksleivių pagal...	Patvirtinamieji teiginiai
1.	...amžių	16-17 m. 17-18 m. 18-19 m.
2.	...sveikatos statusą	“neįgalus žmogus” “sveiki žmonės”
3.	Socialinis statusas	Kauno miesto vidurinių mokyklų moksleiviai
4.	Išsilavinimo lygmuo	Pagrindinis

Programoje dalyvavo Kauno miesto vidurinių mokyklų moksleiviai, įgiję pagrindinį išsilavinimą, iš kurių dauguma “sveiki žmonės” tik vienas “neįgalus žmogus”. Žmogaus raidos psichologijoje 16-19 metų amžius priskiriamas vėlyvajai paauglystei, tai laikotarpis, kai vyksta jauno žmogaus socializacijos procesas naujose dar jam nežinomose aplinkose, tiriamuoju atveju, vyksta paauglių socializacija darbinėje aplinkoje. Remdamiesi anketinės apklausos duomenimis išsiaiškinsime, kokias savybes paaugliai įgijo ir kas jiems labiausiai nepatiko.

1) Pirmasis atviro tipo klausimas remiasi moksleivių įgytomis savybėmis.

Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis, išskiriamos šios moksleiviai išskiria savybes:

Asmenybės bruožų raiška. Respondentai akcentuoja asmenines-bendražmogiškas savybes, kurios priskirtinos prie visuomenėje teigiamai bei neigiamai vertinamų. Pastarąsias atspindi šios subkategorijos:

- Darbštumas
- Draugiškumas
- Ištvermingumas
- Kantrumas
- Kruopštumas

- Mandagumas
- Toleracija
- Tausojimas
- Tvarkingumas
- Tinginystė

6 lentelė

Asmenybės bruožų raiška: kokybinės kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Asmenybės bruožų raiška	Darbštumas	
	Draugiškumas	
	Ištvermingumas	“ištvermę darbui”
	Kantrumas	“...kantrybė atliekant užduotis”
	Kruopštumas	
	Mandagumas	
	Savarankiškumas	
	Tausojimas	“...taupumas”
	Tolerancija	
	Tvarkingumas	
	Tinginystė	“tingumas”

Martišauskienė (1997) rašo, kad mokslininkai išskiria daugiau kaip 300 asmenybės savybių. Tiriamuoju atveju paaugliai nurodo vienuoliką įgytų savybių, iš kurių išskirtinos: ištvermingumas – “ištvermę darbui”; kantrumas – “...kantrybė atliekant užduotis”, tausojimas – “...taupumas”, ir viena neigiama savybė tinginystė – “tingumas”. Tingumą tikriausiai reikėtų suprasti, kaip nepasitenkinimą darbu, gal būt darbo krūvis per mažas, kad paauglys turėjo laiko tinginiauti.

Profesinių savybių raiška. Respondentai akcentuoja edukacines savybes. Pastarąsias atspindi šios subkategorijos:

- Įgūdžių įgijimas
- Žinios

7 lentelė

Profesinių savybių raiška: kokybinės kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Profesinių savybių raiška	Įgūdžių įgijimas	"...supratingumą", "...sodininkystės meno", "...išmokau prižiūrėti augalus", "...kažkiek išmokau apie augalus", "...išmokau dirbti su augalais"
	Žinios	"...atpažįstu augalus"

Respondentai teigia, kad įgijo ne tik savybes, bet ir įgūdžius, tai yra "...supratingumą", čia norima pasakyti apie augalus, išmoko prižiūrėti augalus ir žinias "...atpažįstu augalus". Vienam respondentui, tikriausiai paveiktam gražios rekreacinės aplinkos, pats darbas buvo menas, nes jis įgijo "...sodininkystės meno" įgūdžius.

Savęs įgalinimo raiška. Pastarąją atspindi subkategorija

- patirties įgijimas.

8 lentelė

Savęs įgalinimo raiška

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Savęs įgalinimo savybių raiška	Patirties įgijimas	"...įgijau gyvenimiškos patirties"

Tiriamuoju atveju socialinis darbuotojas dalyvauja kuriant pagalbos santykius ir juos teikiant, kaip tarpininkas, tarp Darbo biržos ir Švietimo ir ugdymo skyriaus organizuoja moksleivių viešuosius darbus. Kurių metu jie galėtų įgyti darbo įgūdžius pozityvioje darbinėje aplinkoje. Tačiau respondentai teigia, kad jie įgijo ne tik darbinę patirtį, bet ir gyvenimišką patirtį "...įgijau gyvenimiškos patirties".

Bendravimas – tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Komandinis darbas
- Komunikabilumas
- Paklusnumas

9 lentelė

Bendravimas – tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendravimas – tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė	Komandinis darbas	"...labiau bendrauti su nepažįstamais", "...bendravimas su nepažįstamais žmonėmis", "...dirbti su žmonėmis"
	Komunikabilumas	
	Paklusnumas	"...paklusti darbų vadovui"

Autorės nuomone, 16-19 metų paaugliai, o ypač tie kurie dar niekur nėra dirbę, yra neišsiugdę darbo komandoje įgūdžių, nes kaip teigia respondentai dalyvaudami programoje jiems leido įgyti naują patirtį "...bendravimas su nepažįstamais". Per supratingumą įgijo paklusnumo savybę, tai yra išmoko "...paklusti darbų vadovui".

Etiškos elgsenos raiška. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Atsakomybė
- Drausmingumas
- Grožio pajautimas
- Pareigingumas
- Savigarba
- Sąžiningumas
- Tarpusavio pagalba

10 lentelė

Etiškos elgsenos raiška

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Etiškos elgsenos raiška	Atsakomybė	"...įgijau atsakingumą"
	Grožio pajautimas	"...supratau gamtos grožį"
	Pareigingumas	
	Savigarba (profesinė)	"... pradėjau labiau gerbti darbą"
	Sąžiningumas	"...darbą stengtis atlikti kokybiškai", "...dirbti ir užbaigti darbą"
	Tarpusavio pagalba	"...pagarba kitam žmogui"

Kaip jau minėta 1.1.2. skyrelyje, yra trys rūšys bendriausių vertybių, tai: tiesos, gėrio ir grožio. Atsakomybė priskiriama moralinėms vertybėms, kuri reiškiasi sąžiningumo forma. Dorovinės vertybės glaudžiai susijusios su praktine veikla, su žmonių tarpusavio santykiais (Vyšniauskienė, Kundrotas, 2002). Sąžiningas darbas ir yra dorovingumas (J.R.) (Vyšniauskienė, Kundrotas, 2002).

Respondentų anketinės apklausos duomenimis, moksleiviai darbo metu “įgijo atsakingumą”, “...suprato gamtos grožį” buvo dorovingi, pagarbūs vieni kitiems ir įgijo profesinę savigarbą.

2) Antrasis atviro tipo klausimas remiasi moksleivių nepasitenkinimu.

Toliau pateikiama kas moksleiviams nepatiko.

Neigiamų asmenybės bruožų raiška. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Nedraugiškumas
- Nepareigingumas
- Netolerantiškumas
- Tingėjimas
- Tolerancija

11 lentelė

Asmenybės neigiamų bruožų raiška.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiamų asmenybės bruožų raiška	Nedraugiškumas	"...kai kurie nedraugiški darbuotojai"
	Nepareigingumas	"...bendradarbių požiūris į darbą"
	Netolerantiškumas	"...kiti nedirbo tiek kiek dirbom mes"
	Tolerancija	"...viskas buvo gerai", "...neblogai", "...neturiu priekaištų"
	Tingėjimas	"...neleisdavo ilgai ilsėtis", "...dirbti, nešti kibirus"

Bendravimas 1.1.2. skyrelyje priskiriamas pie vieno iš svarbiausių paauglių poreikių, remiantis respondentų atsakymais, išryškėja: bendravimo trūkumas “...nedraugiški kai kurie darbuotojai”; bendradarbių nevykdymas savo pareigų “...bendradarbių požiūris į darbą”; tinginiavimas, nenoras kurti savęs “...neleisdavo ilgai ilsėtis”. Dalis moksleivių priekaištų neturi “...viskas buvo gerai”, tai yra jie tiesiog sąžiningai atliko jiems skirtas darbo užduotis, neanalizuodami ką jų kolegos veikia

Darbinė veikla. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Buitinės sąlygos
- Darbo sąlygos

12 lentelė

Darbinė veikla

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbinė veikla	Buitinės sąlygos	"...mažas namas, kuriame turėjo tilpti 8 žmonės", "...mažai vietos namelyje", "...kranas, pelių kvapelis", "...šaltokas ir ankštokas namelis", "...šaltokas ir ankštokas namelis"
	Darbo sąlygos	"...ravėti bortelį kai šlapia žolė" "...truputį griežtos taisyklės" "...truputį griežtas vadovas" "...vadovo išnaudojimas" "...vadovo nerūpestingumas, išnaudojimas" "...netinkamos darbo sąlygos" "...slinkiai, žemės upės po lietaus" "...reikalavo daugiau nei kitur"

Daugumai respondentų tai buvo pirmoji darbinė patirtis, kuri ateityje gali sąlygoti jų požiūrį į darbinę veiklą. Anketinės apklausos duomenimis išryškėjo respondentų poreikis tinkamų buitinių sąlygų, jiems trūko erdvės "...mažas namelis, kuriame turėjo tilpti 8 žmonės". Darbo sąlygos priskiriamos prie motyvatorių, tačiau darbuotojai nevienodai vertina darbo sąlygas, todėl organizacijos jų nenaudoja darbuotojų motyvacijai (Baršauskienė, Janulevičienė, 1999). Respondentai labai skirtingai apibūdino neigiamas darbo sąlygas, tai ir "...griežtos taisyklės", "...griežtas vadovas", "...vadovo nerūpestingumas", "...netinkamos darbo sąlygos". Kiekvienas žmogus individualiai supranta, kokios darbo sąlygos jį tenkintų, todėl gauti atsakymai nepriskirtini vertinamų kategorijai.

Darbo užmokesčio raiška. Pastarąją atspindi subkategorija:

- Atlyginimas už darbą

13 lentelė

Darbo užmokesčio raiška

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbo užmokesčio raiška	Atlyginimas už darbą	"...nepakankamas atlyginimas"

Kiekybinio tyrimo metu nustatyta (2.4. poskyris), kad pagrindinis motyvas – užsidirbti lėšų. Remiantis anketinės apklausos duomenimis nustatyta, kad tik vienas respondentas liko nepatenkintas atlyginimu "...nepakankamas atlyginimas", dauguma nepasitenkinimo darbo užmokesčiu nenurodė.

Aplinkos veiksniai. Pastarąją atspindi subkategorija:

- Klimato sąlygos

14 lentelė

Aplinkos veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Aplinkos veiksniai	Klimato sąlygos	“...šaltis”, “...lietus”, “...lietus ir šaltesni orai”, “...saulės karštis”, “...karštis”, “...orų kaita”

Kauno botanikos sode vasaros sezono metu vyrauja darbai lauko sąlygomis, nes beveik visi augalai, išskyrus oranžerijose augančius šilumamėgius augalus, auga lauke, todėl respondentų darbo vieta buvo lauke. Skirtingai norodoma kas nepatiko: vieniems “...šaltis”, “lietus ir šaltesni orai”, kitiems “...karštis”. Lyjant lietui respondentai atlikdavo darbo užduotis uždarose patalpose. Kaip jau minėta darbinės veiklos pastraipoje, respondentai nori didesnės erdvės, kur galėtų gražioje gamtinėje aplinkoje jaustis laisvi.

Profesinė raiška. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Darbo pobūdis
- Darbo krūvis
- Darbo laikas

15 lentelė

Profesinė raiška

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Profesinė raiška	Darbo pobūdis	“...tai, kad nusibodo labai ravėti”, “...sunkūs darbai”, “...kasti uogas su kastuvu”
	Darbo krūvis	“...užduoda daug darbo”,
	Darbo laikas	“...šiek tiek per ilgą darbo valandą”, “...anksti keltis, trumpi pietūs”, “...anksti keltis reikėjo”

Profesinėje raiškoje išryškėja fizinės ir vertybinės paauglių savybės. Fizinės pasireiškia: silpnumu “...užduoda daug darbo” ir ištvermės stoka “...anksti keltis, trumpi pietūs”. Vertybinės nuoboduliu “...tai, kad nusibodo ravėti”. Kuzmickas (2001) norodo, kad nuobodžiaujama, kai neturima ką veikti. Darbe, tarpasmeniniuose santykiuose, be įvairovės ir įspūdžių kaitos, esama neišvengiamo kartojimosi, vienodumo ir monotonijos. Šiuo atveju respondentams nepatiko kartojimasis, vienodumas ir monotonija. Nepasitenkinimas darbo

laiku „...šiek tiek per ilgos darbo valandos” rodo, kad dar ne visi paaugliai yra fiziškai pasirengę dirbti 8 darbo valandas.

Neigiama bendravimo-tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Nekomunikabilumas
- Nedraugiškumas

16 lentelė

Neigiama bendravimo-tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiama bendravimo-tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė	Nekomunikabilumas	"...ne visi darbuotojai noriai bendravo", "...nebendravimas", "...aiškus nenoras bendrauti normaliai (senesni)"
	Nedraugiškumas	"...ne visada kartu dirbantys žmonės buvo žmogiški"

Darbo grupių narių tarpasmeninis bendravimas reiškiasi kaip vienas iš pagrindinių adaptacijos veiksnių ir mechanizmų. Remiantis respondentų anketinės apklausos duomenimis, jaučiamas nepasitenkinimas senaisiais įstaigos darbuotojais, kurie „...ne visi darbuotojai noriai bendravo”, „...aiškus nenoras bendrauti normaliai (senesni)”, išryškėja draugiškumo stoka „...ne visada kartu dirbantys žmonės buvo žmogiški”. Pagal gautus duomenis išryškėja, kad respondentams trūko bendravimo, tačiau reikia nepamiršti, kad dirbantis žmogus ne visada turi laiko bendravimui.

Neigiamų etinių vertybių raiškos erdvė. Pastarąsias atspindi subkategorijos:

- Apkalbos
- Intrigos
- Savitarpio pagarbos stoka

17 lentelė

Neigiamų etinių vertybių raiškos erdvė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiamų etinių vertybių raiškos erdvė	Apkalbos	"...merginos kurios mus apkalbinėjo"
	Intrigos	"...darbuotojų keliamos intrigos", "...darbuotojų (senesnių) keliamos intrigos"
	Savitarpio pagarbos stoka	"...kai kurių žmonių įžūlumas"

Remiantis anketinės apklausos duomenimis, išryškėja, kad ne visiems darbuotojams buvo paskirtas pakankamas darbo krūvis, nes jie turėjo laiko apkalboms "...merginos kurios mus apkalbinėjo" ir intrigoms "...darbuotojų (senesnių) keliamos intrigos". Nurodoma ir "...kai kurių žmonių įžūlumas" kas apibūdinama kaip pagarbos stoka.

3. PROGRAMOS ORGANIZAVIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS

Pastaraisiais metais Lietuvoje didelis dėmesys skiriamas vaikų ir jaunimo užimtumo problemos sprendimui. Rengiamos įvairios užimtumo programos. Nemažėjantis nepilnamečių padaromų nusikaltimų skaičius, siekiant iš užvaldyti svetimą turtą. Leidžia teigti, kad būtina sudaryti sąlygas nepilnamečiams įgyti lėšas teisėtu būdu. Vienas iš būdų padėti paaugliams įgyti ekonominį savarankiškumą viešųjų darbų programos, kurių metu jaunas žmogus ne tik užsidirbtų lėšų, bet ir socializuotųsi pozityvioje darbinėje aplinkoje. Viešųjų darbų programos pasitarnautų, kaip prevencijos priemonė mažinant paauglių nusikalstamumą.

VDU Kauno botanikos sode 2007 m. liepos mėnesį vykdytoje programoje “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” dalyvavo moksleiviai iš įvairių Kauno miesto vidurinių mokyklų. 16-19 m. amžių psichosocialinės raidos psichologai priskiria vėlyvajai paauglystei. Tai amžiaus tarpsnis kai jaunuolis jau stovi ant suaugusiojo žmogaus raidos slenksčio ir siekia ekonominio savarankiškumo.

Pozityviai socializacijai darbinėje aplinkoje darbo nuo organizavimo funkcijų priklauso ne tik darbo kokybė, bet ir įgūdžių įgijimas, todėl nepakanka suteikti informaciją apie darbo tvarką, saugą ir sąlygas, būtina tinkamai organizuoti darbus, sudaryti tinkamas darbo sąlygas.

Padalinių vadovai turėtų atsižvelgti, kad daugumai moksleivių tai pirmoji darbinė patirtis, todėl darbo užduotis reikia paaiškinti išsamiau.

Darbo aplinkoje vyrauja komandinis darbas, kurio metu moksleiviai perima elgesio normas ir įgyja įgūdžius. Darbuotojai turėtų aktyviau bendrauti su moksleiviais, nes kai kurie iš jų neišdrįsta kreiptis pagalbos, tai sąlygotų kokybiškesnį darbinių įgūdžių įgijimą.

Vedantys seminarus darbuotojai turėtų atsižvelgti į moksleivių amžių ir informaciją pateikti vartojant mažiau mokslinių terminų arba juos pateikus papildomai išaiškinti, perklausti moksleivius ar visi suprato informaciją.

Nors moksleiviai bendravimo su bendraamžiais nepriskyrė prie pagrindinio motyvo, tačiau pagal įgytą draugų skaičių išryškėjo, kad jiems svarbus bendravimas su bendraamžiais.

Draugų pasirinkimą sąlygojo jų teigiamos savybės. Išryškėjo, kad draugų pasirinkimui savybės sąžiningumas, pareigingumas, žinios neturėjo lemiamos įtakos. Programos vykdytojai turėtų būti pavyzdžiu kaip reikia elgtis sąžiningai, atlikti tinkamai pareigas ir parodyti savo žinių gilumą, kad paaugliai suvoktų, kad žinios yra svarbios ne tik moksle, bet ir kasdieniame gyvenime.

Prie įgytų savybių moksleiviai paminėjo ne tik teigiamas, bet ir vieną neigiamą tingumą, kas rodo, jog nebuvo tinkamai paskirstytos užduotys. Moksleiviams įgijo ne tik profesines

savybes, bet ir gyvenimiška patirtį, komandinio darbo įgūdžius, komunikabilumą, paklusnumą, atsakomybę, grožio pajautimą, pareigingumą, savigarbą, sąžiningumo, tarpusavio pagalbą.

Programos vykdytojams reikėtų peržiūrėti daugiau dėmesio skirti moksleiviams, nes kai kurie moksleiviai išvelgė nedraugiškumą. Darbo užduotis skirti atsižvelgiant moksleivių fizinį pasirengimą, vengti vienodų darbų, tai yra vieną dieną skirti vienas užduotis, kitą kitas. Taip moksleiviams ne tik nebus nuobodu, bet jie įgis ir daugiau darbo įgūdžių, kurie gal būt jiems bus naudingi ateityje, nebūtinai darbinėje veikloje, bet ir asmeninėje buityje.

Padalinių vadovai turėtų daugiau dėmesio skirti nuolatinių darbuotojų auklėjimui, kad jie neregztų intrigų prieš moksleivius, tai yra nedarytų jiems psichologinio spaudimo, kuris priskiriamas prie kenksmingų darbo sąlygų.

Apibendrinant, siūlyčiau programos vykdytojams daugiau skirti dėmesio komandinio darbo sričiai, parengti darbuotojus bendravimui su moksleiviais, vengti nepagarbos. Priiimti paauglį į kolektyvą, kaip lygiavertį partnerį.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę galima teigti, kad:

- paauglio socializacijos procesas vyksta sąveikavimo su aplinkomis metu, tačiau tam įtakos turi daugelio procesų sąveikos, tai - fizinis brendimas, psichosocialinė ir kognityvinė raida, emocijų ir jausmų atskyrimas, moralinio mąstymo metu priimtose vertybės, bendravimo su bendraamžiais poreikio patenkinimas, kuris formuoja paauglio charakterį ir padeda pasiekti tapatumą.
- Sąveikoje su socialinėmis aplinkomis įgyjamas socialinis statusas ir priimamas vaidmuo. Vaidmens priėmimą sąlygoja užimtumas, su kuo ir kur sąveikaujama.
- Socialinio darbuotojo vaidmuo - sukurti tokius pagalbos santykius, kurie padėtų paaugliams surasti tinkamą užsiėmimą.

2. Ištyrus kaip moksleiviai vertina programą “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai” galima pateikti tokias išvadas:

- Pagrindinis dalyvavusių programoje moksleivių motyvas - lėšų įgijimo poreikio patenkinimas.
- Draugus moksleiviai rinkosi pagal jų vertybines savybes iš kurių labiausiai išskiriama: draugiškumas, nuoširdumas, gerumas, komunikabilumas, pagarba žmogui. Draugų neigijimą motyvavo jų neigiamomis savybėmis: išdidumu, neteisingumu, tingumu, įžulumu apkalbomis.
- Įgytų moksleivių savybių raiška leidžia teigti, kad moksleiviams programos vykdymo laikotarpiu buvo sudarytos sąlygos ne tik priimti teigiamas vertybes, įgyti darbo įgūdžius, žinias, bet ir įgyti darbo komandoje gebėjimų.
- Daugiau nei pusei dalyvusių programoje moksleivių buvo pirminė darbinė patirtis.
- Daugiau nei pusė moksleivių pareiškė norą ir kitais metais dirbti Kauno botanikos sode, kas leidžia spręsti, kad moksleiviai teigiamai vertina darbo sąlygas.
- Socializacijai darbinėje aplinkoje sudarytos tinkamos vertybinės sąlygos pozityviai darbinei adaptacijai, bei tinkamos sąlygos bendrauti su bendraamžiais.
- Nors įstaigos vadovas tinkamai perteikė bendrąsias adaptavimosi sąlygas, tačiau tiesioginiams vadovams dar reikėtų tobulinti savo aiškinimo apie darbo užduotis įgūdžius; atsakingiau organizuoti darbus.
- Darbo komandoje kokybė priklauso nuo bendravimo, todėl senesni darbuotojai bendravimui turėtų skirti daugiau dėmesio.

- Tiesioginiams vadovams reikėtų peržiūrėti savo vertybes, pagarbiau elgtis su moksleiviais, ugdyti padalinyje komandinio darbo įgūdžius.

- Organizuojant seminarus specialistai turėtų aiškiau pateikti terminus, juos išaiškindami, kad visi dalyvavusieji suprastų.

- Programos vykdymo laikotarpis galėtų būti ilgesnis negu vienas mėnuo, nes nemažai moksleivių norėtų dirbti ilgiau, kai kurie net tris mėnesius.

- Skiriant darbo užduotis reikėtų atsižvelgti į tai, kad moksleiviams ši veikla yra nauja patirtis, ne visi yra įpratę prie fizinių darbų. Darbo užduotys moksleiviams turėtų būti skiriamos atsižvelgiant į jų fizines jėgas.

- Organizuojant programą numatyti galimybę moksleiviams dirbti nepilnu darbo krūviu.

3. Remiantis gautais duomenų rezultatais galima teigti, kad programos tikslai pasiekti, tačiau tiesioginiai darbo vadovai dar turėtų tobulinti savo komandinio darbo ir organizavimo įgūdžius. Programos vykdymo laikotarpis, taip pat turėtų būti peržiūrėtas, nes yra moksleivių norinčių dirbti ilgiau nei vieną mėnesį.

LITERATŪRA

1. Ananjevas B. Žmogaus ontogenezė ir gyvenimo kelias // Psichologai apie žmogaus raidą. Iš XX a. Lietuvos ir užsienio psichologijos. Antologija. Kaunas. "Šviesa". 1999. p. 626.
2. Andrašiusienė M. Socialinio darbo terminų žodynas. Vilnius, Leidyba-spauda-prekyba. 2007. p. 116-131.
3. Antinienė D. Gyvenime - kaip scenoje // Bendravimo psichologija. Kaunas, KTU, 2001. p. 48-52.
4. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla. 1998. 162 p.
5. Arendt H. Žmogaus būklė. Vilnius, Margi raštai. 2005. 309 p.
6. Bagdanavičius J. Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas (schemos skaidrės ir testai) // Mokomoji knyga. Vilnius, VPU leidykla. 2005. 170 p.
7. Bagdonas E., Bagdonienė L. Administravimo principai. Kaunas, Technologija. 2000. 228 p.
8. Bakanauskienė I. Personalo valdymo ypatumai Lietuvos ūkinėse organizacijose ekonomikos transformavimo sąlygomis // Ekonomikos transformavimas: vadybos paradigma. Kaunas. 2000. p. 210-252.
9. Baršauskienė V., Janulevičiūtė B. Žmogiškieji santykiai: vadovėlis. Kaunas, Technologija. 1999. 387 p.
10. Berger P., Luc'kman Th. Socialinės tikrovės konstravimas: žinojime. Vilnius, Pradai. 1999. 263 p.
11. Bitinas B. Auklėjimo teorija ir technologija. Hodegenetika. Vilnius, Kronta. 2004. 255 p.
12. Buber M. Dialogo principas I. Aš ir Tu. Vilnius, Katalikų pasaulis. 1998. 198 p.
13. Campbell Ross. Kaip mylėti savo paauglį. Vilnius, Katalikų pasaulis. 1998. 175 p.
14. Čiegis R. Darnus vystymasis ir ekonomika // SPECTRUM Vilniaus universiteto žurnalas. Vilnius. 2006 spalio Nr. 2 (5). p. 5-7.
15. Čiuladienė G. Paauglių konfliktai: vertybinis aspektas ir raiškos tendencijos ir raiškos tendencijos // Acta Paedagogica Vilnensia. 2006 16. p. 106-177.
16. Dessler G. Personalo vadybos pagrindai. Kaunas. 2001. 343 p.
17. Dringelis L. Miestų želdynų klasifikavimas – teisinis pagrindas miesto želdynų sistemai planuoti // Urbanistika ir architektūra. 2005, XXIX tomas, Nr. 4, p. 182-190.

18. Elster J. Socialinių mokslų elementai. Vilnius, Alk/Vaga. 2000. 167 p.
19. Europos Komisijos Baltoji knyga. Naujas postūmis Europos jaunimui. 99 p.
<http://www.lrs.lt> 2006-05-15.
20. Gudaitis J.S. Tinginystės sąvoka // Psichologai apie žmogaus raidą. Iš XX a. Lietuvos ir užsienio psichologijos. Antologija. Kaunas. "Šviesa". 1999. 94 p.
21. Jacikevičius A. Žmonių grupės (socialinė) psichologija. Vilnius, Žodynas. 1995. p. 32-104.
22. Jarvis P. Mokymosi paradoksoi. Kaunas, 2001. 183 p.
23. Jakštys J. Asmenybė ir individualumas // Psichologija studentui. Kaunas. Technologija. 2000. p. 154-156.
24. Johnson L. C. Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris. Vilnius, VU Specialiosios psichologijos laboratorija. 2003. 372 p.
25. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. Vilnius, 2002. 226 p.
26. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, Gimtasis žodis. 2007. p. 271.
27. Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika: analitinių straipsnių monografija / sudarė Lina Bagušytė. Vilnius, Agora. 2001. 501 p.
28. Jucevičienė P. Organizacinė elgsena. Kaunas, Technologija. 1996. 284 p.
29. Juškaitė I. Vladimiro Solovjovo moralės filosofija // Logos, 45. 2006 sausis-kovas. p. 171.
30. Kavaliauskienė V. Socialinio darbo, kaip pagalbos žmogui profesijos raidos aspektai // Acta Paedagogica Vilnensia. Vilnius. 2005 15. p. 230-239.
31. Kučinskas V., Kučinskienė R. Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai. Klaipėda. 2000. 231 p.
32. Kuorienė O. Narkomanija, alkoholizmas ir kitos priklausomybės – bėgimas nuo gyvenimo. Vilnius, Mokslo aidai. 2002. 111 p.
33. Kuzmickas B. Laimė, asmenybė, vertybės // Monografija. Vilnius. 2001. 130 p.
34. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2003. 216 p.
35. Laužikas J. Rinktiniai raštai / sud. P. Dereškevičius; įž. str. "J. Laužiko gyvenimas, veikla ir idėjos, 1903-1980", p. 9-33, parašė J. Vaitkevičius. Kaunas, Šviesa. 1993. 480 p.
36. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas, Technologija. 2002. 424 p.
37. Leliūgienė I, Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas. 2002. p. 335.
38. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas, KTU. 2003. p. 77-85.

39. Lemme H. B. Suaaugusiojo raida. Kaunas, Poligrafija ir informatika. 2003. 576 p.
40. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba (LDRMT). Socialinio darbo administravimas. Vietos savivalda ir socialinis darbas. Vilnius. 2006. p. 11.
41. Lietuvos Respublikos Seimas. Dėl gamtos išteklių tausojimo ir apsaugos programos patvirtinimo. 2007 m. birželio 14 d. Nr. X-1186 nutarimas. Valstybės Žinios, 2007.06.23, Nr.: 69. Vilnius.
42. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo. 2004 m. vasario 23 d. Nr. 209 nutarimas. Vilnius, Žin., 2004 Nr. 30-995. 13 p.
43. Lileikis S. Altruizmas ir jaunimo altruistiško ugdymo veiksniai // Soter 13(41). Kaunas, VDU. 2004. p. 98-99.
44. Luobikienė I. Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Kaunas, Technologija. 2000. p. 68-69.
45. Marcinkevičiūtė L. Darbuotojų motyvai ir elgsenos parinkimas // Lietuvos žemės ūkio ekonominės ir vadybinės problemos. 2000-04-28. Trečioji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija. Kaunas. 2000. p. 119-127.
46. Martišauskienė E. Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškiny. Vilnius, VPU. 2004.
47. Myers D. G. Psichologija. Vilnius, Poligrafija ir informatika. 2000. p. 107-145.
48. Nacionalinis pranešimas. Apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2006-2008 m. (NP-SASAS). Vilnius. 2006. 58 p.
49. Perminas A., Goštautas A. Endriulaitienė A. Asmenybė ir sveikata: teorijų sąvadas // Mokomoji knyga. Kaunas, VDU leidykla. 2004. 146 p.
50. Plečkaitis R. Tolerancija. Vilnius, Pradai. 1998. p. 93.
51. Rudzkienė V. Socialinė statistika: vadovėlis. Vilnius, Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2005. 260 p.
52. Sakalas A., Šilingienė V. Personalo valdymas. Kaunas. 2000. 205 p.
53. Spierts M. Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociolokutūrinis darbas. Vilnius, VU. 2003. 216 p.
54. Socialinės apsaugos terminų žodynas / rengė Angelė S. (grupės vadovė), Dobrovolskas A. Keinys St., Murauskienė L., Sakalaitė R. ir Steinmyer H. D. Vilnius. 1999. 157 p.
55. Suslavičius A. Socialinė psichologija. Studentams ir ne tik jiems. Vilnius, VU leidykla. 2006. 293 p.

56. Suslavičius A. Valickas G. Teisingumo socialinė psichologija // Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams. Vilnius, LTA. 1999. p. 162-169.
57. Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. Vilnius, VU. 1999. 234 p.
58. Stankūnienė V., Eidukienė V., Gruževskis B., Jančaitė R., Mikalauskaitė A., Paluckienė J. Paramos šeimai politika: samprata ir patyrimas. Vilnius, Mokslo aidai. 2001. p. 129.
59. Stoner J. A. F., Freeman E. R., Gilbert D. R., Jr. Vadyba. Kaunas, Poligrafija ir informatika. 1999. p. 434-443.
60. Šalkauskis S. Rinktiniai raštai. Filosofijos studijos. Roma. 1986. p. 125.
61. Šimanskienė L. Organizacijos kultūros įtaka strateginiam planavimui // Lietuvos žemės ūkio ekonominės ir vadybinės problemos. 2000-04-28. Trečioji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija. Kaunas. 2000. p. 215-219.
62. Šinkūnienė J. R. Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas // Socialinis darbas Nr. 4(1). Vilnius. 2005. p. 123.
63. Tarptautinės muziejų tarybos Statutas / Priimtas 1989 m. rugsėjo 5 d. 16-oje ICOM generalinėje asamblėjoje Hagoje (Olandija) ir pataisytas 1995 m. liepos 7 d. 18-oje ICOM generalinėje asamblėjoje Stavangeryje (Norvegija) http://muziejai.mch.mii.lt/Informacija/icom_statutas.htm. 18 p. 2007-10-05
64. The Social Work Dictionary 3rd Edition by Robert L. Barker. Washington, DS. 1995. p. 1358.
65. Trimakas K. Asmenybės raida gyvenime. Kaunas, Tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla. 1997. 326 p.
66. Urmonienė M. Socialinės paramos jauniems bedarbiams modelis // Socialinis darbas Nr.2(4). Vilnius. 2003. p. 49-56.
67. Vabalas-Gudaitis J. S. Tinginystės sąvoka / Psichologai apie žmogaus raidą. Iš XX a. Lietuvos ir užsienio psichologijos. Antologija. Kaunas, Šviesa. 1999. p. 94.
68. Vaitekonienė V. Vaikų agresyvaus elgesio psichologinės priežastys, ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai // Kvalifikacijos kėlimų kursų "Nepilnamečių kriminalinė justicija" paskaitų medžiaga. Vilnius. 2001. p. 36-37.
69. Vaitkevičius J. J. Laužiko gyvenimas, veikla ir idėjos, 1903-1980 / Laužikas J. Rinktiniai raštai. Kaunas, Šviesa. 1993. p. 28-29 .
70. Vaitkevičius J. Socialinės pedagogikos pagrindai. Egalda. 1995. 307 p.

71. Vaitkevičius R., Saudargienė A. Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose: [statistika socialiniuose moksluose] // Mokomoji knyga. Kaunas, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2006. 232 p.
72. Valeckienė D. Profesijų pasirinkimą lemiančių veiksnių analizė. http://www.klsmk.lt/gallery/klsmk/mokslas/karjera/dziuginta_valeckiene.pdf 2007-10-12.
73. Vasiljevienė N. Organizacijų etika kaip vadybos optimizavimo įrankis // Ekonomika. 2004. 67(2). p. 7.
74. Virbalienė A. Paauglių bendraamžių grupės – asmenybės ugdymo veiksnys // Soter 11(39). Kaunas. VDU. 2003. p. 161-175.
75. Virbalienė A. Paauglių bendraamžių grupės – sėkmingos socializacijos veiksnys. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos. 2004. p. 217-222.
76. Vitkienė E. Rekreacija (rekreacijos marketingo tyrimai) // Monografija. Klaipėda, S. Jokūžio leidykla-spaustuvė. 2002. 205 p.
77. Vyčinionė D. Paauglystės amžiaus charakterio akcentacijos, tipiškos paauglystės amžiaus reakcijos / Kvalifikacijos kėlimų kursų “Nepilnamečių kriminalinė justicija” paskaitų medžiaga. Vilnius. 2001. p. 50-52.
78. Vyšniauskienė-Rimkienė J., Kardelis K. Paauglių reputacija tarp bendraamžių raiška sociometrinio statuso grupėse // Medicina, 2005; 4 (6). Kaunas, KMU. 2005. p. 522-528.
79. Vyšniauskienė D., Kundrotas V. Verslo etika. Kaunas, Technologija. 2002. 261 p.
80. Zulumskytė A. Gyvenimo vertybių ugdymo bruožai M. Valančiaus raštuose // Soter 5(33). Kaunas, VDU. 2000. p. 53.
81. Žalimienė L. Socialinės paslaugos. Vilnius, VU Specialiosios psichologijos laboratorija. 2003. 180 p.
82. Žydžiūnaitė V. Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija slaugytojų veiklos požiūriu // Monografija. Kaunas, Judex. 2005. p. 160-263.
83. Žydžiūnaitė V. Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos. Vilnius, UAB Ciklonas. 2006. 84 p.
84. Žukauskienė R. Rados psichologija. Vilnius, Margi raštai. 2002. 364 p.

1 PRIEDAS

PROGRAMA
„KAUNO MIESTO MOKSLEIVIŲ VIEŠIEJI DARBAI“
2007 metais

I. Projekto rengimo ir vykdymo vieta.

Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodas

Ž. E. Žilibero g. 6, LT-46324 Kaunas

II. Projekto valdymas

Projekto vadovas – VDU Kauno botanikos sodo direktorius.

Projekto vykdytojai – vyr administratorė, augalų kolekcijų kuratoriai, ūkio grupės aplinkos tvarkymo specialistai.

Projekto partneriai – Kauno m. Savivaldybės Švietimo ir ugdymo skyrius, Kauno Darbo birža, VDU „Rasos“ gimnazija.

III. informacija apie projektą.

Sudėtinga socialinė ir ekonominė situacija Lietuvoje įtakoja vis didėjančią paauglių nusikalstamumą, skatina organizuoti jaunimo užimtumą. Paauglystė sunkus permainų metas, kada jaunimas siekia savarankiškumo, savirealizacijos, nepriklausomybės nuo tėvų. Moksleivių viešieji darbai įgalina jauną žmogų įgyti pozityvią pirminę darbinę patirtį, realizuoti save darbinėje aplinkoje, ugdo bendravimo įgūdžius ir kitus gebėjimus. moksleiviai ne tik išmoks prižiūrėti augalus, tvarkyti aplinką, puoselėti gamtą, bet ir seminarų metu, kuriuos ves specialistai susipažins su augalų įvairove, kurių VDU Kauno botanikos sode auga per 8000 rūšių.

Be to, moksleiviai užsidirbs finansinių lėšų, kas ypač svarbu paaugliams iš socialinės rizikos šeimų.

Projekto adresatas.

Projektas skirtas paaugliams iš socialiai remtinų šeimų, siekiant padėti jiems įgyti įgūdžių augalų priežiūros ir aplinkos tvarkymo srityse.

Projektas skirtas vyresnių klasių moksleiviams, jame dalyvaus 16-18 metų moksleiviai iš įvairių Kauno miesto vidurinių mokyklų.

Numatoma, kad projekte dalyvaus apie 50 moksleivių.

Projekto įgyvendinimo etapai ir plėtros galimybės.

Projektas bus vykdomas 2007 m. liepos 2 d. – 2007 m. liepos 31 d.

Atsižvelgiant į tai, kad paaugliai noriai dalyvauja moksleivių viešuosiuose darbuose, atsiradus finansinėms galimybėms, projektą numatoma pratęsti iki 2007 m. rugpjūčio 30 d.

IV. Detalus projekto apibūdinimas

1. Situacijos analizė

Paaugliams, augantiems šeimose kur trūksta finansinių lėšų, sunku patenkinti savo interesus ir norus. Paauglių užimtumas viena iš skaudžiausių problemų įtakojančių nepilnamečių polinkį nusikalsti. Lietuvoje net 14,3 proc. visų nusikaltimų priskiriama nepilnamečiams. Užimtumas ypač aktualus vasaros atostogų metu, pasibaigus mokslo metams paaugliams atsiranda daug laisvo laiko. Lietuvoje yra nemažai jaunimo organizacijų, kurios vykdo aktyvią veiklą jaunimo užimtumui didinti. Tačiau norint dalyvauti jaunimo organizacijų organizuojamose stovyklose būtinos materialinės lėšos, todėl ne visi paaugliai gali jose dalyvauti.

Vasaros atostogų metu paaugliai kurie nedalyvauja bendruomenių ir organizacijų veikloje turi daug laisvo laiko. Tėvų atsakomybės už savo vaikus sumažėjimas, nepakankama socialinių ir prevencijos institucijų veikla, lėšų trūkumas vaikų užimtumo problemoms spręsti skatina nepilnamečių nusikalstamumą. Vasaros atostogos skirtos tam, kad moksleiviai po sunkių mokslo metų atgautų jėgas, pailsėtų. Mokslininkų nuomone, kad būtų galima nuo ko nors pailsėti, reikia turėti darbą. Viena iš svarbiausių žmonijos vertybių yra darbas. Todėl siekiant užimti paauglius ir tuo būdu mažinti jų nusikalstamumą, vasaros atostogų metu organizuojami moksleivių viešieji darbai, kur paauglys ne tik socializuojasi naujoje darbinėje aplinkoje, įgyja pirmuosius darbinius įgūdžius, prisiima vertybes būdingas formalioms grupėms, bet ir užsidirba lėšų, būtiniesiems poreikiams patenkinti.

VDU Kauno botanikos sodas – mokslo įstaiga, kur sukauptos gausios medžių, krūmų, žolinių dekoratyviųjų, vaistinių ir uoginių augalų kolekcijos, tai ne tik puiki rekreacinė zona, bet ir turtinga bazė moksliniams augalų tyrinėjimams, pažintinė vieta su augmenija studentams, moksleiviams ir visiems atvykstantiems svečiams.

Žmogus neatsiejama gamtos dalelė, kiekvienas gyvas organizmas egzistuoja dėl ryšių su aplinka. Gyvos būtybės egzistenciją sąlygoja nuolatinis energijos pasipildymas iš aplinkos. VDU Kauno botanikos sode puoselėjamas kraštovaizdis, natūrali gamtinė aplinka, kuri panaudojama ne tik mokslo tyrimams, bet ir kaip rekreacinė aplinka. Per metus atvyksta apie 60 tūkst. lankytojų ne tik susipažinti su Lietuvos ir įvairių pasaulio šalių augmenija, bet ir atgauti jėgas, pasisemti energijos.

Kauno botanikos sode dirbantys specialistai, turintys ilgametę patirtį ir žinių apie augalų priežiūrą ir auginimą, neabejingi jaunimo užimtumo problemai. Be to, įstaiga įsikūrusi

rekreacinėje zonoje. Mokslininkai darbo aplinką skirsto į fizinę, psichologinę ir rekreacijos, kuri turi kompensuoti pirmųjų aplinkų neigiamą poveikį žmogaus psichoemocinei būsenai. VDU Kauno botanikos sodas - kaip tik ta vieta, kur moksleiviai, po mokslo metų įtampos, ne tik įgis įgūdžius, bet ir gražioje, natūralioje gamtinėje aplinkoje, atgaus dvasinę pusiausvyrą.

Siekiant užimti paauglius vasaros atostogų metu VDU Kauno botanikos sodas jau tris metus dalyvavo socialinėse moksleivių viešųjų darbų programose, kurių tikslas atostogų metu didinti paauglių užimtumą, užimti kuo daugiau paauglių ypač iš socialinės atskirties šeimų. Programose gali dalyvauja 16-19 metų paaugliai, besimokantys pagrindinėse mokyklose. Moksleivių viešųjų darbų programos metu, paaugliai įgyja pirminę darbo patirtį, susipažįsta su nauja mezosistema, išsiugdo gebėjimus puoselėti gamta, ekologiškai išprusta. Pastaraisiais metais globaliu mastu keliama klausimai, kaip išsaugoti ekologinę aplinką, kurioje mes gyvename. Paauglystė – laikotarpis, kai žmogus imlus žinioms, todėl įgyti įgūdžiai moksleiviams bus naudingi ateityje. Be to, ekologiškai išprusęs moksleivis niekada nežalos gamtos, supras, kad būtina saugoti gyvenamąją aplinką.

Darbinės veiklos metu moksleiviai išsiugdys darbinius įgūdžius, įgis savarankiškumą, finansinę nepriklausomybę, tai yra, užsidirbs materialinių lėšų, asmeninių poreikių tenkinimui.

2. Pagrindinės problemos, kurias siekiama išspręsti vykdant projektą “Kauno miesto moksleivių viešieji darbai”:

- socialiai remtinų šeimų paaugliams menkesnės galimybės pozityviam užimtumui;
- ribotos galimybės dalyvauti jaunimo stovyklos;
- dėl objektyvių priežasčių padidėjusi socialinė atskirtis;
- per mažai lėšų skiriama jaunimo užimtumo vasaros metu didinimui.

3. Projektas remiasi Kauno miesto Savivaldybės Švietimo ir ugdymo skyriaus išdėstytais pagrindiniais tikslais:

- užimti socialiai remtinų šeimų vyresnių klasių moksleivius vasaros atostogų metu;
- tenkinti jų pažinimo, lavinimosi, saviraiškos bei bendravimo poreikius.

4. Projekto tikslas – didinti socialiai remtinų šeimų paauglių užimtumą vasaros atostogų metu, sudarant sąlygas pozityviai socializacijai darbinėje veikloje.

5. Uždaviniai:

- skatinti moksleivių saviraiškos galimybes darbinėje aplinkoje, ugdant pirminius darbinius įgūdžius;

- sudaryti sąlygas moksleiviams dirbant kartu su suaugusiais įgyti pakankamą socialinę patirtį darbinių santykių aplinkoje;
- pasitelkus kvalifikuotus specialistus suteikti moksleiviams žinių apie augalų ir aplinkos priežiūrą, bei augalų įvairovę;
- ugdyti moksleivių įgūdžius prižiūrėti augalus, tvarkyti aplinką, praplečiant moksleivių požiūrį apie ekologiją ir rekreacinę aplinkos poveikį žmogaus gyvenimo kokybei.

6. Laukiami rezultatai:

Vyresnių klasių moksleiviai, gyvenantys socialiai remtinose šeimose:

- išmoks prižiūrėti augalus ir tvarkyti aplinką;
- gražioje rekreacinėje aplinkoje susipažins su augalų įvairove;
- įgis pozityvią pirminę darbinę patirtį;
- užsidirbs asmeninių lėšų, būtinų poreikių patenkinimui;
- įgis naujos bendravimo patirties, kuri sąlygos mažesnę jų atskirtį ir delinkventinį elgesį.

7. Projekto „Kauno miesto moksleivių viešieji darbai“ skirtumai, lyginant su kitais šalyje vykdomais projektais.

Lietuvoje skiriamas ypatingas dėmesys mažinant socialinę atskirtį. Vykdoma nemažai projektų skirtų vaikams ir jaunimui, kur jiems organizuojami įvairūs nemokami sociokultūriniai renginiai, vasaros stovyklos. Tačiau moksleiviams dalyvaujantiems vasaros stovyklose nesudaryta galimybė užsidirbti lėšų, kas labai svarbu paauglystėje, kai jaunas žmogus ieško savęs ir siekia būti nepriklausomu.

V. Projekto įgyvendinimo planas ir metodika.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Darbo kodeksu su moksleiviais darbo sutartis bus sudaryta viena diena prieš darbo pradžią. Todėl projekto neoficialia projekto įgyvendinimo data galima laikyti 2007 m. birželio 27 d., nes tą dieną moksleiviai pasirašys darbo sutartis. Pasirašymo metu jie bus supažindinti su darbo tvarka (darbininko pareigine instrukcija, kur nurodytos jų teisės bei atsakomybė), darbo sąlygomis (kurios numatytos darbo sutartyje, tai yra terminuota darbo sutartis, darbo laikas ir kt.).

Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo planuojamos įkurti darbo vietos „Kauno miesto moksleivių viešųjų darbų“ programos vykdymui

Eil. Nr.	Darbo vieta	Moksleivių skaičius	Plotas
1.	Rožių kolekcija.	3	25,5 arai
2.	Jurginų ir vilkdalgių kolekcijos.	3	30 arų
3.	Daugiamečių augalų kolekcija.	3	26 arai

4.	Floros augalų skyrius.	2	15 arų
5.	Astilbių ir flioksų kolekcija.	3	22,5 arai
6.	Bijūnų kolekcija ir karantinas.	2	18,5 arų
7.	Svogūninių augalų kolekcija.	3	36 arai
8.	Bruknių kolekcijos perkėlimas ir atnaujinimas, sodinių šilauogių motininės kolekcijos sodinimas bei tarpueilių šienavimas.	1	12 arų
9.	Margalapių aktinidijų kolekcijos priežiūra: genėjimas, atnaujinimas, tarpueilių šienavimas.	1	8 arai
10.	Spanguolių kolekcijos takų mulčiavimas, pavyzdžių tvarkymas.	1	6 arai
11.	Pasivaikščiojimo takų priežiūra.	4	1 km
12.	Gazonų priežiūros darbai.	3	
13.	Parko ir kitos teritorijos priežiūros darbai.	4	
14.	Mėtų kolekcijos įkūrimo (žemės kasimo) darbai.	3	3 arai
15.	Apynių kolekcijos priežiūros darbai.	2	6 arai
16.	Vaistinių augalų kolekcijos priežiūros darbai, žaliavos ruošimas.	2	15 arų
17.	Prieskoninių augalų priežiūros darbai.	2	10 arų
18.	Eksperimentinio gamybinio medelyno augalų priežiūros darbai.	4	1 ha
19.	Kolekcinio medelyno augalų priežiūra.	4	70 arai
Viso:		50	

Vienos dienos užimtumo planas

1. Pirma diena

8⁰⁰-10⁰⁰ val. įvadinis darbų saugos instruktažas.

10⁰⁰-10¹⁵ val. papildoma pertrauka pailsėti, kuri pagal LR DK privaloma jauniems žmonėms iki 18 metų

10¹⁵-11⁰⁰ val. susipažinimas su specialistais, kurie organizuos darbus.

11⁰⁰-12⁰⁰ val. prašymo dėl pajamų atskaitymo Finansų tarnyboje pasirašymas.

12⁰⁰-12⁴⁵ val. pietų pertrauka.

12⁴⁵-14⁰⁰ val. specialistai supažindins su darbo vieta, pobūdžiu ir darbų sauga darbo vietoje.

14⁰⁰-15⁰⁰ val. pirminių darbinių įgūdžių įgijimas.

15⁰⁰-15¹⁵ val. papildoma pertrauka pailsėti.

15¹⁵-16⁴⁵ val. darbas kolekcijose.

2. Antra ir kitos dienos išskyrus trečiadienius.

8⁰⁰-10⁰⁰ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

10⁰⁰-10¹⁵ val. papildoma pertrauka pailsėti.

10¹⁵-12⁰⁰ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

12⁰⁰-12⁴⁵ val. pietų pertrauka.

12⁴⁵-14⁴⁵ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

14⁴⁵-15⁰⁰ val. papildoma pertrauka pailsėti.

15⁰⁰-16⁴⁵ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

Trečiadienių užimtumo planas

8⁰⁰-10⁰⁰ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

10⁰⁰-10¹⁵ val. papildoma pertrauka pailsėti.

10¹⁵-12⁰⁰ val. darbinių įgūdžių įgijimas darbo vietoje.

12⁰⁰-12⁴⁵ val. pietų pertrauka.

12⁴⁵-16⁴⁵ val. ekskursija po oranžerijas ar kolekcijas, seminaras apie augalų rūšis bei jų priežiūrą.

Teminių seminarų planas

	Liepos 4 d.	Liepos 11 d.	Liepos 18 d.	Liepos 25 d.	Liepos 31 d.
1 seminaras	“Oranžerijose auginami subtropiniai ir tropiniai augalai” - vadovė mokslo darbuotoja dr. J. Varkulevičienė				
2 seminaras		“Dekoratyvieji žoliniai augalai – jų auginimo specifika” – vadovė vyresn. biologė-sistematikė K. Stankevičienė			
3 seminaras			“Dendrologinės kolekcijos ir jų priežiūros specifika” – vadovas mokslo darbuotojas dr. K. Žeimavičius		
4 seminaras				“Vaistiniai ir prieskoniniai augalai jų auginimas ir panaudojimo galimybės” – vadovė mokslo darbuotoja dr. O. Ragažinskienė	
Paskutinė darbo diena nuo 13 ⁰⁰ val.					Darbo sutarties nutraukimo pasirašymas, atlyginimo iš kasos paėmimas.

2 PRIEDAS**TYRIMO ANKETA**

Gerbiamoji, gerbiamas,

Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo instituto magistrantė Nijolė Bernatonienė rengia magistro diplominį darbą tema “Kauno botanikos sodo panaudojimo galimybės socialinio darbo aspektu”. Jūsų atsakymai padės nustatyti moksleivių viešųjų darbų naudingumą moksleivių požiūriu.

Tinkamą atsakymą prašau pažymėti ženklu X. Anonimiškumas garantuojamas.

1. Jūsų lytis?

- ☐ Moteris
- ☐ Vyras

2. Kuriai amžiaus grupei priklausote?

- ☐ 16-17 m.
- ☐ 17-18 m.
- ☐ 18-19 m.

3. Kodėl Jūs dalyvaujate moksleivių viešųjų darbų programoje?

- ☐ Noriu užsidirbti lėšų
- ☐ Noriu išmokti prižiūrėti augalus
- ☐ Noriu išmokti tvarkyti aplinką
- ☐ Noriu susipažinti su bendraamžiais iš kitų mokyklų
- ☐ Vasaros atostogų metu neturiu ką veikti.

4. Ar tai Jūsų pirmoji darbo vieta?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. Jeigu tai ne pirmoji Jūsų darbo vieta prašau atsakyti į šį klausimą. Kur buvo pirmoji darbo vieta?

- ☐ Kauno botanikos sode
- ☐ Mokykloje
- ☐ Kitoje įstaigoje

6. Kuriame Kauno botanikos sodo padalinyje Jums buvo suteikta darbo vieta?

- ☐ Gėlininkystės mokslo sektoriuje.
- ☐ Dendrologijos mokslo sektoriuje.
- ☐ Pomologijos mokslo sektoriuje.
- ☐ Vaistinių augalų mokslo sektoriuje.
- ☐ Eksperimentiniame gamybiniame medelyne.
- ☐ Ūkio grupėje.

7. Ar prieš pradėdant dirbti Jus supažindino su darbo sauga ir su Jūsų pareigomis?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Kaip vertinate Jums suteiktą informaciją apie darbo saugą ir Jūsų pareigas?

- ☐ Teigiamai, nes informacija pateikta aiškiai ir išsamiai.
- ☐ Teigiamai, nors ne visai buvo aišku kokios pareigos ir atsakomybė.
- ☐ Neigiamai, nes buvo neaišku ko iš manęs tikimasi.
- ☐ Neigiamai, nes informacija pateikta neaiškiai.
- ☐ Negaliu pasakyti, nes apie tai negalvojau.

9. Kaip vertinate Kauno botanikos sode suteiktą darbo vietą?

- ☐ Teigiamai, nes darbo vieta atitiko lūkesčius.
- ☐ Teigiamai, nors darbo vieta ne visai atitiko lūkesčius.
- ☐ Neigiamai, nes darbo vieta buvo visai ne tai ko tikėjausi.
- ☐ Neturiu nuomonės

10. Kaip vertinate tiesioginių darbo vadovų suteiktą informaciją apie darbo pobūdį?

- ☐ Teigiamai, nes buvo aiškiai pasakyta kokias užduotis turėsiu atlikti.
- ☐ Teigiamai, nors ne visai buvo aišku ką ir kaip turėsiu daryti.
- ☐ Neigiamai, nes nesupratai ką reikės veikti.
- ☐ Negaliu pasakyti, nes apie tai negalvojau.

11. Ar Jus aprūpino darbo įrankiais?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

12. Kaip vertinate darbo organizavimą (pažymėkite vieną atsakymą)?

- ☐ Teigiamai.
- ☐ Daugiau teigiamai nei neigiamai.
- ☐ Daugiau neigiamai nei teigiamai.
- ☐ Neturiu nuomonės.
- ☐ Kita _____

13. Kaip vertinate Kauno botanikos sodo darbuotojų KBS bendravimą su Jumis?

- ☐ Teigiamai, nes visada buvau išklaustyta ir man buvo atsakyta į rūpimus klausimus.
- ☐ Teigiamai, nors ne visada išdrįsdavau kreiptis į darbuotojus.
- ☐ Neigiamai, nes darbuotojai nenoriai bendravo.
- ☐ Neturiu nuomonės, nes niekada nesikreipiau į darbuotojus.

14. Kokia Jūsų nuomonė apie Kauno botanikos sodo darbuotojų organizuotus seminarus?

- ☐ Teigiama, nes sužinojau daug naujo apie augalus.
- ☐ Teigiama, nors ne viską supratau ką kalbėjo specialistai.
- ☐ Neigiama, nes man tai neįdomu.
- ☐ Negaliu pasakyti, nes nesiklausiau.
- ☐ Kita _____

15. Kiek naujų draugų įgijote?

- ☐ 1-2
- ☐ 3-6
- ☐ 7-8
- ☐ 8 ir daugiau
- ☐ Nei vieno

16. Jeigu susiradote naujų draugų prašau atsakyti į šį klausimą. Kokias draugo savybes labiausiai vertinate? (Galite pažymėti kelias savybes).

- ☐ Pareigingumą
- ☐ Sąžiningumą
- ☐ Toleranciją
- ☐ Komunikabilumą
- ☐ Nuoširdumą
- ☐ Mandagumą
- ☐ Teisingumą
- ☐ Protingumą
- ☐ Pagarba žmogui
- ☐ Žinias
- ☐ Draugiškumą
- ☐ Gerumą

17. Į šį klausimą prašau atsakyti tų kurie nesusirado draugų. Kokios bendradarbių savybės (iš moksleivių tarpo) neleido Jums susirasti draugų

- ☐ Išdidumas
- ☐ Šiukštumas
- ☐ Neteisingumas
- ☐ Tingumas
- ☐ Apsileidimas
- ☐ Įžūlumas
- ☐ Kitos _____

18. Jeigu Jums ateinančiais metais siūlytų dirbti pagal moksleivių viešųjų darbų programą, ar pasirinktumėte darbo vietą Kauno botanikos sode?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

19. Moksleivių viešieji darbai man leido išsiugdyti šias savybes (prašau pabaigti sakinį): _____

20. Darbo metu man labiausiai nepatiko (prašau užbaigti sakinį)_____

21. Jūsų nuomone kiek laiko turėtų vykti moksleivių viešieji darbai?

- ☐ Vieną mėnesį.
- ☐ Du mėnesius.
- ☐ Tris mėnesius.
- ☐ Trumpiau nei vieną mėnesį.
- ☐ Jūsų siūlomas laikotarpis _____

Ačiū, kad užpildėte anketą.

3 PRIEDAS

Tyrimo instrumentarijaus pagrindimas

Klausimų grupės	Gautina informacija	Sukokiais klausimais siejasi
1. Kuriai amžiaus grupei priklausote?	Gausime duomenis, kuriam raidos laikotarpiui priskiriami respondentai	2, 3, 4, 18
2. Kodėl Jūs dalyvaujate moksleivių viešųjų darbų programoje?	Respondentų nurodyti motyvai leis nustatyti koks poreikis yra nepatenkintas	18
3. Ar tai Jūsų pirmoji darbo vieta?	Nustatysime moksleivių kiekį kuriems tai pirmoji darbinė patirtis	1, 4
4. Jeigu tai ne pirmoji darbo vieta prašau atsakyti į šį klausimą. Kur buvo pirmoji darbo vieta?	Nustatysime kiek moksleivių jau yra dirbę KBS	3
5. Kuriam Kauno botanikos sodo padalinyje Jums buvo suteikta darbo vieta?	Nustatysime kokiomis darbo grupėmis buvo paskirstyti moksleiviai	9
6. Ar prieš pradedant dirbti Jus supažindino su darbo sauga ir Jūsų pareigomis?	Nustatysime kaip vyko moksleivių socializacija darbinėje aplinkoje	7, 8, 9, 10, 11
7. Kaip vertinate Jums suteiktą informaciją apie darbo saugą ir Jūsų pareigas?	Išsiaiškinsime ar moksleiviai suprato informaciją	6, 8, 9, 10
8. Kaip vertinate Kauno botanikos sode Jums suteiktą darbo vietą?	Nustatysime įstaigoje sudarytos tinkamos sąlygos darbuotojų adaptacijai	10, 11
9. Kaip vertinate tiesioginių darbo vadovų suteiktą informaciją apie darbo pobūdį?	Išsiaiškinsime ar tiesioginiai padalinių vadovai tinkamai atliko techninį orientavimą	11, 12
10. Ar jus aprūpino darbo įrankiais?	Išsiaiškinsime ar įstaigoje sudarytos tinkamos vertybinės sąlygos	8, 11
11. Kaip vertinate darbo organizavimą (pažymėkite vieną atsakymą)?	Respondentai įvertins darbo organizavimo aspektus	11, 12
12. Kaip vertinate Kauno botanikos sodo darbuotojų bendravimą su Jumis?	Nustatysime kaip vyko darbas komandoje	9
13. Kokia Jūsų nuomonė apie KBS darbuotojų organizuotus seminarus?	Išsiaiškinsime ar moksleiviai įgijo žinių apie augalų bioįvairovę	12
14. Kiek naujų draugų įgijote?	Nustatysime bendravimo poreikio svarbą	15, 16

15. Jeigu susiradote naujų draugų naujų draugų prašau atsakyti į šį klausimą. Kokias draugos savybes labiausiai vertinate? (Galite pažymėti kelias savybes)	Nustatysime savybių svarbą pasirenkant draugus	14, 16
16. Į šį klausimą prašau atsakyti tų kurie nesusirado draugų. Kokios bendradarbių savybės (iš moksleivių tarpo) neleido Jums susirasti draugų?	Nustatysime kokias savybes paaugliai laiko neigiamomis	14, 15
17. Jeigu Jums ateinančiais metais pasiūlytų dirbti pagal moksleivių viešųjų darbų programą, ar pasirinktumėte darbo vietą KBS?	Išsiaiškinsime ar KBS atitiko kaip darbo vieta atitiko moksleivių lūkesčius	5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
18. Jūsų nuomone kiek laiko turėtų vykti moksleivių viešieji darbai?	Išsiaiškinsime koks darbo laikotarpis moksleiviams priimtinausias	1, 2

4 PRIEDAS

DAŽNIŲ LENTELĖS

Jūsų lytis

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas moteris	34	85,0	85,0	85,0
vyras	6	15,0	15,0	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kuriai amžiaus grupei priklausote?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas 16-17	14	35,0	35,0	35,0
17-18	22	55,0	55,0	90,0
18-19	4	10,0	10,0	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Ar tai Jūsų pirmoji darbo vieta?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Taip	27	67,5	67,5	67,5
Ne	13	32,5	32,5	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Jeigu tai ne pirmoji Jūsų darbo vieta prašau atsakyti į šį klausimą. Kur buvo pirmoji darbo vieta?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Kauno botanikos sode	5	12,5	31,3	31,3
Mokykloje	1	2,5	6,3	37,5
Kitoje įstaigoje	10	25,0	62,5	100,0
Bendrasis	16	40,0	100,0	
Trūkstamoji Sistema	24	60,0		
Bendrasis	40	100,0		

Kuriame Kauno botanikos sodo padalinyje Jums buvo suteikta darbo vieta?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Gėlininkystės mokslo sektorius	12	30,0	30,0	30,0
Dendrologijos mokslo sektorius	4	10,0	10,0	40,0
Pomologijos mokslo sektorius	4	10,0	10,0	50,0
Vaistinių augalų mokslo sektorius	6	15,0	15,0	65,0
Eksperimentinis gamybinis medelynas	7	17,5	17,5	82,5
Ūkio grupė	7	17,5	17,5	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Ar prieš pradedant dirbti Jus supažindino su darbo sauga ir Jūsų pareigomis?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Taip	39	97,5	97,5	97,5
Ne	1	2,5	2,5	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kaip vertinate Jums suteiktą informaciją apie darbo saugą ir Jūsų pareigas?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Teigiamai, nes informacija pateikta aiškiai ir išsamiai	32	80,0	80,0	80,0
Teigiamai, nors ne visai buvo aišku kokios pareigos ir atsak	6	15,0	15,0	95,0
Negaliu pasakyti, nes apie tai negalvojau	2	5,0	5,0	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kaip vertinate Kauno botanikos sode suteiktą darbo vietą?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Teigiamai, nes darbo vieta atitiko lūkesčius	29	72,5	72,5	72,5
Teigiamai, nors darbo vieta ne visai atitiko lūkesčius	7	17,5	17,5	90,0
Nreigiamai, nes darbo vieta bvo visai ne tai ko tikėjausi	2	5,0	5,0	95,0
Neturiu nuomonės	2	5,0	5,0	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Ar Jus aprūpino darbo įrankiais?

		Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas	Taip	39	97,5	97,5	97,5
	Ne	1	2,5	2,5	100,0
	Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kaip vertinate tiesioginių darbo vadovų suteiktą informaciją apie darbo pobūdį?

		Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas	Teigiamai, nes buvo aiškiai pasakyta kokias užduotis turėsiu	27	67,5	69,2	69,2
	Teigiamai, nors ne visai buvo aišku ką ir kaip turėsiu daryt	11	27,5	28,2	97,4
	Negaliu pasakyti, nes apie tai negalvoju	1	2,5	2,6	100,0
	Bendrasis	39	97,5	100,0	
Trūkstamoji sistema		1	2,5		
Bendrasis		40	100,0		

Kaip vertinate darbo organizavimą (pažymėkite vieną atsakymą)?

		Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas	Teigiamai	16	40,0	40,0	40,0
	Daugiau teigiamai nei neigiamai	18	45,0	45,0	85,0
	Daugiau neigiamai nei teigiamai	3	7,5	7,5	92,5
	Neturiu nuomonės	3	7,5	7,5	100,0
	Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kaip vertinate Kauno botanikos sodo darbuotojų KBS bendradarbiavimą su Jumis?

		Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas	Teigiamai, nes visada buvau išklausytas ir mant buvo atsakyt	27	67,5	67,5	67,5
	Teigiamai, nors ne visada išdrįsdavau kreiptis į darbuotojus	8	20,0	20,0	87,5
	Neigiamai, nes darbuotojai nenoriai bendravo	4	10,0	10,0	97,5
	Neturiu nuomonės, nes niekada nesikreipiau į darbuotojus	1	2,5	2,5	100,0
	Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kokia Jūsų nuomonė apie Kauno botanikos sodo darbuotojų organizuotus seminarus?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Teigiama, nes sužinojau daug naujo apie augalus	21	52,5	52,5	52,5
Teigiama, nors ne viską supratau ką kalbėjo specialistai	12	30,0	30,0	82,5
Neigiama, nes man tai neįdomu	4	10,0	10,0	92,5
Negaliu pasakyti, nes nesiklausiau	1	2,5	2,5	95,0
Kita	1	2,5	2,5	97,5
tai, kad tik du buvo	1	2,5	2,5	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Jeigu Jums ateinančiais metais siūlytų dirbti pagal moksleivių viešųjų darbų programą, ar pasirinktumėte darbo vietą Kauno botanikos sode?

	Dažnis	Procentas	Procento validumas	Sukauptasis procentas
Validumas Taip	25	62,5	62,5	62,5
Ne	15	37,5	37,5	100,0
Bendrasis	40	100,0	100,0	

Kiekybinė draugų įgijimo dvimatė dažnių lentelės

Kiek draugų įgijote? * Jūsų lytis Crosstabulation

			Jūsų lytis		Total
			moteris	vyras	
Kiek draugų įgijote?	1-2	Skaičius	9	2	11
		% vidinis Jūsų lytis	26,5%	33,3%	27,5%
	3-6	Skaičius	15	2	17
		% vidinis Jūsų lytis	44,1%	33,3%	42,5%
	7-8	Skaičius	4	0	4
		% vidinis Jūsų lytis	11,8%	,0%	10,0%
	8 ir daugiau	Skaičius	3	2	5
		% vidinis Jūsų lytis	8,8%	33,3%	12,5%
	Nei vieno	Skaičius	3	0	3
		% vidinis Jūsų lytis	8,8%	,0%	7,5%
Bendrasis	Skaičius	34	6	40	
	% vidinis Jūsų lytis	100,0%	100,0%	100,0%	

Skirtumo statistinio reikšmingumo patikrinimas dvimatėse dažnių lentelėse

Jūsų nuomone kiek laiko turėtų vykti moksleivių viešieji darbai? * Jūsų lytis Crosstabulation

			Jūsų lytis		Bendrasis
			moteris	vyras	
Jūsų nuomone kiek laiko turėtų vykti moksleivių viešieji darbai?	Vieną mėnesį	Skaičius	14	3	17
		% vidinis Jūsų lytis	45,2%	50,0%	45,9%
	Du mėnesius	Skaičius	12	2	14
		% vidinis Jūsų lytis	38,7%	33,3%	37,8%
	Tris mėnesius	Skaičius	4	0	4
		% vidinis Jūsų lytis	12,9%	,0%	10,8%
	mėnesį su puse	Skaičius	1	0	1
		% vidinis Jūsų lytis	3,2%	,0%	2,7%
	kiek nori	Skaičius	0	1	1
		% vidinis Jūsų lytis	,0%	16,7%	2,7%
Bendrasis	Skaičius	31	6	37	
	% vidinis Jūsų lytis	100,0%	100,0%	100,0%	

Kokybinio tyrimo atsakymai

Pirmasis atviro tipo klausimas remiasi moksleivių įgytomis savybėmis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Asmenybės bruožų raiška	Darbštumas	"ištvermę darbui"
	Darbštumas	
	Darbštumas	"kantrybę atliekant užduotis"
	Darbštumas	
	Darbštumas	
	Darbštumas	
	Darbštumas	
	Darbštumas	
	Draugiškumas	
	Draugiškumas	
	Draugiškumas	
	Draugiškumas	
	Draugiškumas	
	Ištvermingumas	"taupumą"
	Ištvermingumas	
	Ištvermingumas	
	Kantrumas	
	Kantrumas	
	Kantrumas	
	Kruopštumas	
	Kruopštumas	
	Mandagumas	
	Savarankiškumas	
	Tausojimas	
	Tinginystė	
	Tolerancija	
	Tolerancija	
	Tolerancija	
	Tvarkingumas	

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Profesinių savybių raiška	Igūdžių įgijimas	"...supratingumą", "...sodininkystės meno", "...išmokau prižiūrėti augalus", "...kažkiek išmokau apie augalus", "...išmokau dirbti su augalais"
	Žinios	"...atpažįstu augalus"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendravimas - tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė	Komandinis darbas	"...labiau bendrauti su nepažįstamais", "...bendravimas su nepažįstamais žmonėmis", "...dirbti su žmonėmis"
	Komunikabilumas	
	Paklusnumas	"...paklusti darbų vadovui"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Etiškos elgsenos raiška	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	"...įgijau atsakingumą"
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Atsakomybė	
	Drausmingumas	
	Grožio pajautimas	"...supratau gamtos grožį"
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	

	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Pareigingumas	
	Savigarba (profesinė)	"... pradėjau labiau gerbti darbą"
	Sąžiningumas	"...darbą stengtis atlikti kokybiškai"
	Sąžiningumas	"...dirbti ir užbaigti darbą"
	Sąžiningumas	"...dirbti ir užbaigti darbą"
	Tarpusavio pagalba	"...pagarba kitam žmogui"

Antrasis atviro tipo klausimas remiasi moksleivių nepasitenkinimu

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiamų asmenybės bruožų raiška	Tingėjimas	"...neleisdavo ilgai ilsėtis"
	Nedraugiškumas	"...kai kurie nedraugiški darbuotojai"
	Tingėjimas	"...dirbti, nešti kibirus"
	Nedraugiškumas	
	Nepareigingumas	"...bendradarbių požiūris į darbą"
	Nepakantumas	"...kiti nedirbo tiek kiek dirbom mes"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbinė veikla	Buitinės sąlygos	"...mažas namas, kuriame turėjo tilpti 8 žmonės"
	Buitinės sąlygos	"...mažai vietos namelyje"
	Buitinės sąlygos	"...kranas, pelių kvapelis"
	Buitinės sąlygos	"...šaltokas ir ankštokas namelis"
	Buitinės sąlygos	"...ankštokas namelis"

	Buitinės sąlygos	"...namelyje kuriame gyvenome per mažai vietos. Netilpo visi dirbantys žmonės."
	Darbo sąlygos	"...ravėti bortelį kai šlapia žolė"
	Darbo sąlygos	"...truputį griežtos taisyklės"
	Darbo sąlygos	"...truputį griežtas vadovas"
	Darbo sąlygos	"...vadovo išnaudojimas"
	Darbo sąlygos	"...vadovo nerūpestingumas, išnaudojimas"
	Darbo sąlygos	"...netinkamos darbo sąlygos"
	Darbo sąlygos	"...slinkai, žemės upės po lietaus"
	Darbo sąlygos	"...reikalavo daugiau nei kitur"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbo užmokesčio raiška	Atlyginimas už darbą	"...nepakankamas atlyginimas"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Aplinkos veiksniai	Klimato sąlygos	Šaltis
	Klimato sąlygos	Lietus
	Klimato sąlygos	Lietus
	Klimato sąlygos	Lietus
	Klimato sąlygos	"...lietus ir šaltesni orai"
	Klimato sąlygos	"...saulės karštis"
	Klimato sąlygos	karštis
	Klimato sąlygos	"...orų kaita"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Profesinė raiška	Darbo pobūdis	"...tai, kad nusibodo labai ravėti"
	Darbo pobūdis	"...ravėti"
	Darbo pobūdis	"...sunkūs darbai"
	Darbo pobūdis	"...kasti uogas su kastuvu"
	Darbo krūvis	"...užduoda daug darbo"
	Darbo laikas	"...šiek tiek per ilgos darbo valandos"
	Darbo laikas	"...anksti keltis, trumpi pietūs"
	Darbo laikas	"...anksti keltis reikėjo"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiama bendravimo - tarpasmeninių vertybių raiškos erdvė	Nekomunikabilumas	"...ne visi darbuotojai noriai bendravo"
	Nekomunikabilumas	"...nebendravimas"
	Nekomunikabilumas	"...aiškus nenoras bendrauti normaliai (senesni)"
	Nedraugiškumas	"...ne visada kartu dirbantys žmonės buvo žmogiški"

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Neigiama etinių vertybių raiška	Apkalbos	"...merginos kurios mus apkalbinėjo"
	Intrigos	"...darbuotojų keliamos intrigos"
		"...darbuotojų (senesnių) keliamos intrigos"
	Savitarpio pagarbos stoka	"...kai kurių žmonių įžūlumas"

Aprašomoji statistika ir duomenų kontrolė

	N	Range	Minim um	Maxim um	Mean	Std. Devia tion
Neigiamos savybės. Išdidumas	3	0	1	1	1,00	,000
Šiurkštumas	0					
Neteisingumas	1	0	3	3	3,00	.
Tingumas	1	0	4	4	4,00	.
Apsileidimas	0					
Įžulumas	1	0	6	6	6,00	.
Apkalbos	1	0	8	8	8,00	.
Nedraugiška aš	1	0	9	9	9,00	.
Jūsų lytis	40	1	1	2	1,15	,362
Kuriai amžiaus grupei priklausote?	40	2	1	3	1,75	,630
Kodėl Jūs dalyvaujate moksleivių viešųjų darbų programoje?	40	8	1	9	2,05	2,195
Ar tai Jūsų pirmoji darbo vieta?	40	1	1	2	1,33	,474
Jeigu tai ne pirmoji Jūsų darbo vieta prašau atsakyti į šį klausimą. Kur buvo pirmoji darbo vieta?	16	2	1	3	2,31	,946
Kuriame Kauno botanikos sodo padalinyje Jums buvo suteikta darbo vieta?	40	5	1	6	3,33	1,927
Ar prieš pradėdant dirbti Jus supažindino su darbo sauga ir Jūsų pareigomis?	40	1	1	2	1,03	,158
Kaip vertinate Jums suteiktą informaciją apie darbo saugą ir Jūsų pareigas?	40	4	1	5	1,35	,921
Kaip vertinate Kauno botanikos sode suteiktą darbo vietą?	40	3	1	4	1,43	,813
Kaip vertinate tiesioginių darbo vadovų suteiktą informaciją apie darbo pobūdį?	39	3	1	4	1,36	,628
Ar Jus aprūpino darbo įrankiais?	40	1	1	2	1,03	,158
Kaip vertinate darbo organizavimą (pažymėkoite vieną atsakymą)?	40	3	1	4	1,83	,874
Kaip vertinate Kauno botanikos sodo darbuotojų KBS bendradarbiavimą su Jumis?	40	3	1	4	1,48	,784
Kokia Jūsų nuomonė apie Kauno botanikos sodo darbuotojų organizuotus seminarus?	40	5	1	6	1,80	1,159
Kiek draugų įgijote?	40	4	1	5	2,30	1,224
Labiausiai vertinamos savybės. Pareigingumas	6	0	1	1	1,00	,000
Sąžiningumas	8	0	2	2	2,00	,000
Tolerancija	14	0	3	3	3,00	,000
Komunikabilumas	20	0	4	4	4,00	,000
Nuoširdumas	24	0	5	5	5,00	,000
Mandagumas	14	0	6	6	6,00	,000
Teisingumas	13	0	7	7	7,00	,000
Protingumas	12	0	8	8	8,00	,000
Pagarba žmogui	19	0	9	9	9,00	,000
Žinias	5	0	10	10	10,00	,000
Draugiškumas	33	0	11	11	11,00	,000
Gerumas	22	0	12	12	12,00	,000
Jeigu Jums ateinančiais metais siūlytų dirbti pagal moksleivių viešųjų darbų programą, ar pasirinktumėte darbo vietą Kauno botanikos sode?	40	1	1	2	1,38	,490
Moksleivių viešieji darbai man leido išsiugdyti šias savybes (prašau pabaigti sakinį):	39	39	1	40	16,03	11,405
Darbo metu man labiausiai nepatiko (prašau užbaigti sakinį)	33	38	2	40	15,88	12,139
Jūsų nuomone kiek laiko turėtų vykti moksleivių viešieji darbai?	37	5	1	6	1,84	1,118
Valid N (listwise)	0					

